

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM
DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ALMANYA'DAKİ TÜRKİYELİ İŞÇİLER VE
SOSYALİST HAREKET (1970-1980)

İlkay Yurdal

2501180790

TEZ DANIŞMANI

Doç. Dr. Sinan Yıldırım

İSTANBUL – 2021

ÖZ

**ALMANYA'DAKİ TÜRKİYELİ İŞÇİLER VE SOSYALİST
HAREKET (1970-1980)**

İlkay Yurdal

Bu çalışmada, Türkiye'deki siyasi atmosteferin bir uzantısı olarak 1970-1980 yılları arasında Almanya'daki Türkiyeli işçiler arasındaki sosyalist hareket incelenmiştir. Bunun için öncelikle Türkiye'den Almanya'ya gerçekleşen emek göçünün tarihsel arka planı ele alınmıştır. Federal Almanya Cumhuriyeti'nin İkinci Dünya Savaşı sonrası gösterdiği ve "Alman ekonomik mucizesi" olarak bilinen kalkınma hamlesine zemin hazılayan yerel ve uluslararası dinamikler ele alındıktan sonra modern işçi göçlerinin kısa bir tarihçesi ortaya konulmuştur. Ardından 1961 yılında Türkiye ve Almanya arasında imzalanan işgücü anlaşması ele alınmış ve bu anlaşmadan beklenenler ve pratikte ortaya çıkan sonuçların karşılaştırmalı bir değerlendirilmesi yapılmıştır. Almanya'daki Türkiyelilerin sosyalist hareketininin ideolojik kökenlerini anlamak adına 1960-1980 arasında Türkiye siyasetinde önemli bir yeri olan sol hareketlerin belli başlı temsilcileri ve temel tezlerinin neler olduğu incelenmiştir. Nihayetinde Almanya'daki Türkiyeli işçilerin kurduğu ilk örgütler ele alınmış ve bunların içerisinden doğan en güçlü örgüt olan Avrupa Türkiyeli Toplumcular Federasyonu (ATTF)'nin kuruluş süreci, amacı, yayın organları ve üye bileşimi hakkında bilgi verilmiştir. Ardından federasyonun 1970-1980 arasındaki faaliyetleri TÜSTAV arşivlerinden erişilen yayın organlarının taranmasından çıkan verilerle analiz edilerek yorumlanmıştır. Böylelikle hem göç çalışmalarına hem de Türkiye sosyalist hareketi tarihi çalışmalarına katkı verecek bir çalışma ortaya çıkarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Alman Ekonomik Mucizesi, 1961 Türkiye-Federal Almanya Cumhuriyeti İşgücü Anlaşması, 1960-1980 Türkiye Sosyalist Hareketi, Almanya'daki Türkiyeli Sosyalist İşçi Hareketi, ATTF

ABSTRACT

**WORKERS WHO COME FROM TURKEY AND SOCIALIST
MOVEMENT IN GERMANY (1970-1980)**

İlkay Yurdal

In this study, as an extension of the political atmosphere in Turkey, the socialist movement between the Turkish workers in Germany between the years 1970-1980 has been examined. For this, first of all, the historical background of the labor migration from Turkey to Germany was discussed. After discussing the local and international dynamics that paved the way for the development move of the Federal Republic of Germany after the Second World War and known as the "German economic miracle", a short history of modern worker migration has been revealed. Then, the labor force agreement signed between Turkey and Germany in 1961 was discussed and a comparative evaluation of what was expected from this agreement and the results obtained in practice was made. In order to understand the ideological roots of the socialist movement of the Turks in Germany, the main representatives of the left movements, which had an important place in Turkish politics between 1960 and 1980, and what their main thesis were examined. Finally, the first organizations established by Turkish workers in Germany were discussed and information was given about the establishment process, purpose, media organs and member composition of the European Federation of Communalists of Turkey (ATTf), which is the strongest organization emerging from them. Then, the activities of the federation between 1970-1980 were analyzed and interpreted with the data obtained from the media organs accessed from TÜSTAV archives. Thus, a study has been created that will contribute to both migration studies and the historical studies of the socialist movement in Turkey.

Keywords: The German Economic Miracle, 1961 Turkey-Federal Republic of Germany Labor Agreement, 1960-1980 Turkish Socialist Movement, Turkish Socialist Workers Movement in Germany, ATTf

ÖNSÖZ

Yüksek Lisans tez konusu olarak bu konunun bahsini açtığımdan beri ortaya düzgün bir iş çıkarabilmem adına her türlü fikir paylaşımı ve yönlendirmeyi yapan, çalışma süresinin önemli bir bölümü eski hayat pratiklerimizi baltayan Covid 19 pandemisi ile geçtiğinden yüz yüze görüşme fırsatımız büyük ölçüde azalsa da her yazdığım da dönüşünü aldığım danışmanım Doç. Dr. Sinan Yıldırım başta olmak üzere bu çalışmayı yapabilecek akademik altyapıyı edinmemde katkısı olan bütün hocalarıma teşekkür ederim.

Arşiviyle Türkiye sosyalist hareketinin tarih yazımı için paha biçilmez bir katkı yapan Türkiye Sosyal Tarih Araştırmaları Vakfı olmasaydı böyle bir çalışma konusu seçmem söz konusu olamazdı. Bu bağlamda değerli tavsiyeleriyle bu çalışmanın sınırlarının belirlenmesine önemli katkıları olan Dr. Öğr. Üyesi Erol Ülker ve Erden Akbulut başta olmak üzere tüm TÜSTAV camiasına şükranlarımı sunarım. Çalışmada kullandığım pek çok süreli yayının taranarak dijital ortama aktarılmasında büyük emeği olan ve bu konuda çalışmaya karar vermemden kısa süre önce hayatını kaybettiği için tanışma fırsatı bulamadığım Feridun Gürgöz'ün anısına saygılarımı sunmayı da ayrı bir borç bilirim. Kendisiyle ettiğimiz sohbetlerde canayakın yardımlarından faydalandığım Mustafa Şener'e ayrıca teşekkür ederim.

Son olarak toplamda üç seneyi bulan yüksek lisans maceramda maddi manevi desteğini esirgemeyen sevgili aileme ve dostluklarıyla moral motivasyonumu her daim yükselten bütün arkadaşlarıma teşekkür ederim.

İlkay Yurdal

İstanbul, 2021

İÇİNDEKİLER

ÖZ	ii
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ	iv
TABLolar LİSTESİ	viii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DEN ALMANYA'YA GERÇEKLEŞEN İŞÇİ GÖÇÜNÜN EKONOMİ POLİTİĞİ

1.1. İki Savaş Arası Dönemde Kapitalizmin Restorasyonu ve Almanya'nın Durumu	6
1.2. Amerikan Yardımları ve Federal Almanya Cumhuriyeti'nin SSCB Tehdidine Karşı Yeniden Güçlendirilmesi.....	12
1.3. Modern İşçi Göçlerinin Tarihçesi	18
1.4. Federal Almanya Cumhuriyeti Ekonomisinin Savaş Sonrası Artan İşgücü İhtiyacı ve İşgücü Anlaşmaları.....	22

İKİNCİ BÖLÜM

1960-1980 ARASI TÜRKİYE SOSYALİST HAREKETİNİN AVRUPA'YA UZANAN YOLU

2.1. Türkiye Sosyalist Hareketinin Temel Taşları (1960-1980)	30
2.1.1 Yön Dergisi Çevresi	31
2.1.2 Türkiye İşçi Partisi	33
2.1.3 Milli Demokratik Devrim Hareketi	36

2.1.4. Silahlı Mücadele ve Türkiye’de Maoculuk	39
2.2. Türkiye Komünist Partisi’nin Avrupa’da Yeniden Örgütlenmesi ve Avrupa Türkiyeli Toplumcular Federasyonu	41
2.2.1. Türkiye Komünist Partisi	41
2.2.1.1 TKP-İşçinin Sesi Ayrışması	46
2.2.2. Avrupa Türkiyeli Toplumcular Federasyonu	47
2.2.2.1. Federasyonun Kuruluşu.....	48
2.2.2.2 Yayın Organları	51
2.2.2.3. TİP-TKP İlişkilerinin Avrupa’daki Uzantısı Olarak ATTF	52
2.2.2.4. Federal Almanya İşçi Dernekleri Federasyonu (FİDEF).....	54

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ATTF’NİN TÜRKİYELİ İŞÇİLER ARASINDA ALMANYA VE TÜRKİYE İLE İLGİLİ YÜRÜTTÜĞÜ FAALİYETLER

3.1. Türkiyeli İşçilerin Almanya’daki Durumuyla İlgili Faaliyetler.....	56
3.1.1. Almanya Emek Hareketi İçinde Türkiye İşçiler.....	56
3.1.1.1 İşyeri İşçi Temsilciliği (Betriebsrat) Seçimleri.....	57
3.1.1.2. Sendika Temsilciliği (Vertrauensmann) Seçimleri.....	58
3.1.1.3. Federal Almanya Cumhuriyeti’ndeki Grev Hareketleri ve Türkiyeli İşçiler	60
3.1.1.3.1. Pierburg Grevi.....	61
3.1.1.3.2. Ford Grevi	65
3.1.1.3.2. Eles Grevi.....	69
3.1.1.4. Türkiyeli İşçiler ve 1 Mayıs Eylemleri	73
3.1.2. ATTF’nin Türkiyeli İşçilerin Barınma Sorunu Çerçevesindeki Faaliyetleri	76
3.1.2.1. Germaniaplatz Örneği	77
3.1.3. Türkiyeli İşçi Çocuklarının Eğitimi Sorunu	79
3.1.4. ATTF’nin Bürokratik Sorunlarda Türkiyelilere Sunduğu Destekler	85

3.2. ATTF'nin Türkiye ile İlgili Konulardaki Faaliyetleri.....	88
3.2.1. Af Komiteleri, Avrupa Barış ve Özgürlük Komitesi, Türkiye Barış ve Özgürlük Komitesi	90
3.2.2. 12 Mart Rejimine Karşı Gerçekleştirilen Eylemler ve Berlin Açlık Grevi Komitesi	92
3.2.3. Milliyetçi Cephe Hükümetlerine Karşı Protesto Eylemleri.....	94
3.2.4. DİSK'in "DGM'ye Hayır" Kampanyasıyla Dayanışma	96
3.2.5. Lice ve Muradiye Depremleri Sonrası Yardım Kampanyaları.....	97
3.2.6. Diğer Faaliyetler.....	99
SONUÇ	103
KAYNAKÇA	108
EKLER.....	125

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1: Federal Almanya'daki Türk ve Diğer Yabancı Vatandaşların Nüfus Gelişimi ve Oranları	26
Tablo 1.2: Döviz Havaleleri, GSMH, İhracat, Ticaret Açığı ve Döviz Transferlerinin Ticaret Açığı, İhracat ve GSMH'deki Payı (1975-2000) (Milyon Dolar Olarak).....	28
Tablo 3.1: ATTF ile İlişkisi Bulunan Avrupalı İşçi Örgütleri	50
Tablo 3.2: Yıllara Göre Karşılaştırmalı Kadın ve Erkek İşçilerimiz.....	61
Tablo 3.3: F. Almanya'da yabancı öğrencilerin Lise ve Sonderschule'lere dağılımı	80

KISALTMALAR LİSTESİ

ABÖK	: Avrupa Barış ve Özgürlük Komitesi
AKTÇ	: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
AP	: Adalet Partisi
ASD	: Aydınlık Sosyalist Dergi
ATKF	: Avrupa Türkiye Kadınlar Federasyonu
ATÖD	: Avrupa Türkiyeli Öğrenciler Derneği
ATTF	: Avrupa Türkiyeli Toplumcular Federasyonu
ATÜT	: Asya Tipi Üretim İlişkileri
AWO	: Arbeiterwohlfahrt
BAGK	: Berlin Açlık Grevi Komitesi
BM	: Birleşmiş Milletler
BTTO	: Berlin Türk Toplumcular Ocağı
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CMKP	: Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
ÇKP	: Çin Komünist Partisi
DAC	: Demokratik Almanya Cumhuriyeti
DGB	: Deutscher Gewerkschaftsbund
DGM	: Devlet Güvenlik Mahkemeleri
DİSK	: Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
DKP	: Deutsche Kommunistische Partei
DM	: Deutsche Mark
DP	: Demokrat Parti
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
ERP	: European Recovery Program
FAC	: Federal Almanya Cumhuriyeti
FİDEF	: Federal Almanya İşçi Dernekleri Federasyonu
FTİB	: Frankfurt Türkiyeli İşçiler Birliği

GEW	: Gewerkschaft Erziehung und Wissenschaft
GSMH	: Gayrı Safi Milli Hasıla
ILO	: International Labour Organization
IMF	: International Monetary Fund
İB	: İşçi Birliğı
İGD	: İlerici Gençler Derneğı
İKD	: İlerici Kadınlar Derneğı
İTİB	: İngiltere Türkiyeli İlericiler Birliğı
İTKB	: İngiltere Türkiyeli Kadınlar Birliğı
MC	: Milliyetçi Cephe
MDD	: Milli Demokratik Devrim
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
MSP	: Milli Selamet Partisi
MTTO	: Münih Türk Toplumcular Ocağı
NATO	: North Atlantic Treaty Organization
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development
PDA	: Proleter Devrimci Aydınlik
SADJ	: Sozialistische Deutsche Arbeiterjugend
SBKP	: Sovyetler Birliğı Komünist Partisi
SPD	: Sozialdemokratische Partei Deutschlands
STMA	: Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi
TBÖK	: Türkiye Barış ve Özgürlük Komitesi
TDF:	: Avrupa İşçi Dernekleri Federasyonu
TGKK	: Türk Gençliğı Kültür Kulübü
THKO	: Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu
THKP-C	: Türkiye Halk Kurtuluş Partisi- Cephesi
TİİKP	: Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi
TİP	: Türkiye İşçi Partisi

TKP	: Türkiye Komünist Partisi
TÖB-DER	: Tüm Öğretmenler Birleşme ve Dayanışma Derneği
TÜSTAV	: Türkiye Sosyal Tarih Araştırmaları Vakfı
WB	: World Bank
WTO	: World Trade Organization

GİRİŞ

Türkiye sosyalist hareketinin tarihi üzerine yapılmış çalışma sayısı, hareketin özellikle 1960-1980 arasında yarattığı toplumsal mobilizasyonla kıyaslandığında halen tatmin edici bir seviyede olmaktan uzaktır. Bu durumun birden fazla sebebi vardır. Birincisi bahsedilen 1980'e kadarki dönemin, bugün hareketin tarihi olarak ele alınan olguların çok büyük bir kısmının gerçekleştiği dönem olarak tarih yazımından ziyade tarihi inşa etmenin gündemde olduğu bir zaman dilimi olmasıdır. İkinci sebep, 12 Eylül 1980'de gerçekleşen askeri darbe sonrası Türkiye'de sosyalizmle iltisaklı her şeyin büyük bir şiddetle bastırılmasıdır. Ancak sosyalist hareketin tarihi konusundaki ilgisizliğin belki de en büyük sebebi SSCB'nin dağılmasıyla beraber küreselleşmeci yaklaşımların sınıf temelli siyasetlerin geçerliliğini yitirdiğini ilan etmesiyle araştırmacıların odak noktasının kimlik siyasetlerine doğru kaymasıdır. Ancak aradan geçen yaklaşık 30 yıllık zamanın, neo-liberal tezlerin sosyalist düşünce için yaptığı ölüm ilanının tek taraflı bir temenninin ötesine geçmediğini göstermesiyle sosyalist hareketin tarihine olan ilginin de yeniden yükselişe geçtiğini söylemek mümkündür. Hareketin politik unsurlarının yavaş yavaş kendi tarihleriyle ilgili arşiv belgelerini bir araya getirerek kullanıma açmaları bu çalışmaların geleceği açısından hayli sevindiricidir.

İşte bu çalışma Türkiye sosyalist hareketi tarihinin bütünlüklü bir şekilde yazılmasına, 1970-1980 yılları arasında Almanya'daki Türkiyeli işçiler arasında gelişen sosyalist hareketi ele alarak katkı sunmayı amaçlamaktadır. Türkiye sosyalist hareketinin Avrupa'yla olan ilişkisinde, 1980'den sonra politik sığınmacı olarak buraya gelen Türkiyeliler hususu sol tarihi açısından popüler bir konudur. Ancak askeri darbe Türkiye'deki devrimci mücadeleyi neredeyse tamamen yok ettiğinden 1980'den sonra politik sığınmacıların da katkı vermesiyle Avrupa'da yürütülen mücadele, sosyalist hareketin sönümlenmeye yüz tuttuğu bir ortamda gerçekleşen yurt dışına hapsedilmiş sınırlı bir karakter sergilemektedir. Oysa 1970-1980 arası Türkiyelilerin Avrupa'da yürüttüğü mücadeledenin, Türkiye'deki en güçlü zamanını yaşayan sosyalist hareketin bir uzantısı olarak ülkede gerçekleştirilecek devrime yurtdışından katkı vermek gibi iddialı bir misyonu vardır. Almanya, 1961 yılında

imzalanan anlaşma sonrasında Türkiyeli işçilerin ilk göç ettiği ve en kalabalık nüfusu oluşturduğu ülke olarak bu hareketin merkez üssü olmuştur. Buna rağmen literatürde doğrudan bahsedilen dönem ve mekanı baz alarak yapılmış bir Türkiye merkezli sol tarihi çalışması yoktur. Bu çalışma, literatürdeki bu eksikliği doldurmayı hedefleyerek Almanya'daki Türkiyeli işçiler arasında gelişen sosyalist hareketle ilgili birtakım soruların cevaplarını arayacaktır. Türkiyeli işçilerin Almanya'ya göç etmesine neden olan ekonomi politik sebepler nelerdir? Türkiye sosyalist hareketi içinde 1960-1980 dönemi arasında hakim olan temel ideolojik akımlar ve bunların savundukları tezler nelerdir? Almanya'ya giden ilk Türkiyeli işçileri bir araya gelmeye iten sebepler ve bu işçiler tarafından kurulan ilk örgütler hangileridir? Türkiyelilerin kurdukları ilk sosyalist örgütlerde hangi politik çizgiler hakimdir? Bu örgütleri Avrupa çapında bir araya getirmeye amaçlayan Avrupa Türkiyeli Toplumcular Federasyonu(ATTF) kimler tarafından, nasıl ve hangi hedeflerle kurulmuştur? Türkiye solundaki ideolojik tartışmaların federasyonu teşkil eden farklı siyasi çizgiler arasındaki ilişkiye etkisi nedir? ATTF'nin Türkiyeli işçilerin sorunları karşısındaki tutumu nedir? Federasyonun Türkiyeli işçiler arasında sosyalist bir birlik oluşturmak adına kullandığı araçlar ve gerçekleştirdiği eylemler nelerdir? ATTF faaliyetlerinin ağırlık merkezini Almanya mı yoksa Türkiye mi oluşturmaktadır? İşte bu çalışma yukarıdaki sorulara bütüncül bir cevap verme amacıyla yürütülecek tartışmalardan oluşacaktır.

Çalışmada birincil ve ikincil kaynaklar birlikte kullanılacaktır. Birincil kaynaklar açısından çoğunlukla Türkiye Sosyal Tarih Araştırmaları Vakfı (TÜSTAV)'nın çevrimiçi ortama aktardığı arşivinden yararlanılacaktır. Özellikle Almanya'daki Türkiyeli sosyalistlerin en büyük örgütü olan ATTF'nin faaliyetlerinin incelendiği çalışmanın üçüncü bölümünde TÜSTAV arşivlerinde yer alan gazete, dergi, bildiri, broşür, kurultay kararları, çalışma raporları vb. birincil kaynakların taramalarından çıkarılan sonuçların işlenmesine dayalı bir yöntem takip edilecektir. Almanya'daki sosyalist hareketler içerisinde doğrudan yer almış kişilerin yazdıkları otobiyografik eserler, hatıralar ve mektuplar da yine kullanılacak birincil kaynaklar arasındadır. Türkiye'den Almanya'ya gerçekleşen işçi göçünün sosyal, politik ve ekonomik arka planının anlatılacağı birinci bölüm ve 1960-1980 arası Türkiye solunun

ana hatlarının ortaya konulacağı ikinci bölümde ise büyük oranda ikincil kaynaklardan faydalanılacaktır.

Her araştırmanın olduğu gibi bu çalışmanın da çerçevesini çizen birtakım sınırlar vardır. Bunların ilki dönemselleştirmeden kaynaklanan zorunlu sınırdır. Bu çalışma Almanya'daki Türkiyeli sosyalistlerin 1970 ve 1980 yılları arasında yürüttüğü faaliyetleri kapsamaktadır. Bu dönemselleştirme çalışmanın özellikle Almanya ayağı için yerindedir. Zira Almanya'da ilk sosyalist eğilimli Türkiyeli işçi örgütü 1967 yılında kurulsun da hareketin faaliyetlerinin yoğunlaştığı zaman 12 Mart 1971 müdahalesinin sonrasına rastlamaktadır. Bu askeri darbenin ardından hem Türkiye'deki sosyalist hareketin içinde yer almış yeni isimler Avrupa'ya gelmiş hem de 12 Mart rejimi protestolarıyla Almanya'daki sosyalist hareket kendini Türkiye ve dünya kamuoyunun gündemine getirecek eylemlerle oldukça büyümüştür. Diğer taraftan 27 Mayıs 1960'ta gerçekleşen askeri darbe sonrası oluşan yeni siyasi atmosfer Türkiye'de solun ilk kez kitlesel ve meşru bir hareket olarak ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. 1970'ler boyunca büyümeye devam eden hareket 12 Eylül 1980 askeri darbesiyle sindirilmiştir. Ülkedeki siyasi faaliyeti askıya alan askeri rejim sosyalistleri kitlesel bir tutuklama, işkence ve infaz dalgasına tabii tutarak sol hareketin sönümlenmesine neden olmuştur. Almanya'daki sosyalistler, Türkiye'deki sosyalist akımların uzantıları olduklarından buradaki sol dinamizmin de 12 Eylül 1980 darbesinin etkisiyle eski gücünü yitirdiği görülmektedir. Bu nedenle çalışmanın dönemsel sınırının 1970-1980 arası olarak belirlenmesinin anlamlı olacağına karar verilmiştir. Öte yandan çalışmanın tüm bölümlerinde 1970-1980 arası dönemdeki gelişmelerin pek çoğunun mayalandığı bir dönem olan 1960'lı yıllar da gerekli olduğu noktalarda bu sınırın esneyerek içine aldığı bir on yıl olacaktır. Çalışmadaki ikinci sınır ise Almanya'da sosyalist çizgideki Türkiyeli örgütler arasından seçim yapma zorunluluğundan kaynaklanmaktadır. Özellikle 12 Mart 1971 darbesinden sonra Türkiye'den yurtdışına çıkışlar sonucunda Türkiye'deki neredeyse bütün sol fraksiyonların Almanya'da bir takım uzantıları olduğu bilinmektedir. Fakat bunların çok büyük bir kısmı, süreklilik arz etmeyen oldukça küçük gruplar şeklinde örgütlenmişlerdir. Konu bağlamında tek bir örgütün incelemesinin tuttuğu hacim dahi ikincil önemdeki bazı konuların dışarıda bırakılmasını zorunlu kıldığından

Almanya'daki Türkiyeli işçiler arasındaki sosyalist hareket, kurulan ilk ve en büyük örgüt olan ATTF merkeze alınarak incelenmiştir. Öte yandan tarama yapılan arşivlerde ATTF ve Avrupa Türkiyeli Demokratik İşçi Dernekleri Federasyonu (TDF) dışındaki örgütlerle ilgili herhangi bir materyale ulaşmanın da mümkün olmaması daha büyük hacimli bir çalışma kurgusu yapılsa dahi bunda pek de başarılı olunamayacağını göstermektedir. Çalışmanın üçüncü sınırı ise incelenen hareketler içinde aktif olarak bulunan kişilerden hayatta olanlarla yapılmış mülakatlarla desteklenmemesidir. Dolayısıyla çalışmanın ulaşılabilen yazılı kaynakların evreniyle sınırlı olduğunu hatırd tutmak gerekir.

Yukarıdaki bilgiler ışında yürütülen çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde genel olarak Türkiye'den Almanya'ya yaşanan işçi göçünün tarihsel serüveni siyasi, ekonomik ve sosyal açılardan ele alınacaktır. Bu bağlamda birinci bölümün ilk alt başlığında I. Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya'ya uygulanan ağır yaptırımların II. Dünya Savaşı'na yol açmasından çıkarılan derslerle II. Dünya Savaşı sonrası uluslararası sistemin Almanya'yı dışlamayacak şekilde nasıl yeniden kurgulandığı anlatılacaktır. Bu yeni kurgunun temel direklerinden biri olması hasebiyle aynı başlıkta iki savaş arası dönemde gelişen Keynesyen düşüncenin uluslararası kapitalizmin yapısal değişikliklerle kendini yeniden düzenlemesi gerektiği yönündeki yaklaşımı sunulacaktır. Ardından birinci bölümün ikinci alt başlığında ise savaş sonrası ikiye bölünen Almanya'nın Batı kampında kalan FAC'ın SSCB tehdidine karşı uluslararası sisteme ekonomik ve askeri açıdan nasıl eklemlendiği ortaya konacaktır. FAC'ın Türkiye'nin de dahil olduğu bir dizi ülkeyle imzaladığı işgücü anlaşmalarının temelinde yatan ve literatürde "Alman ekonomik mucizesi" olarak anılan savaş sonrası atılımını hangi koşullar altında gerçekleştirdiği bu bölümde işlenecektir. Üçüncü alt başlıkta Türkiye ve Almanya arasında yapılan anlaşmanın tarihsel arka planını anlamak adına modern işçi göçlerinin kısa bir tarihçesi verilecektir. Birinci bölümün son alt başlığında FAC'ın savaş sonrası artan işgücü ihtiyacının sonucunda literatürde "misafir işçi programı" olarak bilinen anlaşmaları önce genel hatlarıyla ardından 1961 İşgücü Anlaşması özelinde incelenecek ve FAC, Türkiye ve Türkiyeli işçilerin anlaşmadan beklentileriyle gerçekte karşılaşılan durum karşılaştırılacaktır.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise, Almanya'daki Türkiyeli sosyalistlerin bu hareketin doğrudan uzantısı olmaları nedeniyle, 1960-1980 yılları arasında Türkiye sosyalizminin öne çıkan belli başlı siyasi hareketleri ve bu hareketlerin ideolojik yaklaşımları özetlenecektir. Yön, MDD ve TİP hareketlerinin temel tezlerinin ortaya konulacağı bu bölümde ATTF'nin arkasındaki en büyük güç olduğundan TKP'ye daha büyük bir ağırlık verilecektir. Bölümün son alt başlığında ise TKP ve TİP çevresinin yakın ilişkileri sonucunda kurulan Almanya'daki ilk sosyalist Türkiyeli çatı örgütü olan ATTF; kuruluşu, üye örgütlerinin bileşimi, yayın organları vb. çevrevesinde detaylı olarak ele alınacaktır.

Üçüncü ve son bölümde ATTF'nin faaliyetleri Almanya ile ilgili olanlar ve Türkiye ile ilgili olanlar olarak ikiye ayrılarak incelenecektir. Almanya ile ilgili olan faaliyetler Türkiyeli işçileri en çok meşgul eden emek mücadelesi, barınma, eğitim ve bürokratik sorunlar gibi hususlarda ATTF'nin yürüttüğü eylemlerin eleştirel bir değerlendirilmesiyle sunulacaktır. Keza Türkiye ile ilgili olan faaliyetler de ATTF'nin gerek TİP ve TKP'lilerin birlikte çalıştığı zamanlar ve gerekse tamamen TKP güdümünde faaliyet yürüttüğü zamanların özgün yanlarının yorumlanmasına dayalı bir biçimde ortaya konacaktır. Nihayetinde tüm bu incelemenin sonucunda yukarıda sorduğumuz sorulara ne gibi cevaplar verilebileceği tartışılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DEN ALMANYA'YA GERÇEKLEŞEN İŞÇİ GÖÇÜNÜN EKONOMİ POLİTİĞİ

1.1. İki Savaş Arası Dönemde Kapitalizmin Restorasyonu ve Almanya'nın Durumu

İkinci Dünya Savaşı, 2 Eylül 1945'te resmen sona erdiğinde ardında sivil-asker 60 milyon ölü, milyonlarca sakat, bir o kadar kayıp ve yerle bir olmuş bir Avrupa bıraktı. Büyük çatışmanın tozu dumanı ortadan kalktığına; çalışma kampları, toplu katliamlar, utanç verici soykırımlar, korkunç tıbbi deneyler ve daha akla hayale gelmeyecek onlarca insanlık dışı uygulamayla yerkürenin tarihinde kara bir leke olarak yerini aldı. Gerek kayıp sayısı gerek kullanılan silah teknolojileri ve savaş yöntemlerinin korkunçluğu açısından 1918'de biten birinci savaşı birkaç defa katlayacak büyüklükte bir felaketle sonuçlandı. Ancak buna rağmen dünya kamuoyu üzerindeki şok etkisi, Birinci Dünya Savaşı'ninki kadar kuvvetli olmadı (Hobsbawm, 1996: 65). Zira ilk savaş, 1914 baharında patlak verdiğinde, genel havaya bunu insanlığın doğrusal ilerleyişini kesintiye uğratmayacak ve Noel'e dek sonuçlanacak bir uzlaşmazlığın kaçınılmaz çözümü olarak görenlerin iyimserliği hakimdi. 20. yüzyılın başından beri yaklaşmakta olan savaş hakkında defalarca karşıt beyanlarda bulunan II. Enternasyonal'in, başta Bolşevikler olmak üzere birkaç üyesi dışında, tüm sosyal demokrat partilerinin dahi savaşta kendi ülkelerinin hükümet politikalarına destek vermeleri (Aktükün, 2017: 19) iyimserliğin ne kadar bulaşıcı olduğunun kanıtıdır.

Fakat silahlar 1918 kasımında nihayet sustuğunda, insanlığın iyiye doğru kesintisiz ilerleyişine dair duyulan güçlü inanç, yerini Batı toplumunu var eden modern düşüncenin temellerinin sorgulanmasına neden olacak denli büyük bir sosyo-kültürel enkaza bıraktı. Aydınlanma felsefesinin insan aklına yüklediği rasyonellik misyonu kapitalizmin şiar edindiği rekabet dürtüsü altında ezilince insan aklının yaratıcı potansiyelinin yapıcı olduğu kadar yıkıcı sonuçları da olabileceği acı bir şekilde tecrübe edildi. Savaşın, askerlikle uğraşan bir grup profesyonel tarafından icra

edilmeye dayanan ve sıradan insanı aktif bir şekilde mobilize etme gereği göstermeyen klasik biçimi, Fransız Devrimi'ni takip eden yıllardaki altüst oluşla zaten büyük ölçüde kırılmıştı. Böylelikle daha bir yüzyıl öncesinde Batı askeri sistemine, normal zamanın sivil insanının savaş döneminde cephenin ana unsuru olarak öne sürülmesini temel alan olgu çoktan hakim olmuş ve geniş halk kitlelerini savaşın yakıcı ateşinin doğrudan hedefi haline getirmişti. Kısacası birinci savaş, kapitalizmin birkaç yüzyıldır yavaş yavaş dönüştürmekte olduğu dünyanın yeni nesil ulus-devletlerini, karşı karşıya geldikleri savaş sahnesinde; ağır sanayi tesisleri, telgraf- demiryolu ağı, örgütlü insan gücü, bürokratik-kurumsal yapı vb. gibi, modernizmin sağladığı birçok yeni imkanı birbirleri üzerine küresel ölçekte boca etmenin kaotik sonuçlarıyla ilk kez yüzleştirdi. Dahası, savaş sonu imzalanan barış anlaşmalarıyla İtalya gibi kazanan tarafta yer alan ülkeleri bile tatmin etmeyecek kırılگانlıkta bir statükonun tesis edilmesi, 1918-1939 arasının istikrardan hayli uzak geçmesine neden oldu. İki savaş arası dönemin tam ortasında, kapitalizmin o zamana dek girdiği en büyük kriz olan 1929 Bunalımı'nın patlak vermesi, Birinci Dünya Savaşı'yla halı altına süpürülen sorunların yeni bir savaş çıkarma ihtimalini kuvveden fiile geçirdi. Pek çok araştırmacı, işte tam da bu nedenle 1914-45 arasını iki ayrı savaş olarak ele almak yerine tek bir savaştan söz etmiş ve bazıları bunu Otuz Bir Yıl Savaşı olarak tanımlamıştır (Hobsbawm 1996: 69). Modern işçi göçlerinin ekonomik arka planını anlatmak için İkinci Dünya Savaşı sonrası kapitalist dünya sisteminin durumunu konu alan bu bölümün uzun bir Birinci Dünya Savaşı anlatısı ile başlama sebebi de budur. Zira, İkinci Dünya Savaşı sonrasında inşa edilen dünya sistemi, birinci savaş sonrası yapılan hatalardan çıkarılan dersler ortaya konmadan anlaşılamaz.

Otuz Bir Yıl Savaşı, en kısa tabiriyle, politik istikrarını geç sağlamış ancak ekonomisi güçlü ülkelerin, sermayenin uluslararasılaşarak kapitalizmi emperyalizm aşamasına taşıdığı bir çağda, dünyanın halihazırdaki paylaşımından duydukları rahatsızlığa cevap olarak patlak vermiştir. Bu rahatsızlığı taşıyan ülkelerin başında ise şüphesiz Almanya gelmektedir. İngiltere'de başlayan Sanayi Devrimi'ne kısa sürede entegre olup 19. yüzyılda önce Avrupa ardından dünyanın en büyük üretici güçlerinden biri haline gelen Alman prenslikleri, Prusya Şansölyesi Otto van Bismarck'ın ustaca yürüttüğü birleşme siyaseti sayesinde 1871 yılında tek bir devlet

çatısı altında toplandı. Merkezi ve güçlü bir devlet aygıtına kavuşan Almanya'nın bundan sonraki hedefi kuşkusuz uluslararası kapitalist sistemde, ekonomik potansiyeline yaraşır derecede üst sıralarda yer almak olacaktı. Bismarck'ın Alman ulusal birliğinin yolunun *kan ve demirden* (Ramage, 1899)¹ geçtiğine dair haklı çıkan öngörüsünün ışığında, bu hedefe de ancak mevcut uluslararası statükoda pastadan daha çok pay alan devletlerle savaşarak ulaşılabileceği düşüncesi, ne Almanya ne de rakip güçlerin yöneticileri için bir sır niteliğindeydi.

19. yüzyılın son çeyreğinden itibaren Kayzer Friedrich'in "Weltpolitik"² politikasını benimseyerek savaş sanayine muazzam yatırım yapması, Avrupa'nın başta Fransa ve İngiltere olmak üzere diğer büyük güçlerini de teyakkuza geçirmiş ve bu andan itibaren taraflar ne zaman başlayacağı belirsiz olan ancak kaçınılmaz görünen savaş için kendilerini hazırlamaya başlamıştır. Hal böyle olunca, 1918 yılında İttifak Devletleri'nin mağlubiyetini ilan eden ateşkesler imzalandığında, kazanan taraf, savaşın çıkmasındaki baş sorumlunun Almanya olduğuna hükmetmiştir. Savaşın sorumlusunun, ortaya çıkan zararı da karşılaması gerektiği mantığından hareketle, Almanya'yı büyük bir maddi tazminata mahkum eden ve ciddi askeri-politik kısıtlamalar içeren bir barış anlaşması olarak Versay Anlaşması imzalanmıştır (Oran, 2009: 242). Anlaşmayla beraber savaşı kaybeden Friedrich Wilhem tahtını da kaybedince Almanya, parlamenter demokratik sisteme geçerek Weimar Cumhuriyeti adını almıştı. Ancak genç cumhuriyet, Versay'ın dayattığı ekonomik yaptırımların yol açtığı kriz nedeniyle uzun ömürlü olamadı. Elde edilecek potansiyel kazanımlar uğruna maliyeden savaş bütçesine aktarılan kaynaklar, savaş tazminatının yükü ve 1923 yılındaki Fransa-Belçika işgaliyle sanayi açısından büyük bir hammadde kaynağı olan Ruhr Bölgesi'ndeki hakimiyetin kaybedilmesi, Alman ekonomisini felç etti ve ülke tarihinde eşi benzeri olmayan bir enflasyon sonucu Alman Mark'ı inanılmaz bir değer kaybına uğradı. "En uç örnekte, -1923'te Almanya- para birimi 1913'teki değerinin milyonda birine indi, yani paranın değeri pratikte sıfıra inmiş oldu

¹ Bismarck, Prusya parlamentosundaki bütçe görüşmelerinde savaşa ayrılacak kaynakların miktarına muhalefet eden liberaller cevaben yaptığı ünlü konuşmasını "Günün büyük sorunları konuşmalarla ve çoğunluk kararları ile değil demir ve kanla çözülecektir" diyerek bitirmiş ve bu söz Alman ulusal birliğinin ikonik bir simgesi haline gelmiştir.

² Almanca "Dünya Politikası" anlamına gelir ve Almanya'nın büyük güçlerle uluslararası alanda karşı karşıya gelmeye hazır olduğunu belirten yeni siyasetini adlandırmak için kullanılır.

(Hobsbawm, 1996: 110).” Daha güzel bir gelecek vaadiyle askere alınıp mağlup olarak evine dönmüş yüz binlerce genç, aileleriyle birlikte kendilerini durmaksızın artan fiyatlar ve kronikleşen bir işsizlik sorunun pençesinde buldu. Bütün bunların üstüne, sonraları “Kara” sıfatıyla anılacak olan 24 Ekim 1929 Perşembe günü, New York Borsası, pek çokları için beklenmedik bir şekilde dibe vurdu. I. Dünya Savaşı sonrasında Büyük Britanya İmparatorluğu’nun dünya ekonomisinin çarklarını döndüren başat güç konumu ortadan kalkmış ve sermayenin yeni merkezi Wall Street olmuştu. Hal böyle olunca ABD’de patlak veren buhran hızla dünyanın tüm gelişmiş sanayi ülkelerine doğru ilerledi ve küresel ekonomik kriz halini aldı.

Bu kapitalizmin tarihte yüzleştiği ilk kriz değildi ancak dünya ekonomisinin büyümesine paralel olarak karşılaşılan en büyük krizdi. Zaten savaş sonrası yaralarını sarmakta zorluk çeken Avrupa ekonomisi, ABD’nin Smoot Hawley Tarifesi³ çerçevesinde gümrük duvarlarını yükseltmesiyle iyiden iyiye çöktü. 19. yüzyıldan beri sürekli yukarı doğru ivmelenen dünya ticareti müthiş bir durgunlukla karşılaştı. Buna mukabil barış anlaşmalarından tatmin olmayan devletlerde revizyonist hareketler giderek güç kazandı. İtalya, henüz savaşın ertesinde, 1924 yılında, mevcut statükoyu değiştirme iddiasını gizlemeyen, bilakis bu emelleri üzerine geliştirdiği faşist ideolojinin temellerini atan Benito Mussolini’nin partisi tarafından yönetilmeye başlamıştı. 1930’lardan itibaren ise kendini Roma İmparatorluğu’nun mirasçısı olarak tanımlayan Faşist Parti, doğal nüfuz bölgesi olarak gördüğü Akdeniz’de saldırgan bir tutum sergilemeye girişti (Oran, 2009: 295). Böylesi bir ortamda, Almanya’nın içinde bulunduğu krizin faturasını komünistlere ve Yahudiler’e keserek Versay’ın zincirlerinden kurtulmak vaadiyle Nasyonal Sosyalist Parti’yi yeniden inşa eden Adolf Hitler, 1933 yılında iktidara yürüdü. Başta Mussolini olmak üzere revizyonist devletlerle ittifak ilişkileri kurarak Kıta Avrupası’nın büyük bölümünü işgal edeceği yeni bir fetih politikasını eyleme geçirdi. Avusturya’yı ilhak edip Çekoslovakya’yı işgal ettikten sonra SSCB ile anlaşarak Polonya’yı istila edince bu zamana kadar kendilerine karşı esas tehdit olarak Bolşevizmi gören ve Hitler’in saldırganlıklarına

³ ABD parlamentosunun 1930 yılında kabul ettiği kararlar uyarınca 20 binden fazla ithal üründe gümrük vergileri yüzde %60’a varacak oranlara yükseltildi. Bu karar, Büyük Buhran sonrası dünyaya sirayet eden korumacı ekonomi politikaların zirvesidir.

“yatıştırma politikası”⁴ çerçevesinde müdahale etmeyen İngiliz Hükümeti (Borsa, 2016: 87), Fransa’nın başından beri yaptığı Alman yayılmacılığına karşı birlik olma çağrılarına daha fazla kulaklarını tıkayamadı ve İkinci Dünya Savaşı patlak verdi. Fransa’nın ele geçirilmesiyle hız kazanan Alman ilerleyişi, Stalin ve Hitler arasındaki geçici ittifakın bozulması neticesinde Nazi Birlikleri’nin SSCB’ye karşı giriştiği istila hareketinin başarısız olmasıyla ancak 1943 yılında durdurulabildi. Almanya için bundan sonrası ilk savaşa benzer bir yenilginin tekrarıydı. Ancak Birinci Dünya Savaşı’nda kendi sınırlarına çekilerek teslim olan Almanya, bu kez doğudan SSCB, batıdan ise İngiltere, Fransa ve ABD birlikleri tarafından gerçekleştirilen bir yabancı işgalini de deneyimledi. Takip eden birkaç yıl boyunca Alman toprakları bu güçlerin denetiminde kaldı. Fakat nasıl oldu da Almanya, Birinci Dünya Savaşı’nın ardından ekonomik olarak yerle bir olup ikinci bir savaşa sürüklendi de, topraklarının işgaliyle sonuçlanan çok daha ağır bir mağlubiyetin ardından literatüre Alman ekonomik mucizesi olarak geçen bir başarı hikayesi yazabildi? Bu sorunun yanıtı Almanya’nın savaş sonrası oluşturulan yeni dünya düzeni ve kapitalist dünyanın zihniyet değişimine başarılı bir şekilde eklemelenmesi olarak verilebilir. Bunun da ilk ayağı artık açık bir şekilde iki blok arasında bölünen dünyada Batı Bloku’nun Birinci Dünya Savaşı’nın ertesinde yaşanan ekonomik çöküşten çıkardığı derslerle kapitalizmi belirli kontrol mekanizmalarıyla yeniden kurgulamasıdır.

Kapitalizmin piyasa düzenine dair 18. yüzyıl sonundan itibaren geliştirilen ana akım iktisat teorilerinin genel eğilimi, piyasanın dışarıdan hiçbir müdahale yapılmaksızın kendini regüle edebileceği şeklindeydi.

“İktisadın ilk kurucuları olan Adam Smith (1723-1790, An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations, 1776) ve David Ricardo(1772-1823, Principles of Political Economy and Taxation, 1817)’dan John Stuart Mill’e (1806-1873, Principles of Political Economy, 1848) ve bu noktadan Alfred Marshall’a (1842-1924, Principles of Economics, 1890) hep aynı temel sonuçlarda birleşmişlerdir (Hiç Birol ve Hiç Gencer, 2014: 262).”

⁴ Bahsedilen yıllarda İngiltere Başbakanı Neville Chamberlain ile özdeşleşmiş kavram, saldırganlığını hiçbir şekilde gizlemeyen Nazi Almanyası, Faşist İtalya ve Japonya’ya karşı ağır yaptırımlar uygulamaktan kaçınma politikasına işaret eder. Bu politikanın altında yatan sebep İngiltere’nin adı geçen ülkeleri Bolşevizm’e karşı bir denge unsuru olarak kullanma isteğidir. Özellikle Hitler’in saldırganlığını SSCB’ye yönlendirerek iki ülke arasında çıkacak bir savaşın Sovyetler aleyhine sonuçlanması ihtimali, İngiliz Hükümetine uzun bir müddet çekici bir alternatif olarak görünmüştür.

Ancak henüz 1873'ten başlayıp 1890 dek süren ilk büyük kriz dalgası gelmeden önce Marx, kapitalist sisteminin, yapısal doğası gereği, kendi haline bırakıldığı takdirde kaçınılmaz olarak periyodik krizlere gireceğini isabetle öngörmüştü (Marx, 2015). Nitekim uluslararası sermaye 1890'dan itibaren yeniden bir büyüme trendine girse de liberal anlatının en büyük argümanı olan rekabetçi piyasa sistemi, giderek tröstler ve tekellerin hakimiyetine girmeye başlamıştı. Artık rekabet, piyasaya eşit şartlarda giren özgür bireyler arasında değil dünyayı paylaşma savaşına girişmiş devasa sermaye grupları arasındaydı.

Batının gelişmiş sanayi ülkelerinin dünyanın geri kalanıyla kurduğu iktisadi ilişki, sermaye biriktirmekte başarısız topraklardan hammadde alıp yerine mamul madde satma biçimindeki klasik biçiminin ötesine geçmişti. Artık devir, finans kapitalin şemsiyesi altında doğrudan yatırımlara dayanan sermaye ihracı devriydi. Lenin bu yeni devri, kapitalizmin en yüksek aşaması olarak nitelediği emperyalizm çağı olarak tanımlamıştı (Lenin, 2009). Artık gelişmiş burjuvazinin kontrolündeki sanayi ülkelerinin diğer coğrafyaları eski tip koloniyel yöntemlerle sömürgeleştirmesine ihtiyaç yoktu. Yeni sistemde, iç pazardaki eşitsiz ilişkiyle tekelleşen sermaye, kapitalizmin her ülkede farklı ve eşitsiz bir gelişim göstermesinden faydalananak dünyanın kalanını silah zoruna başvurmada nüfuzu altına alabilecekti (Lenin, 2009: 69). Ne var ki yerkürede sermaye tarafından fethedilmemiş en ufak bir yer kalmayınca büyük sanayi devlerinin durmak bilmeyen üretimini karşılayacak yeni kara parçaları bulmak da imkansız hale geldi. Nihayetinde emperyalist kapitalizmin 1873'ten sonra yol açtığı ilk ciddi siyasi kriz, büyük sermayenin kümelenildiği devletlerin başını çektiği bir dünya savaşının arkasında yatan esas sebep olarak kayıtlara geçti. Versay Anlaşması ile yaratılan kırılğan statükoyu ve ekonomik bir panik dalgasının hata üzerine hata yapılarak devasa bir ekonomik krize dönüştürüldüğü 1929 Buhranı'nı yakından gözlemleyen John Maynard Keynes, kapitalizmin istikrarlı bir şekilde işlemesi için "*laissez fairer, laissez passer*"⁵ mottosunun terk edilmesi gerektiğine dayanan yaklaşımını 1930'lu yıllarda olgunlaştırdı. Ona göre kapitalizm varlığını devam ettirecekse, piyasanın güçlü

⁵ "Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler". Klasik liberal iktisadın kurucularından Adam Smith'in piyasada devlet müdahalesine karşı söylediği söz.

ekonomik kurumlar marifetiyle belirli bir düzen içinde tutulması gerekmektedir. Bu kurumların düzgün çalışmasını organize etmek üzere devlet de ekonomide belirleyici bir aktör olarak yer almak zorundadır (Bilir, 2019: 97). İşsizlik, savaş sonrası dünyanın en büyük problemlerinden biri olduğuna göre devlet, gerekirse pratik fayda yahut kar getirmeyecek bir takım ekonomik müdahalelerde bulunarak tüm vatandaşlarına istihdam yaratmayı görev edinmelidir (Turan ve Öztürk, 2016: 260). Ulusal ekonomik kurumların haricinde, 1929 sonrasında tecrübe edilen türde bir korumacı dalganın önlenmesi adına, dünya ticaretininin selametini güvence altına alacak uluslararası kurumlar da bu sistemi tamamlayan kapsayıcı unsur olarak kurgulanmalıdır. Özetle Keynesçi model, *“tam istihdamın sağladığı kitlesel tüketimi ve işgücünün hem daha iyi korunmasını hem de ona giderek daha iyi para ödenmesini”* (Hobsbawm, 1996: 327) temel alan bir bileşimdi. Bu bileşim Bretton Wood sonrası kurulan ekonomi politik yapının da çimentosu olmuştur.

1.2. Amerikan Yardımları ve Federal Almanya Cumhuriyeti’nin SSCB Tehdidine Karşı Yeniden Güçlendirilmesi

Keynes, Versay Anlaşması’nı Almanya’yı toptan imha etmeyi amaçlayan bir “Kartaca Barışı”⁶ olarak tanımlamıştı. 1945’ten sonraki dünya sisteminin kurallarını belirleme girişimleri arasında en ünlüleri olan Yalta ve Potsdam konferanslarında da Almanya’ya benzer bir fatura çıkarma eğilimi azımsanmayacak derecede güçlüydü. Versay’da yüklenen nakdi savaş tazminatının tahsil edilmesinin mümkün olmadığı görülünce, Alman markını yeniden erozyona uğratacak türde bir nakdi tazminat talep edilmesi bu kez müttefiklerin gündeminde değildi. Bunun yerine, hem Alman saldırganlığını dizginleyeceği hem de anti-faşist blokun savaşta yara alan sanayi üretim gücünü tekrar ayağa kaldırabileceği düşünülen “ayni tazminat”⁷ planı gündeme alındı. Churchill, Roosevelt ve Stalin’in damga vurduğu pazarlık masasından, Alman savaş makinesiyle ilişkisi olduğu düşünülen endüstriyel tesislerin sökülerek İngiltere,

⁶ Kartaca Barışı siyaset literatüründe, Roma İmparatorluğu’nun ilk yıllarındaki en büyük rakibi Kartaca Devleti’ni yendikten sonra, halkını köleleştirerek tamamen tarih sahnesinden silmesi olayına referans veren bir metafordur.

⁷ Savaş tazminatının nakit parayla değil buna mukabil metayla tahsil edilmesi.

ABD, SSCB ve Fransa topraklarına monte edilmesi kararı çıktı (Karakampasis, 2016: 9-12). Ancak esas tartışma Almanya'nın elinden sanayi gücünün ne kadarının alınacağı ve bu ülkenin dünya sistemi içerisindeki rolünün ne olacağı üzerineydi. Zira savaş sona erdiğinde Alman toprakları 4 işgal bölgesine ayrılmıştı. Doğu Almanya, kapitalist ekonomik dünyanın dışında kalan SSCB tarafından kontrol edilirken kalan bölgeler İngiliz, Amerikan ve Fransız kuvvetleri arasında paylaşılmıştı (Harman 2009: 520). Bu işgallerin hiçbiri doğrudan bir ilhak amacı gütmese de mevcut durum, Almanya'nın geleceğinin müttefikler ve SSCB tarafından belirleneceğinin açık bir göstergesiydi.

ABD, savaşın baş sorumlusu olarak değerlendirdiği Almanya ve Japonya'nın ekonomik olarak ağır şekilde cezalandırılması taraftarıydı. Potsdam Konferansı'nda üzerinde uzlaşılan ilk fikir de Almanya'nın sanayi üretiminin minimize edilmesi ve tarımsal üretime yöneltilmesiydi (Bartlett 1967: 2). Ülkenin savaş sonrası geleceği ile ilgili en radikal öneri de Roosevelt yönetiminin danışmanlığını yaparak bu isteği somut bir plan haline getiren Hans Morgenthau'dan geldi. Bahsi geçen plana göre Almanya, ve Japonya, bir daha hiçbir zaman küresel çapta ihracat gücü olamayacak kadar düşük bir sanayi üretim kapasitesine mahkum edilmiştir (Karkampasis, 2016: 13). Buna göre, Alman sanayinin neredeyse tümüyle müttefiklere transfer edilerek Kıta Avrupası'nın en büyük üretici gücünün bir tarım ülkesine dönüştürülmesi tasarlanmıştır. Morgenthau'ya göre sanayisizleştirme sonrası Almanya "barışçıl çiftçiler ülkesi" olacak ve dünya barışına bir daha tehdit olamayacaktı (Karkampasis, 2016: 14). Ancak açıkça görüldüğü üzere bu planın arkasındaki temel motivasyon, dünya pazarında ABD'nin en güçlü rakiplerinden birinin oyun dışı bırakılması isteğidir. Almanya'nın dünya piyasasından çekilmesiyle oluşacak boşluğu bu ülkenin sanayi tesislerini bünyesine katarak tahkim edilmiş diğer Avrupa güçleri dolduracak, ancak hiçbir ülke bu tahkimattan ABD'yle küresel ticarete rekabet edecek denli büyük bir pay almayacaktır. Morgenthau Planı teoride ABD çıkarları açısından oldukça verimli görünse de, Avrupa'nın en büyük nüfuslarından birini silahsız ve sanayisiz bir şekilde yalnızca tarımsal üretime mahkum etmek, bu devasa insan kalabalığının tarım dışı tüm alanlarda büyük güçlere göbekten bağımlı olmasını da beraberinde getirecekti. Hiçbir ülkenin böyle bir maliyetin altına gönüllü olarak girmek

istemeyeceği ortada olduğundan Morgenthau'nun radikal planı, asla uygulanmamak üzere rafa kaldırılmış oldu. Sonuç olarak sanayisizleştirmenin oranı konusunda mutabakata varılan öneri, İngiltere'den geldi. Almanya'ya, Avrupa'daki 1936 yılı yaşam standartlarını kendi vatandaşlarına sağlamasına izin verecek ölçüde bir sanayi kapasitesi bırakılarak Versay'daki yıkımı dahi aratacak bir ekonomik çöküş faturasının önüne geçildi (Karkampasis, 2016: 10). Nitekim Almanya'nın kendi kendini idame ettirmesi için kısa bir süre sonra Batı'daki işgal bölgeleri arasındaki hukuksal bölünmüşlük iktisadi açıdan ortadan kaldırıldı ve Batı Almanya yeniden ekonomik birliğine kavuştu. Alman ağır sanayisini son kısıntısına kadar paylaşarak küresel piyasadaki pastadan daha büyük dilimler alma hayali çekiciydi ancak Berlin'in yarısını almakla kalmayıp Almanya'nın doğusunu da kontrol ederek Avrupa'nın kalbine girmiş bir SSCB'nin önüne, tamamen silahsızlandırılmış bir tahıl ambarıyla set çekmek pek de akla yatkın değildi.

Önceki kısımda da belirtildiği şekilde İngiltere'nin dünya kapitalizminin motoru olma rolü, 20. yüzyılın başından itibaren ABD tarafından devralınmıştır. 1945'ten sonra ise Yeni Dünya'nın İngiltere'yi siyasi nüfuz açısından da geride bıraktığı, tartışmasız şekilde ortaya çıkmıştır. Fakat savaş, dünya siyasetine bir değil iki yeni oyun kurucu armağan etmiştir. 1917 Ekim Devrimi'nden sonra kapitalist olmayan bir dünyanın mümkün olduğunu gösteren organizasyonu SSCB, Batı'nın büyük güçleri tarafından, iç siyasette devrimci bir dalga yaratma potansiyeli dolayısıyla tehlikeli bulunmuş ve oldukça sınırlı olan ticari ilişkilerin ötesinde sistemin dışına itilmişti (Oran, 2009: 157). Ancak yine de, Çarlık Rusya'dan devraldığı büyük köylü nüfusu ve henüz emekleme aşamasında olan sanayisiyle dünya siyasetine yön verecek kalibrede bir güç olarak görülmedi. Ne var ki, savaş sonunda Avrupa'dan beklenen Bolşevik devrimci dalganın gelmemesiyle Marksist dünya devrimi perspektifinden uzaklaşan Stalin yönetimi, iç muhalefeti tasfiye ettiği 1920'lerin sonundan itibaren (Troçki, 1998) demir yumrukla kalkınan bir "sosyalist anavatan"⁸ inşasına girişmiş,

⁸ Stalin yönetimindeki Bolşevik Parti başta Troçki olmak üzere parti içi muhalefeti tamamen tasfiye ettikten sonra "Tek Ülkede Sosyalizm" olarak da bilinen yeni bir sosyalizm anlayışı geliştirmiştir. Ekim Devrimi'nin dünya devriminin tetikleyicisi ve dünyadaki diğer devrimci hareketlerin destekçisi olarak tanımlayan anlayıştan uzaklaşarak dünya komünistlerine SSCB'nin ne pahasına olursa olsun savanulması gereken bir sosyalist anavatan olduğu fikri propaganda edilmeye başlanmıştır.

kapitalist dünyanın 29 Buhranı'yla boğuştuğu sıralarda, piyasa dinamiklerine gösterdiği bağlılıkla SSCB'yi potansiyel bir dünya gücü haline getirmiştir. Öyle ki SSCB, Hitler Almanyası'nı durdurmakla kalmamış, Doğu Almanya, Polonya, Çekoslovakya, Macaristan ve Baltık bölgesini kapsayan bir sosyalist blok inşa ederek kapitalist dünyanın karşısına bu kez ciddi bir alternatif olarak dikilmiştir. İşte tam da bu nedenle, kapitalist blokun yeni patronu ABD'nin dünya ticaretinde rakip olarak gördüğü Almanya'yı ekonomik ve politik olarak ortadan kaldırma hırından daha büyük görevleri vardır: Kırılganlığını 29 Buhranı'yla kanıtlamış liberal piyasa sistemini reforme etmek, savaşta büyük hasar almış Avrupa ekonomilerini ayağa kaldırmak ve Sovyet ilerleyişine karşı güçlü bir savunma kalkanı oluşturmak.

Bu görevlerden ilki, 1944 yılında, ABD'nin küçük bir kasabası olan Bretton Woods'ta toplanan meşhur konferansın ardından aynı adla anılacak ekonomik rejimin devreye sokulmasıyla gerçekleştirildi. İngiliz ekibinin başındaki isim olarak konferansta bizzat yer alan Keynes'in yukarıda değinilen reform çağrısı, karşılık bulmuş ve kapitalizmde hakim paradigmanın değişmesiyle sonuçlanmıştı. Böylelikle dünya ticaretinin yeni normlarını belirleyip sisteme istikrar kazandırma amacıyla Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası (WB) kuruldu (Oya Usal, 2008: 233). Öte yandan Amerikan doları, altın standardizasyonun yerini alarak kapitalist sistemin yeni referans noktası haline geldi (Mumcu Akan, 109: 2010). Bunlara 1948 yılında imzalanan ve daha sonra Dünya Ticaret Örgütü (WTO) adını alacak olan Gümrük Tarifeleri Genel Anlaşması (GATT) eşlik etti.⁹ Ancak Bretton Woods bu yapısal düzenlemelerin de ötesinde savaş sonrası yeni uluslararası işbölümü mantığının temelini oluşturan bir sembol olarak görülmelidir (Sönmez, 2016, 45). Böylelikle sistem dünya ticaretinin düzensiz yapısından kaynaklanan potansiyel krizlere karşı daha güçlü hale getirilerek sosyalist blokun serbest piyasa krizlerinden etkilenmediği varsayılan yapısına cevap verilmeye çalışıldı.

Ancak tek başına dünya ticaretinin iskeletini sağlama almak yeterli değildi. Başta İngiltere, Fransa ve Almanya olmak üzere kapitalist dünyanın savaş öncesi motorlarını yeniden çalıştıracak bir benzin takviyesine ihtiyaç vardı. Beklenen takviye

⁹ https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/whatis_e.htm

resmi adı European Recovery Program¹⁰ (ERP) olan ancak yaygın olarak Marshall Planı olarak bilinen Amerikan yardımlarıyla gerçekleşti. 1948 ve 1957 yılları arasında Avrupa Ekonomik Topluluğu içindeki ülkeler toplamda 8 milyar dolarlık bir yardımdan faydalandı (Bartlett 1967: 3). Marshall Planı'nın savaşı takip eden ilk yıllardaki Amerikan yardımlarından farkı, Avrupalı ekonomileri yeni kapitalist paradigmaya uygun dönüşümleri yapmaları şartına bağlayarak yürürlüğe sokulmasıdır. Öyle ki planın duyurulmasını takip eden daha ilk haftalarda Fransa ve İtalya'da sağ ve merkez partiler komünistleri hükümet dışında bırakmaya başladı (Harman, 2009: 519). Diğer 16 Avrupa ülkesinin yanı sıra Almanya da bu yardımdan faydalanmış ve Bretton Woods prensipleri çerçevesinde yeniden kurgulanan dünya ekonomisine uygun reformları hızla uygulayarak “ekonomik mucizesinin” ilk temellerini atmıştır. Savaşın hemen ertesinde, işgal henüz devam ederken Ekonomi Bakanı olarak göreve başlayan Ludwig Erhard ve ekibi, ilk iş olarak Alman markının durumunu iyileştirecek radikal bir para reformuna girişti (Schnabl, 2019). Öte yandan savaşın yıkıcılığı Almanya'nın neredeyse tüm şehirlerini yerle bir etmişti. Vakit kaybetmeden bu enkazın kaldırılması ve insanların başlarını sokabilecekleri yeni barınma alanlarının inşa edilmesi gerekmektedir. Bunun da ötesinde, özellikle bombaların sistematik hedefi olan stratejik altyapı tesisleri, demiryolları, karayolları ve havalimanları da hızla onarılması gereken kalemler arasındaydı. Dolayısıyla yıkılmış Alman ekonomisinin yeniden şahlanması bahsedilecekse, bu atılım sanayiden önce inşaat sektöründe yapılmalıydı. Nitekim, müttefiklerin askeri yönetimi altındaki ilk yıllarda Batı Almanya muazzam bir inşaat patlaması¹¹ yaşadı (Karkampasis, 2016: 26). Bretton Wood düzenine uygun bir liberal piyasa sisteminin hukuki temellerinin atılması ise Amerikan, İngiliz ve Fransız işgal bölgelerinin birleştirilmesinin (Harman, 2009: 520) ardından daha kolay bir hal aldı.

Fakat ABD'nin, daha sonra Soğuk Savaş adını alacak olan SSCB ile dünya hegemonyası için yürüttüğü rekabet gereği, yalnızca ekonomik işbirliğini organize etmesi yeterli değildir. Bu rekabetin belki de en önemli ayağı askeri alanda gerçekleşecektir. İşte bu gereklilik, 1949 yılında 12 ülkenin bir araya gelerek

¹⁰ Türkçesi: “Avrupayı İyileştirme Programı”

¹¹ “Construction Boom”

imzaladığı Kuzey Atlantik Paktı Örgütü (NATO)’nın doğmasına neden oldu.¹² Ancak ilk kısımda değinildiği üzere, SSCB’nin yeni kapı komşusu Almanya, ilk dünya savaşının ertesindekine benzer dürtülerle yeni bir savaşa girişme ihtimalini önlemek adına silahsızlandırılmıştı. NATO’nun amacına uygun bir organizasyon olabilmesi için Doğu Bloku’nun Batı ile en yakın temas noktasının bu denli savunmasız bırakılması kabul edilemezdi. İki savaşta da Alman ordularını topraklarında bulan Fransa için Almanya halen SSCB’den daha büyük bir potansiyel tehkeydi (Hobsbawm 1996: 220). Savaş sonrası yeni paradigma ise kapitalist Avrupa’nın bir bütün olarak SSCB tehdidine karşı bir araya gelmesi üzerine kuruludur ve Almanya’nın silahlandırılması ABD açısından hayati öneme sahiptir (Warner, 1985). Yıkılmış Avrupa’nın yeniden ayağa kaldırılması için kesenin ağzını açan ABD olduğuna göre bu konuda son kararı da Washington verecektir. Ancak ABD, bunu Fransız kaygılarını tamamen göz ardı ederek yapma yoluna gitmemiştir. İki ülke arasındaki en temel stratejik sorunlardan biri olan sanayi için kritik maden bölgelerinin paylaşımı hususu, 1952 yılında kurulan Avrupa Kömür Çelik Topluluğu(AKÇT) ile Fransa ve Almanya’nın işbirliğine dayanan bir model oluşturularak gerilim yaratma potansiyelinden uzaklaştırılmıştır (Alter, 2006: 4). Nitekim Alman rövanşizminden duyulan korkunun etkisiyle Fransa’nın başını çektiği yeniden silahlandırma konusundaki muhalefet (Deighton, 1992: 343), 10 yılın ardından nihayet kırılmış ve Federal Almanya Cumhuriyeti 1955 yılında resmen NATO’ya üye kabul edilmiştir.

Görüldüğü üzere, İkinci Dünya Savaşı ardından oluşturulan statükoyla dünya iki ana blok arasında bölünmüş ve kapitalist dünya kendisini iki dünya savaşı ve bir büyük ekonomik krizin ardından restore etmek durumda kalmıştır. Üretimde istikrar, dünya ticaretinde uluslararası kurumların normlarını belirlediği bir canlılık ortamı, yüksek istihdam ve sosyal politikalara önem vermeye dayanan yeni paradigma, takip eden 20 yıl boyunca Avrupa devletlerinin “refah devleti” ismiyle anılmasına yol açacak seviyede bir ekonomik patlamaya neden olmuştur. 1950-70 arasında dünyanın toplam mamül madde çıktısı 4 kat artarken bunların ticareti ise 10 kat artmıştır (Hobsbawm 1996: 301). Bu restorasyonun mimarı, savaşın SSCB ile birlikte en büyük

¹² <https://www.nato.int/nato-welcome/index.html>

kazananı olan ABD olmuştur. ABD, Avrupa ekonomisini yeniden canlandırmak adına yardım planlarına önemli miktarda para aktarmış ve karşılığında Avrupa devletlerinin SSCB'ye karşı işbirliği yapmalarını talep etmiştir. Bu talebin doğrudan sonucu da SSCB'ye en yakın sınır olan Almanya'nın sisteme yeniden entegre edilmesidir. Bu zaruret gereğince savaş sonrası gündeme gelen ve Almanya'yı tümünden sanayisizleştirmeye varacak derecede radikal yaptırımlar içeren öneriler dikkate alınmamıştır. Öyle ki, kazananlar tarafından iki dünya savaşının da sorumlusu kabul edilen ve silahsızlandırılmasına hükmedilen FAC, 1945'ten yalnızca 10 yıl sonra NATO'nun güçlü unsurlarından biri olarak pakta dahil edilmiştir. 1950'li yıllardan itibaren ise öylesine büyük bir ekonomik atılım gerçekleştirmiştir ki bu, literatüre "Alman ekonomik mucizesi" olarak geçmiştir. Ne var ki gerek refah devleti modeli gerekse onun içinde ayrı bir parantez olan "Alman ekonomik mucizesi" önce 1966 yılındaki resesyona sarsılmış ardından bir süredir sallanmakta olan kapitalist dünya ekonomisi Arap-İsrail savaşının ardından petrol fiyatlarının muazzam artışıyla açık bir kriz durumuna girmiştir. Bu kriz, bu çalışmanın ana unsuru olan göçmen işçilerin emek hareketi içinde aktif şekilde yer almasına neden olmuştur. Bu da emek hareketi içinde örgütlenen sosyalistler ile yabancı işçilerin yakınlaşmalarına elverişli bir ortam yaratmıştır.

1.3. Modern İşçi Göçlerinin Tarihçesi

Uluslararası göç hareketi, insanlık tarihi kadar eski bir olgu olsa da esas olarak moderniteye birlikte ivmelenmiş ve 20. yüzyılda kitleselliğinin doruk noktasına ulaşmıştır. Bu dönemde, klasik göç hareketlerinin temelini oluşturan savaş, kıtlık, iklim değişikliği ve dini-etnik ayrımcılık gibi nedenlerin yanına kapitalizmin dünya çapında ekonomik hakimiyetini sağlama girişiminin getirdiği bir takım sorunlar da eklenmiştir. Bu sorunların başında ise uluslararası sisteme eşitsiz koşullarda eklemlenen pre-kapitalist toplumlardaki yüksek işsizlik oranları gelmektedir. İstihdam yaratma potansiyeli sınırlı olan ülkelerin yoksul işçilerinin uluslararası emek pazarında daha iyi ücretler karşılığı çalışmak üzere gelişmiş sanayi ülkelerine yığmsal geçişler yapmaları, göç tarihinin 20. yüzyıldaki özgün yanını teşkil eder. Göçün istisnai ve nadiren gerçekleşen bir olgu olmaktan çıkıp modern zamanların yapısal bir unsuru

olduğunun anlaşılması, devletleri bu konu hakkında yeni tasarruflar düşünmeye itmiştir. Hal böyle olunca, yüzyılın hemen başında, ulus devletler, yükselen emek göçü dalgasını düzenli hale getirmek için uluslararası bir rejim kurmak amacıyla ilk adımları atmıştır. 1904 yılında Fransa ve İtalya, modern emek göçünün belirli standartlarını, prosedürlerini ve protokollerini netleştirmek amacıyla bir dizi anlaşma imzaladı. Bahsi geçen düzenlemeler, hem göçmenlerin uç miktarda sömürölmelerini engellemek hem de göç alan ölkelerin iç pazarlarını emek gücü ithal etmenin zararlı etkilerinden korumak üzere refah devleti teorisyenleri tarafından geliştirildi (Rass, 2012: 199). Bu eğilim, Birinci Dünya Savaşı'nda yetişkin erkeklerini silah altına alan ölkelerdeki işgücü açığına kapatmak amacıyla harici emek kanallarına başvurulmasıyla hızlanmış ve savaş sonrasında Batılı kapitalist devletlerin çevre ölkeleri ve eski sömürgeleriyle imzaladığı anlaşmalarla yeni bir boyut kazanmıştır. Emek göçünün uluslararası normlarını belirlemek açısından en önemli adım ise savaşın hemen ertesinde gerçekleşmiştir. 1919 yılında Fransa ve Polonya arasında imzalanan anlaşma, para kazanmak üzere memleketlerini terk eden göçmenlerin ev sahibi ölkelere kabulüyle ilgili şartları tanımlarken bir yandan da göçmen işçilerin işe alımı ve emek piyasasına dağıtılmaları konusunda bir takım yeni protokollerin oluşturulmasını sağlamıştır (Rass, 2012, 200).

İki savaş arası dönemde, Macaristan, Romanya, Çekoslovakya ve Yugoslavya merkez Avrupa için iş gücü kaynağı olarak yeni cazibe merkezleri haline geldi. Büyük ekonomik ve siyasi krizlere sahne olan bu dönem, uluslararası göç rejimi açısından önceki hukuki düzenlemelerin sağlamlaştırılmasıyla geçse de emek göçü ve buna paralel olarak göçmen işçi kimliğinin oluşumu açısından kritik eşik, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından oluşan yeni dünya düzeninde kapitalist blokun kendini ekonomik olarak yeniden üretme biçimiyle aşılmıştır.

“Yabancı işçilerin genel işgücü arzındaki yapısal bir boşluğu büyük ölçüde doldurduğu açıktır. Yabancı işçiler, üç bakımdan yapısal bir zorunluluk olduğunu kanıtladı: 1) II. Dünya Savaşı'nın neden olduğu demografik boşluğa bir dengeleme olarak; 2) Darboğazların ve krizlerin neden olduğu istihdam dalgalanmalarına bir dengeleme olarak; ve 3) Yerlilerin çok az prestij, çok fazla risk ve ilerleme için az fırsat taşıdıklarını düşündükleri işleri kabul etme konusundaki yetersiz isteklerine bir dengeleme olarak (Kuhn, 1978: 221).“

Yeni ekonomik düzende Kuhn'un yukarıda altını çizdiği yapısal sebeplerle bu kez sistematik olarak işçi ithal etmeye başlayan ülkeler, uzun süre, derli toplu ilk hukuki girişim olan Fransız modelini örnek almıştı. Öte yandan emeğin uluslararasılaşmasının göz ardı edilemez bir hal almasıyla Uluslararası Emek Örgütü (ILO) kurulmuş ve bu örgüt; devletler, sermaye grupları ve işçiler arasında devlet dışı bir pazarlık aracısı olarak kendisini görünür kılmaya başlamıştır.¹³ Yabancı işçilere de yerli işçilerle eşit koşullarda muamele edilmesi ilkesi, taraflar için ulaşılması güç olan bir ideal olarak kalmıştır, ancak tüm hukuki iyileştirmeler bu ideale yaklaşabilme arzusunu içinde barındırmaya devam etmiştir.

Zira kapitalist üretimin en önemli sacayaklarından biri standardizasyona verdiği önemdir. Batının gelişmiş sanayi ülkelerini koruyan ulusal emek piyasası duvarının bir kere yıkılmasıyla yerli işçilerden tümüyle farklı muameleye tabii ayrıksı bir yabancı işçiler tabakasının oluşması, bu standardizasyonu tehdit ettiği ölçüde üretim kalitesini de düşürme potansiyelini barındıracaktır. Özetle sermaye gruplarının ve devletlerin emek göçü konusunda yabancı işçilerin koşullarını belirli seviyelerde iyileştirmek üzerine olan bu gayreti, işçi sınıfının yüzü suyu hürmetine olmasa bile piyasanın normları gereği zorunlu hale gelmiştir. Bu yüzdendir ki başta Avrupalı büyük güçler olmak üzere tüm sanayi ülkeleri ulusal hukuk sistemlerini hızla bu yeni normlara adapte etmek için birbirleriyle yarışmışlardır. Çünkü Avrupa güçlerinin 1945 sonrası gerçekleştirmek istediği ekonomik yeniden toparlanma hamlesi iki temel alanda artık kendi öz kaynaklarından fazlasına ihtiyaç duymaktadır. İlk kısımda değinildiği üzere, milyonlarca insanın hayatını kaybettiği büyük savaş yılları, Avrupa'nın sermaye ve işgücü stoğunu büyük ölçüde eritmişti. Merkezi Avrupa ekonomisini tekrar ayağa kaldırmak için gerekli sermaye takviyesi, Soğuk Savaş'ın kapitalist kampındaki lideri konumuna yükselen ABD'den gelirken; emek gücü ikamesi ise büyük oranda İtalya, İspanya ve Portekiz gibi Güney Avrupa ülkeleri ile Yugoslavya, Arnavutluk, Yunanistan ve Türkiye'den sağlanmıştır. Zamanla bu ülkelerin arasına Kuzey Afrika ülkeleri de eklenecektir (Unat, 2002: 34).

¹³ <https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/lang--en/index.htm>

Ne var ki göç hukukunun belli başlı standartlarının uluslararası normlar haline getirilmesine yönelik girişimler, yukarıda adı geçen ülkelerin hepsinin ev sahibi ülkelerle aynı koşullarda anlaşma yapmalarına neden olacak denli küresel bir konsensus oluşturmamıştı. Ekonomisi zayıf ülkelerin güçlü sanayi ülkelerine planlı bir şekilde işçi göndermeleri, çift taraflı özel anlaşmalar üzerinden kurgulanmaya devam etti. Yine de sürecin neredeyse tüm anlaşmalarda ortaklık gösteren bir takım noktalardan bahsetmek mümkündür. Çift taraflı anlaşmalar imzalandıktan sonra genellikle her iki devlet de işçi alım-gönderim prosedürünün uygulanmasını, çeşitli özel ya da yarı özel ajanslara bıraktılar. Bu ajanslar; programa başvuran işçilerin istenen kriterlere uygun olup olmadıklarına dair kontrollerin yapılması, uygun olanlar arasından işe alınacakların seçim işleminin gerçekleştirilmesi, seçilen işçilerin göç veren ülkeden ev sahibi ülkeye nakli ve ilgili iş kolundaki fabrikaya yerleştirilmeleri vb. işlerin organizasyonundan sorumluydu. Ülkeden ülkeye bir takım farklılıklar gösterebilmesine rağmen, yine bu işçilerin konaklayacakları yerlerin temini de göçmen işçi talep eden fabrikalarla işbirliği halindeki bu kurumlar marifetiyle sağlanmaktaydı. Yabancı emek gücünün, sosyal refah devleti Avrupası'nın yapısal bir unsuru haline geldiği, günümüzden geriye bakılınca aşikar olsa da, ne daha iyi bir ücret kazanmak için memleketlerini terk eden işçiler ne de emek arzına olan ihtiyaç doğrultusunda bu işçileri kabul eden devletler, bahsedilen göç dalgasının büyük oranda kalıcı bir ikamet halini alacağını öngörmüştü. Göç veren ülkeler ise büyük oranda gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülkeler olduklarından bu programa kendi ülkelerindeki kronik işsiz sayısını azaltacak ve ülkeye döviz girişi sağlayacak bir fırsat olarak bakmıştır (Unat, 2002: 36). Örneğin İspanya göndereceği işçileri yoksul bölgelerden seçme politikası gütmekteydi. Böylelikle hem bu bölgelerde yaşayan insanların en azından bir kısmının sosyal statüsünü yükseltme hem de bu bölgelerden zaten kontrolsüz biçimde gerçekleşen Avrupa'ya göç etme olgusunu düzenli bir hale sokma fırsatı yakaladı (Rass, 2012: 209). Ancak takip eden kısımda detaylı bir şekilde gösterileceği üzere, kazan-kazan projesi olarak kurgulanan çift taraflı göçmen işçi anlaşmalarından gerek göç alan ülke ve sermayesi gerekse de göç veren ülke ve işçileri için beklenenlerle zaman içinde karşılaşılanlar birbirinden hayli farklı olmuştur.

1.4. Federal Almanya Cumhuriyeti Ekonomisinin Savaş Sonrası Artan İşgücü İhtiyacı ve İşgücü Anlaşmaları

Modern işçi göçlerine dünya çapında zemin hazırlayan gelişmeler yukarıda anlatıldığı şekliyle ortaya konduktan sonra artık FAC özelindeki işçi göçünün özgün yanlarının incelenmesine geçmek gerekmektedir. Dolayısıyla bu bölümde dünyanın geri kalanıyla uyum içinde fakat yerel bir takım değişkenlere bağlı olan Federal Almanya modelinin özgün yanları, kısa bir tarihselleştirmeyle sunulacaktır. Ardından, FAC'ın savaş sonrası yeniden biçimlendirilen emek piyasasında oldukça önemli bir yeri olan işgücü anlaşmaları, 1961 Türkiye-FAC anlaşmasına ağırlık vererek ele alınacaktır.

Ulusal birliğini uzun uğraşlar sonucu 1871'de sağlayabilen Almanya II. Dünya Savaşı bittikten sonra yeniden ikiye ayrılmıştı. Ancak bu kez bölünme siyasi olduğu kadar ekonomik bir karşıtlıkla da keskinleşmişti. Doğu Almanya, Demokratik Almanya Cumhuriyeti(DAC) adını alıp SSCB nüfuzuna girerek sosyalist bir ekonomi inşa etmeye çalışırken Batı Almanya, Federal Almanya Cumhuriyeti (FAC) ismiyle batı bloğunun kapitalist modelini tatbik etmeye girişti. Başarılı bir para reformu ve savaşın tahribatını silen büyük inşaat hamlesiyle kendini toparlayan FAC, 1950'lerin ortalarından itibaren modern tarımsal üretimde de yeniden tırmanışa geçti. I. Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya'yı kasıp kavuran gündem işsizlikti. II. Dünya Savaşı'ndan sonra ise tam tersine temel sorun üretimdeki artışı daha ileri taşıyacak taze emek gücünün noksanlığıydı. FAC'ın işgücü açığı ilk olarak 1955'te tarım sektöründe kendini gösterdi ve Almanya'nın savaş sonrası imzaladığı ilk çift taraflı göç anlaşmasıyla bu alanda çalışmak üzere İtalyan çiftçiler ülkeye kabul edildi (Martin, 1981: 35). Ancak inşaat ve tarım sektöründeki toparlanmadan sonra, müttefiklerin gazabından kurtulan Alman sanayisi de yeniden kendine geldiğinde, işçi açığının kırlarla sınırlı olmadığı anlaşıldı. Batı Almanya refah devleti her zaman ihracat temelli ekonomik büyüme ve korporatist politik konsensusa dayandığından (Schmidt, 2009: 176) bu ölçekte üretim, normalin ötesinde bir emek gücüne muhtaçtı. Zira Almanya İkinci Dünya savaşında önemli miktarda genç insan kaybına uğrasa da savaşı takip eden ilk yıllar, Nazi Almanyası'nın çekildiği işgal bölgelerinden ülkeye önemli sayıda etnik Almanın göç etmesine de sahne olmuştu. 1945-50 arası 8 milyon insan savaş öncesi Alman bölgelerinden Batı Almanya'ya göç etti (Hönekoop, 1997: 1). Ancak

böylesi bir nüfus takviyesi dahi FAC'ın emek arzında yaşadığı kıtlığa çare olmamıştı. 19. yüzyıldan itibaren Almanya'nın işgücü stoğuna önemli takviyeler yapan Polonya da artık sosyalist kampa geçmişti ve en önemlisi ülke nüfusunun hatırı sayılır bir kısmı Doğu Almanya sınırları içerisinde kalmıştı.

DAC hükümeti, 1945 mayısında Berlin'e girip Almanya'nın yarısını kontrolü altına alan SSCB'nin desteğiyle iktidara gelmiş, meşruiyeti kuşkulu bir yönetimdi. Halk nezdinde güçlü bir itibarı olmayan hükümet, Doğu Bloku'nun en büyük sanayi kentlerinin yarısını¹⁴ kontrol etmenin verdiği özgüvenle 1950'lerin başından itibaren bir sanayi ve üretim hamlesi başlatmıştı. SSCB'nin Doğu Bloku ülkelerini işbölümü çerçevesinde bir araya getiren ittifak sistemi gereği DAC, sanayisi zayıf bölgelerden alacağı tarımsal ürün ve hammadde karşılığı, mamul madde temin etme görevini üstlenecekti (Schmidt, 2009: 170). Ancak bu plan kısa süre içinde DAC halkı üzerinde büyük bir huzursuzluk yarattı ve müttefiklerin kontrolündeki Batı Berlin üzerinden FAC'a yoğun bir insan geçişi baş gösterdi. 1950'den 1961'e kadar 4 milyon Alman etnik kökenli insan Doğu Almanya'dan Batı Almanya'ya geldi (Hönekoop, 1997: 1). İşte bu geçişi durdurmak üzere 1961'de şehri boydan boya bölecek olan Berlin Duvarı inşa edildi. Bunun sonucunda FAC, Doğu Almanya üzerinden halen sürmekte olan işgücü akışından da tamamen mahrum kalmış oldu. Böylelikle 1955'te tarım sektöründe denenen modelin sanayi alanı için de hayata geçirilmesi kaçınılmaz hale geldi ve Alman hükümeti misafir işçi olarak tanımladığı yabancı işçiler ithal etmeye dönük bir göç modeli geliştirdi. *“1955 tarihinde İtalya ile yapılan işgücü anlaşmasından sonra Almanya arka arkaya bir dizi Güney Avrupa Ülkesi'yle daha iş gücü anlaşması yapmıştır: Yunanistan ve İspanya ile 1960'da, Türkiye ile 1961'de, Fas ile 1963'te, Portekiz ile 1964'te Tunus ile 1965'te ve Yugoslavya ile 1968 yılında (Tekin, 2007: 47).”* Bu anlaşmalar Alman kamuoyunda çıkması muhtemel tartışmaların önünün alınması açısından “geçicilik” kavramı ön plana çıkartılarak kurgulanmıştır.

“Bu dönem gelen göçmenlerin geçiciliği “misafir işçi” olarak tanımlanmalarıyla vurgulanmıştır. Rotasyon süresi olarak iki yıl düşünülmüş olmasına rağmen, işe alınan işçilerin geri gönderilerek yeni işçilerin getirilmesi üretimde verimliliği

¹⁴ Doğu Berlin

düşürdüğü için, özellikle işverenlerin baskısı nedeniyle uygulanmamıştır (Tekin, 2007: 47).”

FAC hükümeti ve göç veren ülkelerin anlaşmalardan beklentisi, karşılıklı fayda prensibinden hareketle taraf ülkelerin hepsinin çıkarına hizmet edecek bir düzenin tesis edilmesi yönündedir. FAC'ın çıkarı açıktır: Üretim kapasitesini karşılamaya yetmeyen emek gücü açığını ucuz emek gücü olarak görülen yabancı işçiler vasıtasıyla takviye etmek. İşçi gönderen ülkeler için ise birden fazla kazanç imkanı düşünülmüştür. Her şeyden evvel bahsedilen ülkelerin tümü kronik işsizlik sorunlarıyla mücadele eden ekonomilere sahiptir. Dolayısıyla kendi ülkelerinde iş bulamayan vatandaşlarının bir kısmını yurtdışına göndermek işsizlik oranını düşürerek istihdam yaratma baskısını hafifletecektir (Gür, 1993: 179). Öte yandan İspanya, Portekiz, Yunanistan ve Türkiye gibi ülkeler sanayi alanında belirli yollar kat etmişse de hiçbiri Almanya sanayisinin yetiştirdiği oranda kalifiye sanayi işçileri, ustabaşları, tekniker ve mühendislerle sahip değildir. 5 yıl gibi bir süreyle Almanya'da çalışacak olan işçiler ülkelere döndüklerinde oradaki deneyimlerini de beraberlerinde getirecek ve kendi topraklarındaki sanayileşme hamlesinin motor gücü olacaktır (Gür, 1993: 179). Hatta bunların bazıları Almanya'da yaptığı birikimle yatırımcı olarak yeni işler kurulmasına bizzat öncülük edeceklerdir. Öte yandan, göç veren ülkeler mali açıdan da ciddi istikrarsızlıklar yaşamaktadır. Türkiye için 60'ların ortalarından itibaren göçmen işçilerin döviz transferleri ülke ekonomisi açısından oldukça önemli bir kaynaktır (Karagöz 2009: 1896). Almanya'da geçici süreliğine çalışacak işçiler orada mark cinsinden kazandıkları paraları memleketlerinde bıraktıkları ailelerine gönderecekler ve böylelikle ülkelere hatırı sayılır bir döviz girişinin de kapılarını açacaklardır. Sistem oluşturulurken FAC ve taraf devletlerin anlaşmalardan beklentileri işte bunlardır. Sürecin organizasyonu ise yukarıda bahsedilen özel ya da yarı-özel ajanslar tarafından standartlaşmış bazı prosedürler üzerinden işlemekteydi. Buna göre:

“Fabrika düzeyinde iş konseyleriyle yapılan görüşmelerde Alman işverenler, kaç yabancıya ihtiyaç duyduklarına ve hangi milliyetin tercih edildiğine karar verirlerdi. İlk olarak (ilgili iş için çalışacak) Almanların var olup olmadığını görmek için proforma bir kontrol yapan yerel İstihdam Servisi bürosuna 1000 Türk için bir talep gönderilirdi. Eğer yoksa (ki %95 durum bu şekildedir) bu talep, halihazırda sağlık, beceri ve suçsuz bir geçmişe sahip olan kişilere

Almanya’da oturma izni ve belirli bir işverenle bir yıllık iş sözleşmesi verecek olan Türkiye’deki ikili işe alma misyonuna iletilirdi. Alman Çalışma Bürosu, işverenlerin baraka tipi konutlar sağladığı Almanya’ya ulaşım için düzenleme ve ödeme yapardı (Martin 1981: 35). “

İşte Türkiye Cumhuriyeti Çalışma Bakanlığı ve Federal Almanya Cumhuriyeti arasında, yukarıda sayılan beklentiler ve işleyiş prosedürlerini barındıran bir sistem çerçevesinde, 30 Ekim 1961 tarihinde İşgücü Anlaşması imzalanmıştır. Ancak daha önce de değinildiği üzere genel geçer bazı prosedürler saklı olmakla beraber FAC’ın her ülkeyle imzaladığı anlaşma bir takım özgünlükler barındırmaktaydı. Nitekim, İtalya, İspanya, Portekiz ve Yunanistan gibi ülkelerle Türkiye Fas ve Tunus’un anlaşma koşulları aynı olmamıştır. Gerek ikamet etme süresi gerek sağlık muayenesi ve gerekse de aile birleşmeleri hususunda birinci grup, ikinci gruptan çok daha avantajlı koşullarda sözleşmelere imza atmıştır (Ünver, 2003: 191). Örneğin anlaşmanın yürürlüğe girmesinden itibaren sigorta primi ödeyen Türkiyeli işçiler 1964 yılına kadar haklarını koruyan bir sosyal güvenlik anlaşması dahi olmaksızın çalışmışlardır (Gür, 1993: 30). Bu bakımdan FAC’ın anlaşma imzaladığı ülkeleri Avrupa’ya olan yakınlıkları nispetinde bir hiyerarşiye tabii tuttuğu açıktır. Ancak koşullar farklı olsa da 1960’lı yılların başında ortak olan şey, Güney Avrupa ve Kuzey Avrupa’nın çeşitli istasyonlarından kalkan trenlerle yüzbinlerce işçinin ekmeklerini kazanmak için FAC topraklarına giriş yaptığıdır. Yukarıda da değinildiği üzere işçiler Almanya’ya giriş yaptıkları şehirden fabrika görevlileri tarafından alınıp çalışacakları bölgeye götürüldükten sonra fabrikanın sağladığı ve birden fazla işçinin aynı odalarda yatıp kalktığı barakalara götürülüyordu. Ve hiçbir oryantasyon süreci geçirmeden 1 gün sonra çalıştırılmaya başlanıyorlardı. Yapacakları işe uygun olup olmadıkları zaten Türkiye’deki kontrollerde belirlendiği için çalışacakları iş koluyla ilgili bir uyum programına ihtiyaçları belki yoktu.¹⁵ Ancak çoğu kırsal bölgelerden gelmiş bu insanların bir anda Avrupa’nın en büyük sanayi ülkelerinden birinde nasıl yaşayacaklarına dair ciddi bir eğitimden geçirilmeden işe koşulmaları pek çoğu için sudan çıkmış balık etkisi yarattı.

“Nitekim, İş ve İşçi Bulma Kurumu aracılığı ile gönderilen işçilerin zorunlu olarak geçirmeleri gereken sağlık muayenesinden sonra imzalamaları istenen

¹⁵ Burada, bazı örneklerde işçilerin Türkiye’de kendilerine söylenen işlerden farklı iş kollarında çalıştırıldıkları şerhini düşmek gerekir.

mukaveleleri incelemeleri için kendilerine çok az zaman bırakılmıştı. İşçilerin büyük çoğunluğuna, İş ve İşçi Bulma Kurumu görevlileri sözleşmenin mahiyeti, ücret, iş nevi ve gidecekleri firma hakkında, 10 kişilik gruplar halinde ancak 15-20 dakikalık bir açıklama yapmışlardı. Sözleşmenin imzalamasından sonra ise işçilerin % 55'i iki gün içinde trene binmek zorunda kalmışlardı (Unat, 2002: 98)."

Misafir işçilerin çalıştıkları işler genel olarak "ağır iş" kategorisine giren ve yerli nüfusun tercih etmekten kaçındığı alanlarda yoğunlaşmıştı. OECD'nin yaptığı bir çalışmaya göre işçilerin %40'i metal, %12'si inşaat, %11'i tekstil ve %15'ten daha azı hizmet sektöründe çalışmaktaydı (Liebig, 2007: 13). Görüldüğü üzere yabancı emeği en çok, ağır sanayinin belkemiğini oluşturan metal sektöründe istihdam edilmiştir. Bu durum Türkiyeli işçiler için de aynen geçerlidir. Misafir işçi programlarının askıya alındığı 1973 yılına kadar yabancı emeği FAC'da o kadar yaygınlaşmıştır ki bazı kritik sektörler bu işçiler olmasa işleyemeyecek hale gelmiştir. Nitekim 1960-1973 arası Federal Almanya topraklarına 18.5 milyon insan gelmiş, bunlardan 4.7 milyonu ülkelerine geri dönmemiştir (Hönekoop, 1997: 1). Tüm Avrupa'da ise 1960'ta 5 milyon olan yabancı nüfusu 1976 yılına geldiğinde 12 milyona ulaşmıştı (Çağlar ve Soysal, 2003: 5).

Tablo 1.1: Federal Almanya'daki Türk ve Diğer Yabancı Vatandaşların Nüfus Gelişimi ve Oranları

Yıllar	Toplam Yabancı	Türkler Toplam	Türklerin Oranı (%)	Yabancı Nüfusun Toplam Nüfustaki Oranı (%)
1960	686.200	2.700	0,4	1,2
1970	2.976.497	469.200	15,8	4,9
1975	4.089.594	1.077.100	26,3	6,6
1980	4.453.308	1.462.400	32,8	7,2
1985	4.378.942	1.400.400	32,0	7,2
1990	5.342.532	1.694.649	31,7	8,4
1992	6.495.792	1.854.945	28,6	8,0
1994	6.990.510	1.965.577	28,1	8,6
1995	7.173.866	2.014.311	28,1	8,8
1996	7.314.046	2.049.060	28,0	8,9
1997	7.365.833	2.107.426	28,6	8,9

Kaynak: Federal İstatistik Dairesi, Türkiye Araştırmalar Merkezi'nden aktaran Unat, N.A. 2002: 38

Misafir işçi adı konularak geçici bir dalga olacağı varsayılan yabancı işgücü anlaşmaları modeli, sadece 20 senelik bir zaman diliminde yukarıda istatistikleri verilen çapta muazzam bir insan hareketliliğine sebebiyet vermiştir. Bu da bize

anlaşmadan beklenenler ile nihayetinde karşılaşılanlar arasında sağlama yapılmasını zorunlu kılar. Hiçbir derin analize girmeden yalnızca sunulan istatistiklere bakarak bile misafir işçi yaklaşımıyla oluşturulan programın en başta kendi adında barındırdığı geçici göç hedefini gerçekleştiremediği açıktır. En başta öngörülen rotasyon prensibi fiiliyatta hiçbir zaman işletilmemiştir (Pusch ve Splitt, 2015: 64). Almanya'ya gelen işçiler bu ülkede sıfırdan yeni bir hayata başlamak, burada aile kurmak ya da buranın kültürünü ve dilini öğrenmek gibi motivasyonlarla göç etmemişlerdi (Ivanović'den aktaran Kabolt, 2018: 127). Ancak kendi ülkelerindeki şartların geri dönüp yeni bir hayat kurmaya elverişli imkanlar sunmaması, bu insanların önemli bir kısmını bütün zorluklarına göğüs gererek kurdukları ortalama düzenlerini yeniden bozup büyük bir belirsizliğin içine girmekten alıkoymuştur. Hal böyle olunca, anlaşma imzalanırken Türkiyeli işçilerin Almanya'da nitelikli işlerde çalışıp tecrübe edindikten sonra ülkelerindeki sanayi kalkınmasına katkı vermesi planı da büyük ölçüde boşa çıkmıştır. Zira bu işçiler ilk etapta ülkelerine geri dönme saikiyle göç etseler de hatırı sayılır bir kısmı Almanya'da kalırken geri dönenler de endüstri alanında çalışmak yerine birikimleriyle küçük bir şirket ya da dükkan kurma planları yapmışlardı (Pusch ve Splitt, 2015 :19).

1960'ların ikinci yarısından itibaren dünya kapitalizminin refah devleti parantezini kapatacak yeni bir yapısal kırılmanın eşiğine gelmesi ve bu trendin nihayet petrol kriziyle ayyuka çıkması, FAC'ın 1955 yılından beri devlet politikası halinde sürdürdüğü işçi anlaşmalarını 1973 yılında askıya almasıyla sonuçlanmıştır. Bu tarihten itibaren yeni işçi alımı durdurulmuş ve ülkedeki yabancılara ülkelerine dönmeleri teşvik edilmiştir (Unat, 2002: 47). Misafirlerin büyük kısmının kalıcı olacağı da işte o zaman su götürmez bir hal almıştır. Zira anlaşmaların iptaliyle halen siyasi ve ekonomik açıdan istikrarsız gördükleri ülkelere geri dönmek istemeyen Türkiyeli işçiler, ailelerini yanlarına aldirmaya başlamış ve göçün literatürde "aile birleşmeleri" olarak bilinen safhasına da böylelikle geçilmiştir (Unat, 2002: 50). Aile birleşmeleri, 1961 anlaşması imzalanırken Türkiye'nin çıkarına olarak düşünülen döviz katkısını da baltalamıştır. Memleketlerinde bıraktıkları ailelerine para göndererek ülkeye döviz girişi sağlayan işçiler eşlerini ve çocuklarını yanlarına aldıklarında doğal olarak geride kalan yakınlarına çok daha sınırlı miktarda para

göndereceklerdir. İlk bakışta bu para akışının Türkiye ekonomisi için büyük bir kalem teşkil etmediği sanılabilir. Ancak, 1960’lardan itibaren yurtdışında çalışan işçilerin memleketlerine gönderdikleri dövizler gelişmekte olan ülkeler için doğrudan yabancı yatırımdan sonraki ikinci en büyük döviz kaynağıdır (Sayan, 2004: 69). Türkiyeli işçilerin geri dönmeyi düşünerek gittikleri için yanlarına almadıkları ve memleketlerinde bıraktıkları ailelerine gönderdikleri nakit paralar Türkiye’nin ödemeler dengesine çeki düzen vermesine çok ciddi katkı vermiştir

Aşağıdaki tabloda döviz transferlerinin Türkiye Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH)’sında ne kadar büyük bir yer tuttuğunu istatistiksel olarak açıkça görmek mümkündür. 1975 yılında döviz transferlerinin GSMH’deki payı %2.77’yken 1985 yılında bu oran % 2,56’ya düşmüştür. Bunun nedeni ise 1973’ten sonra FAC’ın göçmen işçi anlaşmalarını iptal etmesinin ardından başlayan aile birleşmelerinin 1980’lerin başında tavan yapmasıyla Avrupa’daki Türkiyelilerin memleketlerine gönderdikleri yabancı paranın giderek azalmasıdır.

Tablo 1.2: Döviz Havaleleri, GSMH, İhracat, Ticaret Açığı ve Döviz Transferlerinin Ticaret Açığı, İhracat ve GSMH’deki Payı (1975-2000) (Milyon Dolar Olarak)

Yıllar	Transfer	GSMH	İhracat	Ticaret Açığı	Ticaret Açığı %	İhracat %	GSMH %
1975	1.313	47.452	1.401	-3.338	39,3	93,7	2,77
1980	2.071	63.391	2.910	-4.999	41,4	71,2	3,27
1985	1.714	66.891	8.255	-2.975	57,6	20,8	2,56
1992	3.008	158.122	14.891	-8.191	36,7	20,2	1,88
1993	2.919	178.715	15.610	-14.162	20,6	18,7	1,63
1994	2.627	132.302	18.390	-4.216	62,3	14,3	1,99
1995	3.327	170.081	21.975	-13.212	25,2	15,1	1,96
1996	3.542	183.601	32.446	-10.582	33,5	10,9	1,93
1997	4.197	192.383	32.647	-15.358	27,3	12,9	2,18
1998	5.356	206.552	31.220	-14.220	37,7	17,2	2,59
1999	4.529	185.171	29.325	-10.443	43,4	15,4	2,45
2000	4.560	201.188	31.375	-22.337	20,4	14,5	2,27

Kaynak: Federal İstatistik Dairesi, Türkiye Araştırmalar Merkezi’nden aktaran Unat, N.A. 2002: 38

Özetle 1961 yılında Türkiye ve FAC arasında imzalanan işgücü anlaşması, Alman işverenlerin kendisinden beklediği ucuz emek katkısını fazlasıyla sağlamıştır. Türkiye açısından ise işsizlerinin bir kısmının yurtdışına çıkmasının içerideki istihdam istikrarına kayda değer bir katkı verdiğini söylemek zordur. Öte yandan gidenlerin

ciddi bir sermaye ya da tecrübe birikmiyle ülkelerine dönerek sanayi kalkınmasına destek vermeleri beklentisi hem bu işçilerin önemli bir kısmının FAC’da kalması hem de dönenlerin kendilerini ancak bir ev sahibi yapabilecek sınırlı birikimle dönmeleri gibi sebeplerle hiçbir zaman gerçekleşmeden kalmış bir başka beklenti olarak sıralanabilir. Aile birleşmeleri ise Türkiye’nin bu anlaşmadan elde ettiği en büyük pratik yarar olan döviz akışını da kesintiye uğrattığı oranda istenmeyen sonuçlar doğurmuştur. Ancak, yaklaşık 18 sene süren işgücü anlaşmaları macerası en çok FAC toplumu ve ekonomisi üzerinde derin izler bırakmıştır. FAC bu hamlesiyle birlikte geri dönülmez biçimde kozmopolit bir göç ülkesine dönüşmüş fakat uzun yıllar bunu kabul etmekten kaçınmıştır (Pusch ve Splitt, 2015: 64-65). Göçmenlere verilen misafir sıfatı bile göçlerin geçici olacağına dair pompalanan saf bir arzunun ifadesi olduğu için Almanya’nın bu inkarı sistemli ve güçlü bir entegrasyon politikası geliştirmesini hayli geciktirmiştir. 1966 Resesyonu’yla beraber Alman Ekonomik mucizesi’nin ilk kez tökezlemesiyle birlikte gözden çıkarılan ilk kesim göçmen işçiler olmuştur. Bu yıllarda yaşanan ekonomik dalgalanmada Türkiyeli işçiler arasındaki işsizlik oranı %25’lere kadar yükselmiştir (Gür, 1993: 44). Zaten sosyo-kültürel olarak Almanya toplumunun içine karışma kanalları kapalı olan göçmenler bir de ekonomik olarak dezavantajlı koşullara mahkum olmaya başlayınca Almanya’daki Türkiyeli işçiler de yaşadıkları sorunlar karşısında giderek daha fazla dayanışma ve bir araya gelme eğilimi göstermeye başlamışlardır. Bu dönemde FAC’a gelen işçilerin hemen hepsi kısa bir süre çalışıp birikim sağladıktan sonra Türkiye’de rahat bir hayat yaşama hayalini taşıdığı için bu insanlar yalnızca Almanya’da karşılaştıkları pratik sorunlara karşı örgütlenmekle kalmamış aynı zamanda Türkiye’deki politik gelişmeleri de yakından izlemiş ve bunlar hakkında da söz söylemişlerdir. Bu bölümde 1955’ten 1973’e kadar süren işgücü anlaşmaları periyodu ana hatlarıyla değerlendirilmiştir. 1970-80 arasında meydana gelen olaylar, bu çalışmanın esas konusu olan Türkiyeli işçilerin sosyalist hareket etrafında verdikleri mücadelelerin merkezi oldukları ölçüde daha derin bir şekilde son bölümde analiz edilecektir. Ancak Almanya’da örgütlenen Türkiyeli sosyalistler Türkiye’deki sol içi tartışmalardan bağımsız olarak ele alınamaz. Dolayısıyla bundan sonraki bölüm ana hatlarıyla 1960-80 arası Türkiye solu ve Avrupa’daki uzantılarını konu alacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

1960-1980 ARASI TÜRKİYE SOSYALİST HAREKETİNİN AVRUPAYA UZANAN YOLU

2.1. Türkiye Sosyalist Hareketinin Temel Taşları (1960-1980)

27 Mayıs 1960 Darbesi, Türkiye Cumhuriyeti tarihinin emir-komuta zinciri dışında iktidarı ele alan ilk ve tek askeri darbesi olarak kayıtlara geçti. Bu darbe, yalnızca 10 senelik DP iktidarına son vermekle kalmadı, 1961 Anayasası ile Türkiye’de yepyeni bir politik atmosferin doğmasına da zemin hazırladı. Gerek DP iktidarının son yıllarında kendini iyiden iyiye hissettiren otoriter yönetime son vermesi, gerekse ortaya çıkardığı anayasanın cumhuriyet tarihinin en özgürlükçü anayasası olarak tanımlanması hasebiyle gerçekleşen müdahaleyi bir darbe değil, ihtilal olarak adlandıranların sayısı bugün bile azımsanamayacak kadar fazladır. Zira yeni anayasayla beraber kişi hak ve hürriyetleri genişletilmiş, örgütlenme özgürlüğünün önündeki engeller azaltılmış, toplu sözleşme ve grev gibi işçi sınıfı için hayati öneme sahip haklar hukuken güvence altına alınmıştır.

Türkiye’de kırdan kente göç kitlesel olarak 1950’li yıllar itibariyle başlamıştır. Ancak köyünü terk ederek emek gücünü satmak üzere büyük şehirlere hareket edenlerin sayısı 1960’larda zirve yapmıştır. Bu durum ülkenin sosyo-ekonomik yapısını geri dönülmez biçimde değiştirmiştir. Zira 60 Darbesi’nden sonra Devlet Planlama Teşkilatı’nın (DPT) öncülüğünde başlatılan bir sanayileşme hareketiyle özel sektör öncülüğünde yeni bir kalkınma modeli teşvik edilmiştir (Şener, 2015: 76). Bunun üzerine, memleketlerini terk edenler giderek artan oranda büyük şehirlerdeki irili ufaklı fabrika, atölye, imalathane vb. üretim alanlarında birbirlerine temas etmeye başlamışlardır. Barınma sorununu yeni gelen nüfusa uygun konutlar sağlamak yerine izinsiz yapılaşmaya göz yumarak geçiştiren devlet politikası sonucu, kısa sürede, şehrin belirli bölgelerinde “gecekondu mahalleleri” olarak tanımlanan işçi mahalleleri peyda olmuştur. Bu sosyal ve politik zeminde, Tek Parti döneminin baskıcı ortamı ve DP döneminin anti-komünist atmosferinde palazlanma imkanı bulamayan sosyalist

hareket, 1960'lı yıllarda ilk kez kitlesel bir biçimde kendisini göstermeye başlamıştır. 12 Mart 1971'deki kesintiye rağmen 12 Eylül 1980 askeri darbesine kadar da Türkiye siyasetinin popüler unsurlarından biri olma niteliğini sürdürmüştür. Kuşkusuz bu tezin sınırları kapsamında 20 yıllık bir periyotta Türkiye sosyalist hareketinin tarihini derinlemesine bir incelemeye tabi tutmak mümkün değildir. Dolayısıyla bu bölümde, hareketin genelde Almanya'daki sosyalist hareket, özelde ATTF içerisindeki dinamiklerin arka planındaki tartışmalarının ön plana çıkarıldığı bir özet sunulacaktır.

2.1.1 Yön Dergisi Çevresi

60 sonrası Türkiye sosyalist hareketinden bahsederken incelenmesi gereken ilk akımlardan biri, 20 Aralık 1961'de, yayın hayatına 1000'in üzerinde fikir insanı ve seçkinin imzaladığı bir bildiriyle başlayan ve Doğan Avcıoğlu, Mümtaz Soysal ve Cemal Reşit Eyüboğlu gibi isimlerin de kurucuları arasında yer aldığı Yön Dergisi çevresinde gerçekleşen harekettir. Bu hareket, 27 Mayıs'tan umdukları devrimci radikalizmi bulamayan bir grup entelektüelin hayal kırıklıklarından doğmuştur (Kürkçü, 1988: 2006). Dergi çizgisi bir dönem TİP'e alternatif olarak tasarlanan Çalışanlar Partisi girişiminin de içinde yer almıştır (Akdere ve Karadeniz, 1994: 264-265). Fakat hiçbir zaman bir siyasi parti biçiminde örgütlenmemiştir. Derginin Türkiye siyasal hayatı açısından önemi, sayfalarına taşıdığı konularla Türkiye'de daha önce konuşulmamış pek çok hususun ilk kez geniş çevrelerce tartışılmasına öncülük etmesinden gelmektedir. Bu bağlamda yalnızca kendileriyle aynı fikirde olan çevrelerin değil rakip siyasi çizgilerin de yakından takip ettiği bir merkez haline gelmiştir (Atılğan, 2002: 139). “Bu dergiyi, içinde “merkez sol”dan “radikal sol”a dek tüm solun yer aldığı bir ideolojik- politik fermentasyon ortamı olarak nitenmek yanlış olmaz (Aydınöğlu, 2007: 79).” Kimi zaman farklı görüşteki sosyalist isimlere sayfalarında yer vermiş olsa da Yön'ün 1960'lı yılların özgün hareketlerinden biri olarak ele alınması, kuşkusuz dergi çevresinin Türkiye ve dünyayı kendine özgü belirli bir bakış açısıyla değerlendirmesinden kaynaklanmaktadır.

“Dergi bir yandan solun ortak düşünce platformuydu; sosyalistler-komünistlerden Ortanın Solu'na, geniş bir yelpazeyi kavırıyordu. Diğer yandan Yön kurucu-yönetici kadro içinde öne çıkan Doğan Avcıoğlu'nun giderek belirginleşen damgasını taşıyordu (Bora, 2017: 609).”

İsmiyle müsemma Yön, nihayet kendini gösterme fırsatı bulmuş sosyalist hareketin Türkiye’yi dönüştürmek için izlemesi gereken istikameti tayin etme iddiasıyla ortaya çıkmış sol Kemalist bir hareketin temsilcisiydi. Bu nedenle Türkiye’nin mevcut sosyal, ekonomik ve politik yapısının doğru tahlil edilmesi ve bu tahlil sonucu devrimci hareketin izlemesi gereken yolun belirlenmesi konusunda Yön çevresinin savunduğu belli başlı birtakım tezler ortaya atılmıştı.

Yön hareketinin Türkiye için önerdiği temel toplumsal dönüşüm projesi, Kemalizm’in iktisadi bir kalkınma hamlesi etrafında sosyalizmden faydalanarak yeniden tanımlanmasıdır (Atılğan, 2002: 138). Yön’ü Kadro’nun bir türevi olarak görme eğilimi bu nedenle yaygındır. Fakat Yöncülerin gerek Erken Cumhuriyet dönemine getirdiği birtakım eleştiriler, gerek doğrudan Kadrocuların kimi tezlerine açıkça ettikleri muhalefet, iki hareketi tamamen aynı kefeye koymanın mümkün olmadığını gösteren başlıca etmenlerdir. Yön çevresinin, bilhassa Avcıoğlu’nun şekillendirdiği, temel tezleri arasında kalkınmacılık vurgusu en önde gelmektedir. Başta sosyal adalet olmak üzere eğitim, demokrasi gibi hayati unsurların iyileştirilmesi öncelikle kalkınma hedefinin gerçekleştirilmesine bağlıdır (Şener, 2015, 83). 1960’lı yıllar boyunca, sağ-sol fark etmeksizin, kalkınma ve sanayileşme kavramlarına vurgu yapmayan herhangi bir siyasi hareket bulmak neredeyse imkansızdır Zira gerek Batı’daki refah devleti modeli gerekse SSCB’nin II. Dünya Savaşı’ndan sonra gösterdiği muazzam büyüme, dönemin başlıca gündeminin “kalkınma” kavramı üzerinde toplanmasına yol açmıştır (Atılğan, 2008: 598). Yön çevresi, iktisadi olarak, devletin ağırlığının daha fazla olduğu bir karma ekonomik model önerir ancak Erken Cumhuriyet döneminde uygulanan devletçilik politikasını Halkçılık bakımından zayıf bulduğundan, önerdiği bu modeli “Yeni Devletçilik” olarak tanımlar (Şener, 2015: 352). Benzer şekilde cumhuriyetin ilk yıllarında geliştirilen “sınıfsız, imtiyazsız toplum” söylemini de eleştirir ve böylelikle hareket, çokları tarafından benzetildiği Kadrocularla arasına bariz bir mesafe koyar.

Avcıoğlu’nun Yön çizgisi esas olarak, işçi sınıfının da “milli” burjuvazinin de Türkiye’nin ihtiyacı olan sosyal, politik ve iktisadi dönüşümü sağlayacak denli güçlü olmadığı varsayımından hareket eder. İhtiyaç duyulan devrimin; içinde genç subaylar,

öğrenciler, sivil memurlar vb. zümrelerin yer aldığı “zinde kuvvetler”in öncülük etmesiyle gerçekleşebileceği tezini savunur (Şener, 2015: 353). Kadrocuların aksine sınıf mücadelesini reddetmeyen Yön, zinde kuvvetler olarak tanımladığı kesimi, “ara tabakalar” olarak da kavramsallaştırır (Bora, 2017: 610). Ancak dönemin dünya sosyalist hareketi içerisinde bir sınıflandırma yapmak gerekirse, Yön’ün Marksizmden ziyade milliyetçiliği temel alan söyleminin, “üçüncü dünyacılık” kategorisine çok daha yakın olduğu söylenebilir. Zira Yön’e rengini veren temel görüş, Türkiye’de henüz pre-kapitalist ilişkilerin tasfiye edilmediği, sosyalizmden önce bir “kapitalist olmayan yol”dan geçmesi gerektiği savıdır (Atılın, 2008: 633).

Bu temel tezler üzerinden 1965 yılına kadar TİP, hatta CHP içerisindeki nüfuzunu artırarak parlamenter sistem içerisinde bir yol izlenebileceği ümidini taşıyan hareket, 65 seçimlerindeki AP zaferinin ardından keskin bir burjuva parlamentarizmi eleştirisine geçmiştir. Nitekim Avcıoğlu 1967 yılında Yön dergisinin yayın hayatına son vermiş ve 1969 yılında çıkardığı Devrim dergisinde burjuva demokrasisi içinde yürütülecek parlamenter mücadeleyi tamamen karşısına almıştır. Türkiye’nin 27 Mayıs benzeri bir askeri müdahalenin eşiğinde olduğu varsayımıyla, yaklaşmakta olan müdahale günü geldiğinde kendi tezlerini destekleyen bir grubun iktidarı ele geçirmesini sağlamak üzere açık bir cuntacılık faaliyetine girişerek “zinde kuvvetler” tanımı içerisindeki genç subayları kazanmak üzere çalışmaya ağırlık vermiş ve bu politikasını 12 Mart askeri darbesine dek tutarlı biçimde sürdürmüştür (Bora, 2017: 610). Yön ile başlayıp Devrim dergisi ile devam eden Avcıoğlu çizgisinin bu tahayyülünü tamamen mesnetsiz bir hayalperestlik içerisinde sürdürdüğünü söylemek mümkün değildir. Zira 12 Mart Askeri Darbesinin ordu içerisinde, Avcıoğlu vb. çevrelerin fikirlerini benimseyen bir grubun 9 Mart’ta kalkıştığı sol tandanslı bir darbe girişiminin bastırılması amacıyla gerçekleştirildiği üzerine oldukça ciddi iddialar mevcuttur (Aydınöğlu, 2007: 241-256).

2.1.2 Türkiye İşçi Partisi

Türkiye İşçi Partisi (TİP), 13 Şubat 1961 tarihinde 61 Anayasasıyla beraber faaliyet alanları genişleyen 12 sendikacı tarafından kurulmuş ve 1960’lı yıllar boyunca sosyalist hareketin Türkiye siyasetinde meşru bir konum kazanmasına en büyük katkıyı yapmıştır. Bu yalnızca partinin 1965 yılındaki genel seçimlerde meclise 14

milletvekili göndermesinden kaynaklanmamaktadır. Bu katkı, daha ziyade, TİP'in, kendisine yönelen aydın desteğini arkasına alarak 1960'lı yıllar boyunca solun kültürel bir hegemonya kurmanın eşiğine gelmesinde başı çekmesinden kaynaklanmaktadır. Yöneticilerinin bir kısmı son davalardan mahkum olmamış Behice Boran, Sadun Aren ve Nihat Sargın gibi eski TKP'lilerden oluşsa da (Aydınoğlu 2007: 95) TİP, Türkiye'de SBKP etkisinden azade bir sosyalist partinin yaratılması bakımından da ayrı bir özgünlüğe sahiptir. Parti, 1971'deki kapatılışına kadar çeşitli kırılmalar yaşadığından tüm bu zaman dilimi boyunca doğrusal bir politik çizgiyi takip etmemiştir. Yine de Türkiye'de egemen olan sosyal, politik, ekonomik ve kültürel iktidarı değiştirme hususunda kendisini öteki hareketlerden ayıran belli başlı tezlerini zaman içerisinde olgunlaştırdığı söylenebilir.

TİP'i kuran sendikacılar, emek hareketi hakkında bilgi sahibi olsalar da politik bir atılım yapacak tecrübeden uzak olduklarını geride bıraktıkları bir yılın sonunda anlamışlar ve partiyi ayağa kaldıracak bir lider arayışına girmişlerdi. Kimi kurucuların aşırı sol eğilimli buldukları için karşı çıkmalarına rağmen 1 Şubat 1962'de Mehmet Ali Aybar, kurucular kurulunun ittifakıyla genel başkanlığa getirildi (Aren, 1993: 39). Aybar 1950'li yıllarda TKP çevresiyle yakın ilişkileri olan (hatta kimilerine göre bizzat eski bir parti üyesi olan), Marksizme hakim bir entelektüel olarak ilk elden parti tüzüğü ve programının hazırlanması işini üzerine almış ve açıkça "sosyalizm" kelimesini kullanmadan ne kadar olabilirse o kadar net bir sosyalizm hedefini parti tüzüğünün "Karakter ve Amaç" maddesinde uzun uzadıya irdemiştir (1964: 3). Aybar, aynı zamanda başta Boran, Aren ve Sargın olmak üzere sosyalist çevreden entelektüellerin partiye akın etmelerine de öncülük eden isimdir (Aybar, 1988: 212). Parti 1964'te İzmir'de yapılan I. Kongre'de kabul edilen programında da sosyalizm sözcüğüne yer vermemiştir. Ancak bunun temel sebebinin partiyi yasal açıdan zor duruma sokmamak için duyulan kaygı olduğu açıktır, zira programda "toplumculuk" kelimesi neredeyse sosyalizmi karşılayacak şekilde kavramsallaştırılarak kullanılmıştır (Şener, 2015: 359). 1965 yılında yapılan genel seçimlerde uygulanan Milli Bakiye sistemi nedeniyle TİP, %2,97'lik oy oranına rağmen meclise 14 milletvekili göndermeyi başarmıştır. Bu başarı, partinin bundan sonraki siyasi stratejisinin parlamentarizm olarak belirlenmesinde ciddi bir rol oynamıştır (Özgüden,

1988: 1999). Ancak buna geçmeden önce partinin Türkiye’ye dair temel tezlerinin neler olduğuna değinmek gereklidir.

Çağdaşı olan Yön ve MDD hareketleri, politik çizgileri pek çok noktada birbiriyle kesişen, fikirsel ortaklıkları ayrılıklarından daha fazla olan hareketlerdir (Pınar, 2008). TİP ise Türkiye’nin Osmanlı döneminden bu yana geçirdiği sosyo-ekonomik dönüşümlerin toplumu getirdiği tarihsel eşiği, gerek Yön-MDD gerekse uluslararası sosyalizme hakim olan paradigmadan farklı okuyarak çeşitli sapmalar ve dalgalanmalar saklı kalmak üzere, zaman içerisinde kendi özgün devrim stratejisini meydana getirmiştir. TİP’e göre Türkiye Cumhuriyeti, MDD ve Yöncülerin iddia ettiği gibi henüz burjuva devrimini tamamlayamamış bir ülke değildir. Zira Osmanlı İmparatorluğu’nda hakim olan feodal karakterli üretim ilişkileri 1923 ile beraber tasfiye edilmiş ve cumhuriyetle birlikte Türkiye, burjuva demokratik devrimini tamamlamış bir kapitalist devlet halini almıştır (Şener, 2008: 360). Hal böyleyken Yön-MDD çizgisinin esas amaç olarak önüne koyduğu emperyalizme karşı savaş, kapitalizme karşı savaştan ayrı düşünülemez (Aren 1993: 221). Türkiye’yi bekleyen devrim, iddia edildiği gibi bir demokratik devrim değil sosyalist devrimdir. Sosyalist devrim hedefine de sivil asker aydınlar ya da “zinde kuvvetler” gibi ara tabakalarla değil ancak işçi sınıfı önderliğiyle ulaşılabilir. Görüldüğü gibi TİP, 1960’lı yıllarda hakim olan Marksizm anlayışının Türkiye gibi üçüncü dünya ülkeleri için neredeyse bir tabu olarak dayattığı aşamalı devrim anlayışını reddederek sadece Türkiye içinde değil dünya sosyalist hareketi içinde de özgün bir yerde konumlanmaktadır.

TİP, kuruluşundan itibaren, proleterya diktatörlüğü kavramını hayli mesafeli durmuş hatta Aybar’ın ağırlığıyla buna bizzat karşı çıkmıştır (Ünsal, 2002: 142). Buna karşın işçi sınıfı öncülüğünde parlamenter sistem içinde mücadele ederek demokratik yollardan iktidara gelebileceğine inanmıştır. 1965 yılındaki seçim başarısı bu düşüncüyü daha da kamçılamış ve parti, enerjisinin çok büyük kısmını meclis içerisinde yürütülen mücadeleye kanallandırmıştır. Seçimleri takiben Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi’nden Niyazi Ağırnaslı’nın TİP’e transferiyle parti AYM’ye iptal davası açma hakkına da kavuşunca bu mücadele ülke siyasetine doğrudan etki edecek gücü de bir ölçüde yaratmıştır (Özgüden, 1988: 1999). Ancak bu parlamentarist tutum, 1968

dönemecinde üniversitelerini işgal eden, 6. Filo'ya karşı sokak eylemleri örgütleyen, tütün mitinglerinde köylülerle birlikte mücadele eden ve grevdeki işçilerle omuz omuza dayanışma sergileyen gençlik hareketi tarafından pasifist bulunmuş ve gençlerin hızla partiden uzaklaşmasının da kapısını aralamıştır. TİP içindeki MDD muhalefeti, daha 1966 yılında Malatya'da yapılan II. Kongre'de kendini hissettirmeye başlamıştır (Bora, 2017: 20). Kongrede tasfiye edilen muhalefet 1967 yılında yayına başlayan Türk Solu dergisi çevresine doğru kaymaya başlamış, böylelikle TİP-MDD ayrışması resmen tescillenmiştir. Parti tabanının bu teorik kopuşla kaynamaya başladığı sıralarda, 1968 yılında SSCB'nin Çekoslavakya'yı işgal etmesinin fitilini ateşlediği tartışmalar sonucunda parti yönetiminin birliği de çatırdamıştır. Aybar'ın SSCB'nin askeri müdahalesini kınayan tutumunu sosyalist blok ülkelerindeki rejimlerin genel eleştirisine doğru genişletmesi ve kendine özgü yeni bir sosyalizm anlayışından sürekli artan bir vurguyla bahsetmeye başlaması, Behice Boran, Sadun Eren, Nihat Sargın gibi öteki ağır topların muhalefete geçmesine sebep olmuştur (Şener, 2015: 262). Milli Bakiye sisteminin kaldırıldığı 1969 seçimleri de TİP için büyük bir hayal kırıklığıyla sonuçlanınca Aybar muhalefete karşı daha fazla direnemeyerek istifasını sunmuştur. 1970 yılında yapılan kongrede Behice Boran genel başkanlığa seçildikten sonra TİP, MDD tezlerine karşı Sosyalist Devrim çizgisini savunduğunu açıkça programına eklemiştir. Parti, eski tüfeklerin parti üzerindeki nüfuzunu artırmasından çekinerek biraz da kasten boşlanmış teorik alanda (Bora, 2017: 618) atılım yapmak suretiyle kendisinden uzaklaşan gençlik hareketini geri kazanma stratejisine yönelmiştir. Aybar'a karşı parti içi muhalefetin 1968 yılında yayınlamaya başladığı Emek Dergisi, esasen bu boşluğu doldurmak için çabalamıştır (Şener 2015: 266). Ancak 70'lı yıllar, gençlik hareketinin MDD tezlerinden de uzaklaşıp doğrudan iktidarı ele geçirmeye odaklanan silahlı mücadele yöntemlerini uygulamaya geçirmeleriyle açılmıştır. 1971 yılının mart ayında askeri bir müdahalenin gerçekleşmesi Boran önderliğindeki TİP'in önüne koyduğu hedefleri gerçekleştirmek için adım atmasına dahi fırsat bulamadan partinin kapatılmasına neden olmuştur.

2.1.3 Milli Demokratik Devrim Hareketi

1960'lı yıllarda Türkiye'deki sosyalist cenahın üçüncü sac ayağı, Mihri Belli'nin başını çektiği Milli Demokratik Devrim hareketidir. 1967 yılında Türk Solu

dergisinin çıkışıyla ete kemiğe bürünen hareket, Yön ve TİP'e nazaran hayli geç bir zamanda sahneye çıkmasına rağmen uluslararası komünist hareketin¹ farklı eğilimleriyle gençlik hareketinin buluşmasının en önemli aktörü olmuştur (Aydinoğlu 2007: 170). Avcıoğlu önderliğindeki Yön hareketinin Marksizmle organik bir bağ kurma iddiası hiçbir zaman olmazken Marksizmle tanışıklığı eskilere dayanan TİP üst yönetiminin de faaliyet önceliğini ideolojik alana vermemesi, bu durumun temel sebebidir. MDD, temel tezlerinde ve iktidar stratejisinde Yön hareketinden ve bilhassa Doğan Avcıoğlu'nun tezlerinden hayli etkilenmiştir (Atılgan, 2008: 553). Öyle ki Türk Solu Dergisi'nde yazan MDD teorisyenleri aynı zamanda Yön ve Devrim dergilerinde de yazmış kimselerdir (Akdere ve Karadeniz, 1994: 244-245). Ancak buna rağmen MDD ve Yön hareketleri arasında epistemolojik bir farktan bahsetmek mümkündür.

Her iki hareket de Kemalist Devrim'i yarım kalmış ve tamamlanması gereken bir burjuva devrimi olarak görerek, Türkiye'nin önünde duran devrimin sosyalist devrim değil anti-emperyalist karakteri ön planda olan bir demokratik devrim olduğu, sosyalist devrimin ancak bu aşama tamamlandıktan sonra gündeme gelebileceği temel tezinde ortaklaşmaktadır.

"Buna göre, Türk solculuğunun Mustafa Kemallere, Pir Sultanlara uzanan bir tarihî vardı; çağımızda bu sol potansiyel sosyalizmin etkisiyle ivme kazanmıştı; ancak önümüzdeki devrimci adım, sosyalist devrim değil, tam bağımsız tam özgür bir Türkiye için "Anti-emperyalist ve Antifeodal Demokratik Devrim"di (Aydın, 2008, 574)."

Buna göre MDD hareketi için Türkiye'nin içinde bulunduğu tarihsel anda iki karşıt cephe vardır: Feodal mütegalibe, emperyalistler ve işbirlikçi sermayenin oluşturduğu Karşı Devrim Cephesi ve bu cephenin dışında kalan tüm halk zümrelerini kapsayan Milli Cephe (Şener, 2015: 183). Fakat, MDD'ciler bu demokratik devrim tezini, Yön hareketi gibi milliyetçilik yanı ağır basan bir kalkınma modeline bağlılıklarından değil Stalin döneminden beri resmi Sovyet Marksizminin geri kalmış kapitalist ülkeler için önerdiği aşamalı devrim anlayışını benimsedikleri için savunmaktadırlar. Zira Mihri Belli, TKP'kadrolarının 50'lerde yurtdışına çıkmasından sonra Türkiye'de kalmış "Eski Tüfekler" olarak adlandırılan, sabık partililerdendir. Bu bağlamda MDD,

¹ Büyük oranda Stalinist versiyonlarının.

TKP'nin 30'lı yıllarda öncelikli hedef olarak önüne koyduğu “geniş bir cephe stratejisi içinde, emperyalizm, işbirlikçi sermaye ve feodal kalıntıları tasfiye etmek için mücadele etmek” olarak özetlenebilecek “Asgari Program”ının 1960'lı yıllara uyarlanmış hali olarak da değerlendirilebilir (Belli'den aktaran Atılğan, 2008: 555). MDD'nin YÖN'den ayrıldığı bir diğer nokta, demokratik devrim cephesinin önderliğini işçi sınıfına hasrederek cuntacılıkla arasına mesafe koymak istemesidir. Ne var ki fiiliyatta ordu içindeki genç subayların devrimci potansiyeline duyulan güven, MDD'cileri “Zinde Kuvvetler” yaklaşımına yakınlaştırdığı ölçüde işçi sınıfına yaklaşım açısından çelişkili bir pozisyonda bırakmıştır.

MDD hareketi, genç kuşak sosyalistlere önderlik etme konusundaki ideolojik mücadelesini ise esas olarak TİP'e karşı vermiştir. Yukarıda da özetlendiği gibi TİP, açıkça programına alması geç bir tarihe denk düşse de Sosyalist Devrim perspektifini partinin Aybar'la başlayan sosyalizasyonundan itibaren aşama aşama geliştirerek savunmuştur. Öyle ki MDD'cilerin gençliği yanına çekerek TİP'i adeta mecbur bıraktığı teorik tartışma ortamında Kemal Tahir, İdris Küçükömer, Sencer Divitçioğlu, gibi partiye yakın isimler Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türkiye'deki sosyal, iktisadi ve politik ilişkileri Asya Tipi Üretim İlişkileri (ATÜT) bağlamına oturarak derinlemesine irdeleyen çalışmalar yapmış bu alanda hatırı sayılır bir literatür oluşmasına öncülük etmişlerdir (Bora, 2017: 600-608). Fakat gençliğin giderek devrimci radikalizm rüzgarına kapıldığı yıllarda TİP'in meşruiyet kaygısıyla sokakta yürütülen somut mücadelelere neredeyse sırt çevirmesi, gençlik önderlerini dinamizmini çok daha yüksek buldukları Belli çevresine yöneltmiştir (Aydınoğlu, 2007: 214). Bu ideolojik kutuplaşmada TİP'li entelektüellerin el yordamıyla geliştirmeye çalıştıkları kuramsal yaklaşımlarına karşı, MDD'nin yaslandığı 30 yılı aşkın bir süredir uluslararası Marksizme hakim olan Stalinist “Aşamalı Devrim” perspektifinin kendi içindeki güçlü teorik tutarlılığının, MDD tezlerini genç kuşaklar için çok daha cazip hale getirdiğini de eklemek gerekir. Fakat MDD çizgisi eklektik yapısının getirdiği marazlar nedeniyle gençlik hareketlerini ancak 70'lerin başına kadar etkileyebilmiş, askeri darbenin yarattığı kırılmayla bu birlikelik de sona ermiştir (Aydın, 2008: 575).

2.1.4. Silahlı Mücadele ve Türkiye’de Maoculuk

MDD’de yaşanan bölünme Türkiye solunda, pratikte kısa ömürlü olsa da 1970’li yıllarda sol içinde ortaya çıkan neredeyse tüm fraksiyonların mirasçısı olacağı örgütlerin doğduğu silahlı mücadele parantezinin açılmasına neden olmuştur. Bölünme Mihri Belli’nin gençliği etrafında topladığı Aydınlık Sosyalist Dergi (ASD) içerisinde Doğu Perinçek ve Şahin Alpay’ın başını çektiği bir grubun Belli’nin Maoizmi hedef alan açıklamalarının ardından açık bir eleştiriyile dergiden ayrılıp Proleter Devrimci Aydınlık(PDA) dergisini yayınlamasıyla başlamıştır (Doğan ve Ünüvar, 2008: 720). Dergi “Maocu ilhamın ve dogmatizmin derinleşmesinin mecrası (Bora,2017: 657)” olmuştur. Öte yandan kısa bir süre daha Belli ile birlikte yürümeye devam eden Dev-Genç çizgisi de 1970 Ekim sonlarında Belli’nin sultasına karşı çıkarak kendi bağımsız çizgisini kurmaya girişmişti (Doğan ve Ünüvar, 2008: 721). Mahir Çayan ve çevresi THKP-C’yi, Deniz Gezmiş ve arkadaşları ise THKO’yu kurarak Türkiye solunda silahlı mücadele dönemini başlatmışlardır. THKO teoriden ziyade eyleme ağırlık veren bir hareket olarak doğsa da THKP-C Çayan’ın fikirlerini sistematize ederek² elle tutulur bir devrim stratejisi ortaya koymaya da gayret etmiştir, ki 70’lerin en kitlesel örgütlerinden birkaçı THKP-C’den koparak ortaya çıkan akımların devamıdır. Ancak 1970-80 arası Türkiye solundaki değişik akımlardan bu çalışmanın kapsamına giren esas hareket Maoculuk olduğundan bundan sonraki kısmın odak noktası da PDA ile ortaya çıkıp gelişen cenah olacaktır. Bu cenah daha sonra dergilerinin ve örgütlerinin isimlerini çoklukla değiştirse de Perinçek tutkalının bir arada tuttuğu “Aydınlıkçılar” grubu olarak anılacaktır. Türkiye solunda 1970’li yıllar boyunca Mao ve Çin Kömünist Partisi (ÇKP) tezlerinden etkilenen çok sayıda örgüt olmasına rağmen Aydınlıkçılar, Maoculuğu ÇKP resmi politikasının çizdiği sınırlar içerisinde tereddüt etmeksizin takip ederek kendisini ayırtmıştır (Doğan ve Ünüvar, 2008: 730). Bu durum hareketin teorik tahlillerinde büyük tutarsızlıklara sebep olurken Maoculuk denince Türkiye’de akla gelen ilk fraksiyon olmalarını da beraberinde getirmiştir.

² Bkz. Kesintisiz Devrim

Maoizm, 1950'lerin sonlarından itibaren reel politik üzerinden gelişen SSCB-Çin çatışmasının ideolojik zemine yansmasıyla dünya sosyalist hareketinin gündemine girmiştir. 1960 Nisanı'nda ÇKP'nin resmi yayın organlarından Kızıl Bayrak'ta dönemin temel çelişkisinin emperyalistler yani ABD ile Sovyetler arasında değil onlarla sömürge ve yarı sömürgeler arasında olduğunu dile getirilmesiyle Çin ve SSCB arasındaki tüm köprüler atılmış oldu (Doğan ve Ünüvar, 2008: 716). Bu yaklaşım daha sonra “Üç Dünya Teorisi” adı altında ÇKP'nin dünya siyasetini tanımlamak için kullandığı temel kuram halini aldı.

“ “Üç dünya teorisi”nde dünya üçe ayrılıyordu. Birinci kümede “iki süper devlet Sovyetler Birliği ile ABD” yer alıyordu. İkinci grup öteki “ileri kapitalist” ülkelerden oluşuyordu. Geriye kalanlar ise “Üçüncü Dünya”ydı. İki süper devletten daha tehlikeli olan Sovyetler Birliği'ydi vb (Yurtsever, 2020: 306) ... ”

Aydınlıkçılar, PDA üzerinden yukarıdaki tezler çerçevesinde Maocu çizgiyi benimsediğini ilan ederken, bu bağlamda “kırdan kente” genişleyen “halk savaşı” perspektifinin de savunuculuğuna başladı ve Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi(TİİKP) ismiyle partileşti. Ancak kısa sürede partide İbrahim Kaypakkaya'nın başını çektiği bir muhalefet doğdu. Perinçek'in söylem düzeyindeki radikalliğinin pratikte somutluk kazanmamasının, yani “sözün hayata geçirilmesi noktasındaki yöneliş farklılıklarının (Yurtsever, 2020: 155)” yarattığı ayrışma üzerine Kaypakkaya çevresi TKP-ML adıyla silahlı mücadele kervanına dahil oldu. PDA'nın öncülüğünü yaptığı gelenek 1970'li yıllar boyunca farklı bir çok hareketi az ya da çok etkiledi ve Türkiye solunda Maoizmin adından söz edilir bir akım olarak yerleşmesinin kapısını açtı.

1970'li yıllarda Maoist çevrelerin “Üç Dünya Teorisi” üzerinden geliştirdikleri söylem giderek sertleşti ve Türkiye'de varlık göstermeye başlayan TKP çizgisiyle Maocu grupların arasındaki ilişki de çatışma boyutuna vardı. Maocular SBKP çizgisini “sosyal emperyalist” olarak tanımlarken (Doğan ve Ünüvar, 2008: 727) TKP'liler de bu çevreleri “Maocu Bozkurtlar” olarak nitelendirerek açıkça karşılıklarına almıştı (Bora, 2017: 643). Nitekim 70'lerin ikinci yarısında TKP çizgisi bütün enerjisini Milliyetçi Cephe(MC) Hükümetleri'ne karşı faaliyet yürütmeye kanallize ederken Aydınlıkçılar 70'lerin sonlarına doğru tümüyle milliyetçi bir söylem tutturup MHP ile dahi ittifak

arayışlarına girmişti (Bora, 2017: 667). Öyle ki, 1977'deki kanlı 1 Mayıs provokasyonunu solun kendi içinde çıkan bir çatışma olarak manipüle eden kimi çevreler de bu iddialarına Maocu gruplar ve TKP'liler arasındaki bahsedilen tarihte doruk noktasına varan işte bu açık düşmanlığı temel almaktadır. Bu karşıtlığın nasıl bir düşmanlık boyutuna vardığı bu tezin ana konusu olan ATTF örgütünün söylem ve eylemlerinin inceleneceği sonraki bölümlerde de açıkça görülecektir.

2.2. Türkiye Komünist Partisi'nin Avrupa'da Yeniden Örgütlenmesi ve Avrupa Türkiyeli Toplumcular Federasyonu

2.2.1. Türkiye Komünist Partisi

Türkiye Komünist Partisi, 1920 yılında Bakü'de Mustafa Suphi ve arkadaşları tarafından kuruldu ve 1960'lara dek Türkiye Cumhuriyeti içerisinde faaliyet gösteren tek komünist parti oldu. Parti esasen 1917 Ekim Devrimi'nin içinden gelen Türkiyeli Bolşevikler, Mütareke'den sonra İstanbul'a dönen gençlerin oluşturduğu İstanbul ekibi ve Milli Mücadele içinde yer alan sol eğilimli çevrelerden müteşekkil Anadolu grubunun bir araya gelmesiyle Komintern çizgisinin Türkiye partisi halini aldı (STMA, 1988: 1896). Suphi ve arkadaşlarının Milli Mücadeleye katılmak üzere geldikleri Anadolu'da siyasi bir cinayete kurban gitmeleriyle kurucu kadrosunu kaybeden parti, 12 Eylül 1922'de Ankara hükümeti tarafından kapatılarak illegal çalışmaya mecbur bırakıldıktan sonra, 1 Ocak 1925'te İstanbul Akaretler'de toplanan 3. Kongresiyle adeta ikinci bir kuruluş yaşadı. Takrir-i Sükun kanununu takip eden dönemde yaşanan baskı ve tutuklama dalgası nedeniyle Şefik Hüsnü başta olmak üzere parti üst kadrolarının yurtdışına çıkmaları üzerine genel sekreterliğe Türkiye'de kalan partilileri bir araya toplama göreviyle Vedat Nedim Tör getirilmişti (Sayılğan, 2008: 149). Ancak Tör'ün Şevket Süreyya Aydemir'i de yanına alıp partinin gizli belgeleriyle beraber 1927 yılında Kemalist rejimin saflarına geçmesi sonucu parti, yeni bir kovuşturma hareketinin daha hedefi oldu (Bora, 2017: 636). 1930'lu yıllar ise parti içinde Muvakkat ve Muhalefet olarak ortaya çıkan iki eğilim arasındaki mücadelenin açığa çıkışıyla başladı (Akbulut, 2002: 117). Bu dönemde TKP üyelerinin cezaevine girip çıkmaları ise süreklilik arz eden bir hal almıştı. Parti içindeki mücadelenin keskinleştiği, devletin zor aygıtlarının kadrolar üzerindeki baskısını artırdığı bu

dönemde partinin gelecek 25 yıl boyunca akıbetini ise iç dinamikler değil uluslararası politik atmosfer gereği Komintern'in aldığı kararlar belirleyecektir.

Başta Almanya ve İtalya olmak üzere Avrupa'daki faşist rejimlerin içeride ve dışarıda giderek saldırganlaşmalarıyla yeni bir dünya savaşının kaçınılmaz olduğunun anlaşılması sonucu Komintern, SSCB'nin arasını iyi tutmak istediği ülkelerdeki komünist partiler için bir nevi tasfiye anlamına gelecek “*desantrilizasyon*” (*separat*) kararı almıştı. Buna göre TKP, 1937'de, hükümeti faşist ittifakın yanında savaşa girmekten uzak tutmak için CHP ve onun nüfuzundaki örgütlerin içinde faaliyet yürütmek üzere fiilen parti çalışmalarına son vermiştir (Gürel ve Özkan, 2008: 296). Buna rağmen Saracoğlu Hükümeti'yle yaşanan çatışma sonrası 1944 yılında tekrar seri tutuklamalarla karşılaşan TKP kadroları, Türkiye içerisindeki son büyük darbeyi ise 1951 yılında yemiştir. TKP, kendisine yönelik en büyük polis operasyonunu, II. Dünya Savaşı sonrası ülkede esmeye başlayan anti-komünist rüzgarı arkasına alan DP'nin iktidara gelmesinden henüz 1 yıl sonra yaşamıştır. 1951 tutuklamalarıyla 167 kişi komünist hareketle ilişkili oldukları için hüküm giymiştir (Yurtsever, 2020: 41). Bu baskı ve tutuklama döngüsü bir yandan partiyi fiilen çalışamaz hale getirirken diğer yandan kadroların birbirine olan güvenini de zedelemiş ve 51'de gelen son darbeye birlikte Türkiye içindeki TKP etkinliği örgütsel açıdan bitme noktasına gelmiştir. Nazım Hikmet ve Dr. Hayk Açıkgöz gibi 1950'li yıllarda çeşitli vasıtalarla yurtdışına çıkan partinin ağır toplarını 1959'da tahliye olan Zeki Baştımar takip etmiş, 1961 yılında önce Moskova'ya, ardından SBKP kararıyla Doğu Almanya'nın Leipzig şehrine giderek burada Dış Büro'yu yeniden teşkil etmiştir (Bora, 2017: 639). 1962 yılında yapılan TKP Merkez Komitesi Dış Büro toplantısında Merkez Komite; Zeki Baştımar, İsmail Bilen, Aram Pehlivan, Nazım Hikmet ve Abidin Dino'dan oluşmuştur (Çetinkaya ve Doğan, 2008: 317). Kısa süre sonra Baştımar, TKP MK Birinci Sekreteri ünvanıyla başta Almanya olmak üzere Avrupa'ya göç eden Türkiyeli işçilerle temasa geçerek birebir ilişkiler üzerinden TKP'nin yurtdışındaki örgütlenmesini başlatmıştır.

1960'lı yılların sonlarına doğru Baştımar, Bilen ve Pehlivan'dan ibaret olan parti üst yönetimi partiye ilk alımları, Avrupa ve Türkiye'de güçlü bir ilişki ağı olan Mugaffer Erdoğan üzerinden gerçekleştirirken daha sonra bu görevi Erdoğan tarafından partiye alınan iki genç: Ali Durak (Şiko) ve Mustafa Demir (Yelkenci)

devralmıştır (Babalık, 2005: 97). Bu iki isim, sonradan ATTF çatısı altında toplanacak olan Türkiyeli sosyalist örgütlerin içinden bireysel ilişkiler marifetiyle TKP'ye yeni üyeler kazandırmakta ciddi rol oynamıştır. 60'lar boyunca yurtdışına sıkışmış, Türkiye'nin somut güncel durumundan uzak kalan (Bora, 2017: 640) ve ülke içerisinde bir örgütlenmesi bulunmayan TKP, Türkiye solu içerisindeki tartışma ve ayrışmalarda ağırlığını TİP'ten yana koymuştur. Öyle ki TKP, TİP'i Türkiye'deki tek gerçek sosyalist parti sıfatıyla tanımlayarak bu partiyi adeta yasal faaliyet gösteremediği Türkiye'deki izdüşümü olarak benimsemiştir. Ancak Çekoslovakya olayı üzerinden 1968 yılında TİP içerisinde yaşanan bölünme TKP'nin güçsüzlüğünden kaynaklanan bu zorunlu eşdeğerlik söyleminin daha fazla sürdürülemeyeceğini kesin bir biçimde ortaya koymuştur. İşte Baştımar döneminde yurtdışında parti örgülenmesine girişilmesinin başlıca sebebi budur. Birkaç yıl içinde TİP, gençlik hareketini de kendinden uzaklaştırarak devrimci güçleri çatısı altında toplama potansiyelini kaybetme eğilimine girmiş ve nihayetinde 12 Mart askeri darbesiyle Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılmıştır. TİP'in fiilen ortadan kalkması üzerine Baştımar öncülüğündeki MK, TKP'nin yurtdışında ve ikili ilişkiler üzerinden oldukça yavaş ilerleyen örgütlenme biçiminin değişen şartlar altında sürdürülemeyeceğine karar vererek 24 Mayıs 1973'te yapılan Polütbüro toplantısında, Atılım olarak bilinen yeni bir politik canlanma hareketini uygulama kararı almıştır (Yurtsever, 2020: 213). Ancak Baştımar'ın sağlık durumunun kötüleşmesi üzerine İsmail Bilen Atılım kararının hemen ertesinde partinin başına geçince³, bu hareketin esas mimarı da o olmuştur (Yurtsever, 2020: 220).

TİP'in kapatılmasının ardından TKP'nin "Türkiye'deki ayağı" olarak görebileceği herhangi bir parti de kalmamıştır. Gençlik hareketinin önce MDD çizgisine ardından silahlı mücadele perspektifine kaymasıyla işçi sınıfına önderlik edecek bir devrimci partinin gerekliliği fikri bir müddet ıskartaya çıkmış gibi görünse de 12 Mart'ın Maocu, Fokocu⁴ vb anlayışlarla denenmiş gerilla hareketlerinin

³ Bilen'in Baştımar'ı devirmek için sağlık sorununu kullanarak SBKP nezdinde faaliyet yürüttüğüne dair bazı iddialar mevcuttur.

⁴ Latin Amerika kaynaklı gerilla savaşını temel alan devrim stratejisini benimseyen gruplara verilen isim.

üzerinden silindir gibi geçmesi, Türkiye solunda güçlü bir devrimci partinin inşa edilmesinin zorunlu olduğu düşüncesine tekrar meyledilmesine neden olmuştur. Esasen bu, 12 Eylül darbesine kadar sosyalist hareket içinde neredeyse herkesin hemfikir olduğu ancak ideolojik planda yaşanan bölünmeler nedeniyle her an daha da uzaklaşan bir hayal olarak 1970’li yıllar boyunca solun başlıca gündem maddelerinden biri olacaktır. TKP’nin Atılım’ı, tam da sol içindeki bu elverişli ortamı gözeterik yapılmış bir hamledir (Babalık, 2005: 96).

İşte bu politik atmosferde TKP, 1974 yılında Atılım Dergisi’ni çıkartarak Batı Avrupa’da ATTF örgütleri üzerinden başlangıcını yaptığı örgütlenme hamlesini Türkiye’ye doğru genişletmiştir (Atılım, Ocak 1974). Çok uzun yıllardır Türkiye ile örgütsel bağını neredeyse tamamen yitiren TKP, bu dönemde tıpkı Almanya’da yaptığı gibi Türkiye’de de kitle örgütleri içinde parti çizgisinde gruplar oluşturmaya dayanan bir strateji izleyerek kısa sürede çok ciddi bir büyüme göstermiştir. TÖB-DER (Tüm Öğretmenler Birleşme ve Dayanışma Derneği) içinde yürütölen aktif çalışma sonucunda bu önemli meslek örgütü bir süreliğine fiilen TKP denetimine geçmiştir. Türkiye solundaki üye ve sempatizan sayısı giderek artan parti İlerici Kadınlar Derneği (İKD) ve İleici Gençler Derneği (İGD) gibi dernekleriyse bizzat kurmuş ve kitleselleştirmiştir Ancak TKP’nin 1970’li yıllar Türkiye sosyalist hareketine vurduğu esas damga, 1975 yılındaki 5. Kongre’de, bağlı sendikalarda adım adım kazandığı mevziler sonucu, 12 Mart sonrası TKP üyesi olan İbrahim Güzelce’nin Genel Sekreter seçilmesini sağlayarak DİSK yönetimini fiilen devralmasıdır (Özcan, 2013). TKP’nin DİSK içindeki bu kısa süreli hakimiyetinin en iz bırakan yanlarından biri ise 1976 yılından itibaren 1 Mayıs’ın kitlesel bir şekilde kutlanmasına öncölük etmesidir (Bora, 2017: 642). Fakat bu tez Almanya’daki Türkiyeli işçiler arasındaki sosyalist hareketi ATTF’yi merkezine alarak araştırdığından TKP’nin Türkiye’deki örgütlenme sürecine değil Almanya’daki faaliyetlerine odaklanacaktır. Bu sebeple, Atılım hareketi dahil TKP’nin Türkiye’de yürüttüğü faaliyetlere, bundan sonraki bölümlerde ATTF’ye bağlı örgütleri ilgilendirdiği ölçüde değinilecektir.

Atılım’a kadar olan Başımar döneminde TKP’nin Türkiye’de kendi isminin yerine TİP’i ön plana çıkaran politikası, işgücü anlaşmalarıyla Avrupa’ya gelen

Türkiyelilerin kurdukları sosyalist örgütlerin içerisindeki ilk faaliyetlerde de geçerli olmuştur. Bu ilk örgütler Türkiye’deki sendikal ve politik mücadelenin içinden gelen ve çoğunluğunu TİP üye veya sempatanlarının oluşturduğu kişilerle TKP’lilerin bir araya gelmeleriyle kurulmuş örgütlerdir. Türkiye’deki güçsüzlüğünün aksine, kuruluşundan beri sıklıkla kadrolarıyla yurtdışına çıkmak zorunda kalan ve SSCB desteği sayesinde Doğu Bloku ülkelerinde devlet nezdinde, Batı Avrupa’da ise SBKP’nin tanıdığı komünist partilerin imkanları ölçüsünde hatırı sayılır bir ilişkiler ağına sahip olan TKP, Avrupa’daki bu işçi örgütlerinin kurulup büyümesinde esas büyük rolü oynamıştır. Ancak bu gücüne rağmen ve TİP içerisinde anti-Sovyet bir klik oluştuktan sonra dahi Baştımar, Avrupa’da işçi örgütlerinin faaliyetleriyle TKP faaliyetlerinin ayrılmasına gösterdiği önem doğrultusunda bu örgütlerin TKP’lilerin diğer sol hareketlerle dayanışma içinde olduğu kitle örgütleri olarak kalmaları için çaba göstermiştir. “Açıkçası yığın örgütleri içindeki bu cephe teşkilatlanmaları TKP’nin gündelik politikalarının esas taşıyıcıları olmuştur (Çetinkaya ve Doğan, 2008: 330).” Bu strateji gereği, Baştımar döneminde ATTF örgütlerinin yayınlarında TKP ismi yalnızca iki kez zikredilmiştir (Gür, 2002: 97). Buna karşılık 12 Mart’a kadar olan yayınların neredeyse tümünde TİP’in desteklenmesine yönelik haber ve yorumlara rastlamak mümkündür. Bu yayınlar parti kapatılıp liderleri içeri atıldıktan sonra da “TİP’e Özgürlük” temasına bürünerek devam etmiştir.

Fakat Bilen’in devraldığı Atılım döneminde değişen tutuma paralel olarak ATTF-TKP ilişkileri de yeni bir boyuta geçmişti. Almanya’dan başlayıp Avrupa’nın diğer bölgelerine yayılan işçi örgütleriyle TKP arasındaki ilişki uzun yıllar TKP’lilerin ilgili dernek içerisinde örgütlenerek bu örgütü TKP çizgisine çekmesi şeklinde ilerlemişti (Gür, 2002: 104). Ancak 1973 yılına gelindiğinde bu misyon tamamlanmış gibi görünmektedir. Zira TKP’liler içinde yer aldıkları yerel örgütlere başta TİP’liler olmak üzere farklı politik kökenlerden gelen kesimlerin uzaklaşmaları pahasına hakim olmuşlar ve nihayetinde ATTF’yi de tamamen TKP’lileştirmişlerdir. Bu durum TKP’nin Türkiye solunda kendini tekrar göstermek üzere yaptığı atılımla birleştiğinde ATTF de giderek farklı görüşten Türkiyeli sosyalistleri bir araya getiren bir kitle örgütü olma iddiasından uzaklaşmıştır. Bu noktadan sonra yerel örgütler hala “yığın örgütü” oldukları iddiasını sürdürseler de esasen parti bürolarından farksız hale

gelmişlerdir (Gürgöz, 2007: 31). Ancak bu durum zamanla parti üst yönetimini de rahatsız etmiş ve 1976 yılında ATTF MYK'sı tarafından yerel örgütlerin kitle örgütü olacak şekilde kendilerini yeniden düzenlemeleri hususunda bir genelge yayınlanmıştır (Gürgöz, 2007: 31). Ne kadar başarılı olduğu tartışma götürse de alınan bu kararda en azından ısracı olduğu ATTF'nin 1977 yılında, uzun süredir husumet içerisinde olduğu Kıvılcımlı çizgisindeki TDF ile birleşmesiyle de tescillenecektir.

2.2.1.1 TKP-İşçinin Sesi Ayrışması

1980'e kadar Avrupa'daki TKP örgütlenmesi incelenirken bahsedilmesi gereken son husus 1978 yılında yaşanan TKP-İşçinin Sesi ayrışmasıdır. İşçinin Sesi grubu, ATTF içindeki tartışmaların da merkezinde yer aldığı için bu çalışma açısından ayrıca önemlidir. İşçinin Sesi esasen TKP'nin İngiltere örgütünün öncülük ettiği Londra'daki Wimpy Grevleri için çıkarılmaya başlayan ancak gördüğü ilgi üzerine grev bittikten sonra da yayın hayatına devam eden bir gazetedir (M. Akseymen'den aktaran Babalık, 2005: 106). TKP İngiltere örgütü, 1970'li yılların başında eşi Merih Akseymen'le birlikte yurtdışına çıktıktan sonra TKP'li olan Nihat Akseymen'in öncülüğünde İngiltere Türkiyeli İlericiler Birliği (İTİB)'ni kurmuş ve İşçinin Sesi, İTİB'in yayın organı olarak faaliyet göstermeye başlamıştır. Kısa süre içinde ATTF bünyesine katılan İTİB federasyon içinde başta Berlin Türk Toplumcular Ocağı (BTTO) olmak üzere FAC çevresiyle bariz bir uyuşmazlık içine girmiştir. Esasen bu uyuşmazlık TKP içindeki ideolojik kutuplaşmanın uzantısıdır. TKP özelinde İngiltere örgütü, ATTF içinde ise İTİB çizgisi bu ideolojik ayrışmada sol eğilimi temsil eden taraftır (Babalık, 2005: 105). Bu eğilimin Bilen tarafından başlatılan Atılım döneminin dinamizmiyle uyum içinde olduğu söylenebilir. Nitekim, Nihat Akseymen, İngiltere'deki çalışma disipliniyle Bilen'in büyük takdirini kazanmış ve birçoklarına göre halefi olarak hazırladığı bir isimdir (N. Alpay'dan aktaran Babalık, 2005: 107). Nitekim bu yakın ilişkilerin sonucu olarak Bilen, N. Akseymen'i Türkiye ile ilgili bir yazılı durum değerlendirmesi yapmakla görevlendirmiş ve Akseymen bunun üzerine "*Emperyalizmin Zayıf Halkası Türkiye*" broşürünü kaleme almıştır. Akseymen'in broşürü ilk etapta Bilen tarafından övgüyle değerlendirilse de FAC çevresi ve Partizan grubunun Bilen'i yanlarına çekmesiyle Akseymen'in broşürü Polütbüro tarafından

“sol sapma” olarak mahkum edilmiş ve Akseymen MK’dan çıkartılmıştır. Bu olay üzerine muhalefete geçen İngiltere örgütü yayın organlarının ismiyle “İşçinin Sesi Grubu” olarak anılmaya başlamıştır. TKP’nin Türkiye örgütlenmesinde Ege Bölgesi’nde destek bulan grup, Avrupa’da ise FAC’daki ATTF örgütlerini kazanarak büyüme üzerine bir strateji geliştirmiştir. Nitekim bu çalışmalar sonucunda ATTF’nin Köln örgütü İşçinin Sesi tarafına geçiş yapmıştır. 12 Eylül 1980 darbesinin yıkıcı etkisine kadar da TKP-İşçinin Sesi çatışması Avrupa’daki Türkiye sosyalist hareketi içinde önemli bir mücadele alanı olmuştur.

Buraya kadar Türkiye sosyalist hareketinin kısa bir özetinin yapılması, bu tezin ana unsuru olan ATTF’nin kuruluşuna giden sürecin tarihsel arka planını ortaya koyma amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu bölümde, TKP’nin yeniden örgütlenmesinin ilk adımı olduğu ölçüde kısaca değinilen örgütün esas incelenmesine ise takip eden başlıkta geçilecektir.

2.2.2. Avrupa Türkiyeli Toplumcular Federasyonu

Avrupa Türkiyeli Toplumcular Federasyonu, 1960’ların başından itibaren Avrupa’nın çeşitli ülkelerindeki sanayi şehirlerine göç eden Türkiyeli işçileri biraraya getiren bir çatı olarak 1968 yılında, Almanya’nın Köln şehrinde kurulmuştur. Ancak federasyonun kuruluşuna geçmeden önce Türkiyeli işçilerin Almanya’da kurdukları ilk örgütlerden ATTF’nin kurulmasına varan sürecin başlıca önemli aşamalarına mercek tutmak gerekir. Türkiye’nin karşılıklı işgücü anlaşması imzaladığı ilk ülke olan FAC’da Türkiyeliler, 1961’den itibaren ilk işçi örgütlenmelerinin de temellerini atmıştı. Zira, FAC’a çalışmaya giden ilk Türkiyeliler, çalışma izinlerini sıkı bir eleme sürecinden geçerek alan kalifiye işçilerdi (Unat, 2002: 99). Bu işçilerin pek çoğu, büyük şehirlerden gelmekte olup 1960’lar Türkiyesi’ndeki sendikal ve politik mücadelenin havasını solumuş kimselerdi. Bu ilk grup, vasıflarına uygun olarak özellikle Ruhr havzasındaki ağır sanayi tesislerinde istihdam edilmiştir. Bu tesislerin başını ise otomotiv fabrikaları çekmektedir. Almanya’da otomotiv sanayiinde ilk kez Türk işçisi getiren firma ise Ford’tur. (Gür, 1993: 89). Nitekim Almanya’daki Türkiyeli işçilerin kurduğu bilinen ilk örgüt, Ford Fabrikası’nda çalışan işçileri bir araya getiren Köln ve Çevresi Türk İşçileri Cemiyeti’dir:

“Türkiye’den Ford’a işçi akımının sürdüğü ve kısa süre içinde fabrikada çalışan Türkiyeli işçi sayısının 4000’in üstüne çıktığı sıralarda cemiyet de yığınsallaşıyor üye sayısı 3000’e ulaşıyor (Gür, 2002: 21).”

Ancak bu ilk işçi örgütünde zamanla işçilerin politik eğilimlerine göre birtakım ayrışmalar yaşanmış ve Türkiye’deyken TİP çevresi içerisinde yer alan bir grup Köln ve Çevresi Türk İşçileri Cemiyeti’nden ayrılarak 1966 yılında, Türk Gençliği Kültür Kulübü (TGKK)’nü kurmuşlardır. Örgütün başkanlığına Yılmaz Karahasan, sekreterliğine Aydın Karahasan, saymanlığına ise Ayhan Alpagut getirilmiştir (Gür, 2002; 25). Böylelikle TGKK, Türkiyeli işçilerin FAC’da kurduğu ilk sosyalist örgüt olarak faaliyetlerine başlamıştır. Örgütün sosyalist çizgisi, gerek amaç tanımından ve gerekse 1969 yılında hazırlanan eğitim programının işçi sınıfı mücadelesine odaklanan içeriğinden de açıkça görülebilir (Gür, 2002; 29). Örgütün yayın organı olarak ise İşçi Postası isimli bir gazete çıkarılmaya başlanmıştır.⁵

2.2.2.1. Federasyonun Kuruluşu

Başta FAC olmak üzere Avrupa’nın çeşitli bölgelerinde kurulmuş olan sosyalist eğilimli örgütlerin bir federasyon çatısı altında biraraya gelmesi fikrine TGKK öncülük etmiş ve Paris, Londra ve Stockholm’ün yanında çeşitli Alman şehirlerinden örgütlerin de katılımıyla, 27 Ekim 1968’de Köln’de gerçekleştirilen toplantıda, ATTF kurulmuştur. Yapılan seçimler sonrasında federasyon başkanlığına Ayhan Alpagut, sekreterliğe Aydın Karahasan ve saymanlığa da Güldüren Tekindor getirilmiş, federasyonun kurucu örgütleri ise şunlar olmuştur:

“Berlin Türk Toplumcular Ocağı, Braunschweig Toplumcu Birliği, Dachau Türk İşçileri Birliği, Köln Türk Gençliği Kültür Kulübü, Londra Kardaş Derneği, Münih Türk Kültür Birliği, Paris Türk Toplumcuları Birliği, Stockholm Türk Birliği, Stuttgart Sosyal Yardım Birliği (Gür, 2002; 42).”

ATTF, kuruluşunu takip eden ilk bildirisinde amacını şöyle tanımlamıştır:

“Yurt dışındaki Türk emekçilerin örgütlenip sınıf bilincine varmalarını sağlamak ve Türk Anayasasının ışığı altında Türkiye’deki anti-emperyalist savaşa yurt dışından katılarak her türlü sömürüye son verecek demokratik ve barışçı bir yurt

⁵ Bu gazetenin TGKK tarafından çıkartılan ilk 8 sayısına TÜSTAV arşivlerinden erişmek mümkündür.

ve dünya düzeninin gerçekleşmesine katkıda bulunmak ve bu eylemde diğer ilerici gruplarla dayanışma içinde olmak (İşçi Postası, Aralık 1968: 1).

ATTF Tanıtım Broşürü’nde ise federasyona bağlı örgütlere kimlerin katılabileceği şu şekilde belirtilmiştir:

“Bütün toplumcu, ilerici, demokrasiden yana işçiler ve yurttaşlar ATTF örgütlerine üye olabilir. İşçi sınıfının ve emekçi halkın davasını benimsemiş her vatandaş ATTF içinde yerini almalıdır”⁶

Örgütün ismi kuruluş bildirisinde Avrupa “Türk” Toplumcular Federasyonu şeklinde geçmektedir. Bunun en önemli sebebi federasyonun kurucularının Türkiye Dışişleri’nin radarına girmekten kaçınmak istemesidir. TGKK yöneticilerinden Şefik Karagüzel bu durumu şöyle açıklamaktadır:

“O zaman insanlarda milliyetçi bir kafa vardı. Türkiyeli demek suçtu. Adam benim nereden geldiğimi sorunca ben de Türkiyelim derdim. Bizim konsolosluk, elçilik ‘Siz Türkiye’nin içinde başka ırkların yaşadığını ima ediyorsunuz” diyerek bize karşı çıkıyorlardı (Gür, 2002: 28).”

ATTF’yi kuran örgütler buna paralel olarak TİP’in 1964 Kongresi’nden itibaren benzer kaygılarla bir süre “sosyalizm” yerine “toplumculuk” kelimesini kullanma geleneğini de devam ettirmişlerdir. Türkiyeli kelimesine uygulanan otosansür kısa bir zaman içinde ortadan kalksa da “sosyalist” sıfatının ikamesi olarak “toplumcu” kelimesi federasyonun isminde muhafaza edilmeye devam etmiştir. Öte yandan ATTF tanıtım broşüründe federasyona kabul edilmeyecek kesimler; Maocular, anarşistler, Kıvılcımcılar ve sendika düşmanları olarak belirtilmiştir (ATTF Tanıtım Broşürü, t.y.). Bu şerh, ATTF’yi meydana getiren TİP ve TKP çizgilerinin Türkiye sosyalist hareketi içinde yukarıda özetlenen politik konumlanışlarıyla doğrudan ilgilidir. Federasyona üye örgütlerin sayısı ise zaman içinde artış göstermiştir. Maalesef ATTF’nin incelenebilen Kurultay raporu vb. resmi belgelerinde zaman içinde federasyona üye olan örgütlerin bilgileri paylaşılmamıştır. Ancak ATTF’nin hacmini

⁶ TÜSTAV arşivlerinde yer alan broşürde tarih ve sayfa numarası bilgileri bulunmamaktadır. Broşüre çevrimiçi ulaşım için bkz. <https://www.tustav.org/yayinlar/kutuphane/ATTF-kutuphanesi/ATTF-tanitim-brosuru.pdf>

tespit edebilmek adına aşağıdaki tablo bu çalışma boyunca yararlanılan gazete, dergi, kitap vb. bütün kaynaklardan edinilen bilgiler doğrultusunda oluşturulmuştur.

Tablo 3.1: ATTF ile İlişkisi Bulunan Avrupalı İşçi Örgütleri

Ülke	Eyalet - Şehir	Örgütler
FAC	Bayern	• Dachau Türk İşçileri Birliği • Dachau Türk Toplumcular Ocağı • Münih Türk Toplumcular Ocağı • Memingen Kültür Ocağı
FAC	Niedersachsen	• Braunschweig Toplumcu Birliği
FAC	Baden-Württemberg	• Stuttgart Sosyal Yardım Birliği • Stuttgart Türk Toplumcular Birliği • Stuttgart İşçi Birliği • Mannheim Türk Toplumcular Ocağı • Schweningen- Villingen Çalışma Grubu
FAC	North Rhine-Westphalia	• Türk Gençlik Kültür Kulübü, • Gelsenkirchen İşçi Birliği • Wanne-Eickel, İşçi Birliği • Herne İşçi Birliği • Dortmund Türkiyeli İşçiler Birliği • Düsseldorf İşçi Derneği
FAC	Hessen	• Frankfurt Türk Kültür Birliği • Frankfurt İşçi Birliği • Frankfurt Türkiyeli İşçiler Birliği, • Rüsselsheim Türk İşçileri Kültür Derneği • Kassel Türk Toplumcular Birliği
FAC	Hamburg	• Hamburg İşçi Birliği
FAC	Rhineland-Palatinate	• Mainz Türkiyeli İşçiler Birliği
FACH	Bremen	• Kuzey Bremen ve Çevresi Türkiyeli İşçiler Birliği
Belçika	Brüksel	• Belçika Türkiyeli İşçiler Birliği
Hollanda	Amsterdam	• Hollanda Türkiyeli İşçiler Birliği
Hollanda	Rotterdam	• HTİB Rotterdam
Fransa	Paris	• Paris Türk Toplumcuları Birliği, • Fransa Çalışma Grubu
Avusturya	Feldkrich	• Avusturya Türk İşçi Birliği
İsveç	Stockholm	• Stockholm Türk Birliği
İngiltere	Londra	• Kardaş Derneği, • İngiltere Türkiyeli İlericiler Birliği

ATTF'ye bağlı örgütler içinde zamanla ideolojik farklılıklara bağlı olarak birtakım ayrışmalar yaşanmıştır. Tabloda Stuttgart, Frankfurt şehirlerinde benzer isimde birden çok örgüt görünmesinin sebebi, kurulan örgütlerinin bazılarının yaşanan ayrışmalar

nedeniyle farklı isimlerde yeniden teşkil edilmesi olmalıdır. Bu nedenle bu örgütlerin tamamının eş zamanlı olarak faaliyet gösterdikleri zannedilmemelidir. Öte yandan yukarıda listelenen örgütlerin büyük çoğunluğu incelenen kaynaklarda ATTF üyesi olarak tanımlanan örgütler olsa da Kuzey Bremen ve Çevresi Türk İşçiler Birliği, Hamburg İşçi Birliği, Avusturya İşçi Birliği gibi bazı örgütler, tarama yapılan kaynaklarda açıkça ATTF üyesi olarak zikredilmeseler de bulundukları çevrede ATTF'ye bağlı örgütler olduğunun bilinmesi nedeniyle ve örgütlerin ATTF yayınlarında ele alınış biçimi dolayısıyla ATTF üyesi oldukları varsayılarak bu tabloya eklenmişlerdir.

2.2.2.2 Yayın Organları

1969 yılında yapılan II. Genel Kurul'da alınan kararla, Berlin'deki Türk Toplumcular Ocağı tarafından çıkartılan Türkiye'de Kurtuluş Gazetesi, 8. Sayısından itibaren federasyonun resmi yayın organı olmuştur (Türkiye'de Kurtuluş, 24 Mayıs 1974). BTTO, gazeteyi ilk olarak Birinci Dünya Savaşı sırasında Almanya'ya gönderilip Spartakist hareket içinde yer alan Türkiyelilerin çıkardığı "Kurtuluş" ismiyle yayınlasa da, 4. Sayısından itibaren gazetenin Türkiye'ye girişinin yasaklanması üzerine isminde "Türkiye'de Kurtuluş" olarak değişikliğe gitmiştir (Gür, 2002: 90). Gazete Şubat 1974'ten itibaren yeniden "Kurtuluş" adıyla yayınlamaya başlamıştır (Türkiye'de Kurtuluş, 15 Şubat 1974). 87. Sayıya kadar 8 sayfa olarak çıkan gazete, bu sayıdan itibaren 4 sayfa olarak yayınlanmaya geçmiştir (Türkiye'de Kurtuluş, 29 Haziran 1973). Gazete Türkiye, Avrupa ve dünya gündeminden işçi sınıfı mücadelesini ilgilendiren haberlerin derlendiği ve Türkiyeli işçilere Avrupa'da yaşadıkları sorunlarla alakalı olarak rehberlik eden yazı dizilerinin yer aldığı bir platform olarak tasarlanmıştır. Öte yandan ilk sayılarda "Sosyalizm Sözlüğü"yken (Türkiye'de Kurtuluş, Aralık 1969: 5) daha sonra "İşçinin Sözlüğü" (Türkiye'de Kurtuluş, Ağustos 1970: 5) olan köşe vasıtasıyla sosyalist hareketin (örgütün tamamen TKP'leşmesinin ardından kesin olarak Sovyet Marksizminin) belli başlı kavramları işlenerek gazete, işçi sınıfına politik bilinç kazandırma misyonu için de kullanılmıştır.

Öte yandan Londra'daki Kardeş Dergisi de bir müddet ATTF'nin yayın organlarından biri olarak yayınlanmıştır (Türkiye'de Kurtuluş, Haziran 1970: 6).

İngiltere’de Kardeş Derneği yerine TKP çevresi bir süre sonra İTİB’i kurmuştur (Babalık, 2005, 105). İTİB tarafından çıkartılan İşçinin Sesi Gazetesi de ATTF’nin en güçlü yerel yayınlarından birine dönüşmüştür. ATTF ile iltisaklı yayınlar arasında bahsedilmesi zorunlu olan diğer bir organ ise Frankfurt Türkiyeli İşçiler Birliği (FTİB) tarafından çıkartılan İşçi Birliği (İB) gazetesidir. Bu yayının önemi, iki dönem ATTF başkanlığı yaptıktan sonra TKP yönetim kadrosunda üst düzey görevlere gelerek Almanya’daki sosyalist hareket içerisinde yer alan en kritik isimlerden biri olan Metin Gür tarafından çıkarılmasıdır. Gazete Ocak 1974’ten Haziran 1977’ye kadar düzenli aralıklarla çıktığından ve bu aralıktaki tüm sayılarına TÜSTAV arşivleri üzerinden ulaşılabilirdiğinden ATTF faaliyetlerinin yayınlar üzerinden incelendiği bu tezin son bölümünde, federasyonun resmi yayın organı Kurtuluş’u tamamlayan başlıca yayın organı olarak kullanılacaktır.

2.2.2.3. TİP-TKP İlişkilerinin Avrupa’daki Uzantısı Olarak ATTF

ATTF’nin kuruluş aşamasında TİP ve TKP üye ve sempatizanları birlikte çalışmış ve federasyonun başta FAC olmak üzere Avrupa çapında örgütlenmesine beraber girişmişlerdir. Federasyonun kuruluşuna ev sahipliğini yapan TGKK üyelerinin neredeyse tamamı TİP sempatizanıdır (Gür, 2002: 28). Öte yandan ATTF kurucuları arasında yer alan Kardeş Derneği, Londra’da TKP için faaliyet yürüten Selma Ashworth tarafından organize edilmektedir. Nitekim örgütün çıkardığı Kardeş Dergisi’nin TKP’ye sempatizan kazandırmak üzere Türkiye’ye postalandığı da bilinmektedir (Akseymen, 2003: 16). TKP’nin Zeki Başırmaz dönemi boyunca Türkiye’de örgütlenmek yerine TİP’in desteklenmesini savunan politikası, bir müddet Avrupa’da kurulan sosyalist işçi örgütlerinde de TKP’lilerin TİP’lileri destekleyerek çalışmaları şeklinde tezahür etmiştir. Keza ATTF’nin 12 Aralık 1969’da, Batı Berlin’de yapılan II. Genel Kurul’unda, o sırada kendisini halen TİP’li olarak tanımlayan Metin Gür⁷, TKP’lilerin Başırmaz’dan aldıkları direktif doğrultusunda verdikleri açık destek ile başkanlık görevine getirilmiştir (Gür, 2002: 48).

⁷ Gür, kısa bir süre sonra, 1970 yılında TKP üyesi olacaktır.

Ancak tüm Türkiye sosyalist hareketinde olduğu gibi ATTF içerisindeki sosyalistler arasında da SSCB'nin Prag'daki müdahalesi, fikir ayrılıklarına yol açmıştı. Bu kutuplaşma, ATTF'nin Memingen Kültür Ocağı'nın da katılımıyla örgüt sayısını 10'a yükselttiği II. Genel Kurulunda, TKP'ye sempati duyanlar ve duymayanlar olmak üzere iki grubun karşı karşıya gelmesi biçiminde kendisini göstermiştir (Gür, 2002: 48). Burada başlayan kutuplaşma, zamanla ATTF'de birtakım kopuşlara neden olacaktır.

ATTF içindeki TKP-TİP gerilimi 1971 Aralık ayında Almanya'nın Lauterbach şehrine yapılan IV. Genel Kurul'da, bu kez Merkez Yürütme Kurulu (MYK) seçimlerine taşınacak şekilde derinleşmiştir. O tarihte TKP üyesi olan Feridun Gürgöz'ün genel sekreterlik görevi için TKP çizgisi tarafından aday gösterilmesine, MTTO içerisindeki Çetin Serfidan ve Hüseyin Diker gibi TİP kökenli isimler Gürgöz'ün özel hayatını gerekçe göstererek karşı çıkmış ancak başta Ali Söylemezoğlu olmak üzere Mustafa Demir ve Aybars Bentürk gibi TKP'lilerin desteği sonucunda Gürgöz TİP'lilerin karşı oylarına rağmen ezici bir oy çokluğu ile göreve gelmiştir (Gürgöz, 2007: 15). Böylelikle ATTF MYK'sı Başkan Ali Söylemezoğlu, Genel Sekreter Feridun Gürgöz ve Sayman Ülkü Schneider Gürkan'dan oluşmuş ve ATTF yönetiminin üçte ikisini doğrudan TKP üyeleri devralmıştır (Gürgöz, 2007: 15). Bu iki isim 1974 yılındaki VII. Kurultay'a kadar MYK'daki görevlerini sürdürmüştür (Gürgöz, 2007:16). TİP kökenli isimlerin ATTF'den tamamen kopuşu ise Gürgöz'ün aktardığına göre, MTTO'nun 1974(veya 1975) sonunda yapılan Genel Kurulu'nda çıkan tartışma sonucunda gerçekleşmiştir (Gürgöz, 2007: 23).

“Bu genel kuruldan sonra TİP’li arkadaşlar yavaş yavaş MTTO çatısından ve bizden uzaklaştılar, MTTO’nun mekanına, biri hariç, topluca misafir gibi gidip geliyorlardı. TİP’li arkadaşlarımız bu geçen yıllarda bir de 15 günlük Kurtuluş büyüklüğünde bir gazete çıkarma çabası içine girmişlerdi. Ancak birkaç sayı çıkardıktan sonra mali nedenlerle olacak arkasını getirememişlerdi (Gürgöz, 2007:24).”

TKP-TİP ilişkilerindeki dalgalanma, TİP'lilerin federasyondan uzaklaşmasıyla ATTF'yi adeta TKP'nin bir alt örgütü haline getirmiş ve federasyona bağlı örgütler neredeyse illegal TKP'nin Avrupa'daki legal yüzü olarak faaliyet göstermeye başlamışlardır.

2.2.2.4. Federal Almanya İşçi Dernekleri Federasyonu (FİDEF)

TİP çizgisi dahil farklı fraksiyonların ATTF çatısı altından çıkmaları, TKP'lilerin kitle örgütlerinde yürüttükleri politikanın vardığı kaçınılmaz sonuçtur. Ancak ATTF ve bağlı örgütlerin TKP ile özdeşleşme durumu Atılım hamlesiyle zirve yaptıktan sonra, 1976 yılında MYK tarafından alınan kitle örgütü olmak üzere yeniden organize olma kararı, 1977 yılında TDF ile birleşerek Federal Almanya İşçi Dernekleri Federasyonu (FİDEF)'nin kurulmasına zemin hazırlamıştır. TDF, Almanya'da Kıvılcımlı çizgisine yakın siyaset yürüten bir sosyalist işçi örgütü olarak uzun yıllar ATTF tarafından olumsuz değerlendirmelerin hedefi olmuştur. Bunun başlıca sebebi, 1960'lı yıllarda başta Baştımar ve Bilen olmak üzere Dış Büro'yu teşkil eden isimlerin Hikmet Kıvılcımlı ile bağları koparmaları ve Kıvılcımlı'yı partiden afaroz edilmiş bir unsur olarak görmeleridir. Nitekim bir önceki bölümden hatırlanacağı üzere ATTF Tanıtım Broşürü'nde dahi "Kıvılcımlıcular" Federasyon'a kabul edilmeyecek unsurlar arasında gösterilmiştir. Hatta 1974 yılı sonlarına doğru Kurtuluş'ta, "Eski Bir Oportünist Tekrar Piyasaya Sürüldü" başlığı altında Kıvılcımlı aleyhine bir yazı dizisi dahi yer almıştır (Türkiye'de Kurtuluş, 10 Temmuz 1974: 1). Serinin ikinci alt başlığı "Kıvılcımlıcılık Anti-Sovyetizm'dir" (Türkiye'de Kurtuluş, 26 Temmuz 1974: 3) şeklindeyken üçüncü yazının alt başlığı ise "Kıvılcımlıcılık Maoculuktur!" olmuştur (Türkiye'de Kurtuluş, 13 Eylül 1974: 3). Ancak ATTF'nin TKP'nin bir alt örgütüne dönüşmesi gerçeğinin tersine çevrilmesi için alınan kitleselleşme kararı uyarınca zamanında Kıvılcımlı çizgisine karşı takınılan bu sert tavır yumuşatılmış ve TDF ile birlik de bu şekilde gerçekleşebilmiştir. Kitleselleşme adına birlik arayışlarına CHP'nin Avrupa'daki örgütleri de dahil edilmek istenmiş ancak yönetimdeki sandalyelerin dağılımı için yürütülen pazarlıklarda CHP'lilere istedikleri taviz verilmediğinden bu grup FİDEF'in dışında kalmıştır (Gürgöz, 2007: 37). 1977 yılına gelindiğinde TDF'nin varlığı da birkaç zayıf örgütten ibaret olduğundan FİDEF de TKP'nin ezici çoğunluğuyla kurulmuş, MYK içerisinde yer alan 3 TDF'li görevleri başında ancak 2 yıl kalabilmişlerdir (Gürgöz, 2007: 37). TKP kararıyla gerçekleşen bu görevden uzaklaştırma sonrası az sayıdaki TDF örgütü de FİDEF'ten ayrılmış, böylelikle ATTF'nin FİDEF içerisinde erimesiyle sonuçlanan, yerel örgütler çevresindeki

insanların sayısının artışıyla nicel olarak büyüme hedefine bir müddet ulaşan kitleleşme dönemi de sona ermiştir (Gürgöz, 2007: 37).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ATTF’NİN TÜRKİYELİ İŞÇİLER ARASINDA ALMANYA VE TÜRKİYE İLE İLGİLİ YÜRÜTTÜĞÜ FAALİYETLER

3.1. Türkiyeli İşçilerin Almanya’daki Durumuyla İlgili Faaliyetler

3.1.1. Almanya Emek Hareketi İçinde Türkiye İşçiler

ATTF kurulduğu günden itibaren, göçmen işçilerden çalışma hayatında yaşadıkları sorunlarla ilgili onlarca mektup almış ve durumun gerektirdiği spesifik yardım önerilerinin yanında her zaman işçilere sendikalara üye olarak birlik içerisinde hareket etme çağrısı yapmıştır. Örneğin FTİB yayın organı İB, daha ilk sayısında “Karl Rühl” adında bir firmada çalışan H.Yılmaz ve Tahsin isimli işçilerden işyerinde karşılaştıkları sorunlar sonucunda işten atılma süreçlerini anlattıkları bir mektup almış ve işçilere konuyla alakalı olarak vakit kaybetmeden sendika ile temasa geçilmesi tavsiye edilmiştir (İşçi Birliği, 10 Ocak 1974: 4).

Türkiye’de Kurtuluş da gerek TİP’lilerin de dahil olduğu ilk yılları gerekse TKP çizgisinde devam ettiği 1970’li yıllar boyunca Türkiyeli işçilerin mücadelelerinde sendikanın rolüne her zaman büyük bir önem atfetmiştir. Öyle ki Petrol Krizi’nin etkilerinin Almanya’da iyiden iyiye hissedildiği ve işten çıkarmalara karşı direnişlerin keskinleştiği 1974 yılının mayıs ayından itibaren Türkiye’de Kurtuluş’un son sayfasına “Sendikalı İşçinin Köşesi” isminde özel bir bölüm eklenmiştir (Türkiye’de Kurtuluş, 21 Haziran 1974: 4). Köşenin ilk yazısı “Sendikalar Ne İş Yapar?” başlıklı genel bir tanıtıma ayrılmış ve devam eden sayılarda Almanya’daki emek hareketinin güncel sorunlarına paralel olarak Türkiyeli işçilere sendikalar çerçevesinde yürütebilecekleri mücadele için öncülük etme misyonu benimsenmiştir.

3.1.1.1 İşyeri İşçi Temsilciliği (Betriebsrat) Seçimleri

ATTF'nin Almanya'daki sendikalar konusunda önem verdiği hususların başında işyeri işçi temsilciliği (*betriebsrat*) seçimleri gelir. İşçi temsilcileri üç yıl süre ile seçilir ve kendilerinden İşyeri Teşkilat Kanunu hükümlerini işçiden yana uygulatmak için çalışması beklenir (Türkiye'de Kurtuluş, 10 Ocak 1975: 4). İşyeri Teşkilat Kanunu'nun değişmesiyle birlikte 1972 yılında ilk kez yabancı işçilerin de işçi temsilcisi olabilmelerinin önü açılmış ve seçimler Türkiyeli işçiler için daha da önemli bir hal almıştır (Türkiye'de Kurtuluş, 17 Mart 1972: 6). Kurtuluş ve İB'nin seçimler yaklaşmadan birkaç hafta önce çıkan sayılarından muhakkak birinde, yaklaşmakta olan seçimlerin duyurusunun yapıldığı ve işçilere seçimlerini yaparken dikkat etmeleri gereken hususlar konusunda tavsiyeler verildiği gözlemlenebilir. Yabancı işçilerin de seçme ve seçilme hakkına sahip olarak katıldığı ilk seçimlerden önce ATTF, Türkiye'de Kurtuluş sayfalarından Türkiyeli işçilere şöyle seslenmektedir:

"Seçimlere her milletten işçiler sendikalarımız önderliğinde birlik halinde katılım ve oylarımızı, haklarımızı en iyi savunacak, en bilgili ve en cesur arkadaşlarımıza verelim (Türkiye'de Kurtuluş, 17 Mart 1972: 6)."

Esasen işçi temsilciği sendika üyesi olmayan işçilerin de seçimlere katılabildikleri bir görev olarak sendika temsilciliğinden farklı bir nitelikte olsa da ATTF'nin bu seçimlerde "sendikanın önderliğine" vurgu yapması DGB ile kurduğu organik bağı kanıtlar niteliktedir. İB'nin 10 Şubat 1975 tarihli sayısında listelenen maddelerde de yeni seçimlerde sendikayla birlikte hareket etme konusuna yapılan vurgu açıkça görülebilmektedir:

"...İşçi temsilcisi ile sendika temsilcilerini karıştırmayalım ikisi de ayrı kurumlardır. İşçi temsilciliğine, sendika üyesi olmayanlar da adaylığını koyabilir. Fakat biz onları değil, mutlaka sendikanın göstereceği adayları seçelim. Sendikalı adayların da yukarıdaki vasıflara sahip olup olmadığına dikkat edelim (İşçi Birliği, 10 Şubat 1975:4)."

Bu maddeden de açıkça görülebileceği üzere ATTF örgütleri işçi temsilciliği seçimlerini sendikal mücadelenin ayrılmaz bir parçası olarak görmektedir. Özetle 1972 ve 1975 yıllarında yapılan her iki işçi temsilciliği seçiminde de ATTF'nin

seçimler öncesinde ve süresince işçilere bilhassa sendikanın direktifleri doğrultusunda hareket ederek patrona karşı işçinin hakkını savunma kararlılığı içerisinde olan adayları seçmeleri uyarıları üzerinde yoğunlaştığını söylemek mümkündür.

3.1.1.2. Sendika Temsilciliği (Vertrauensmann) Seçimleri

ATTF'nin ii temsilciliği dışında üzerinde önemle durduğu bir diğer seçim sendika temsilciliği seçimleridir. Yukarıda da değinildiği üzere ii temsilcileri bir fabrikada çalışan bütün işçiler arasından seçilebilirken sendika temsilciliği seçimi yalnızca sendikalı işçiler arasında yapılmaktadır.

“Sendika temsilcileri, işyerinde sendikalı işçi ve diğer hizmetlilerin temel sorunlarını, tüm sendika temsilcilerinden oluşan Sendika Temsilciler Kurulu, yani (Vertraunskrper)’e veya direk işyeri temsilciliğine (Betriebsrat) iletir (Kurtuluş, 13 Aralık 1974: 4).”

ATTF, tıpkı ii temsilciliği seçimlerinde olduğu gibi bu seçimlerde de yayın organları üzerinden Türkiyeli işçilere yaklaşmakta olan seçime hazırlanma uyarısı yaparak seçimlerde dikkat edilmesi gereken noktalar açısından yönlendirmelerde bulunmaktadır. 1973 yılındaki sendika temsilcisi seçimleri, Almanya genelinde artan hayat pahalılığına karşı sendikaların “pahalılık zammı” talep ettiği ve yer yer grevlere gittiği bir ortamda gerçekleşeceği için ayrıca önem taşıtmaktadır (Türkiye’de Kurtuluş, 29 Haziran 1973:3). Bu bağlamda tespit edilen ilk haberde sendika temsilcisi seçilecek işçilerin barındırması gereken özellikler, şu şekilde sıralanmaktadır:

- “1- Irk ve millet ayrımı gözetmemesi,
- 2- Faşizme ve emperyalizme karşı olması,
- 3- Elindeki tamburanın tellerinde patrondan yana almaması. Heryerde, her zaman işçiden yana olması,
- 4- İşleri askıda bırakmaması (Türkiye’de Kurtuluş, 29 Haziran 1973:3).”

Sendika temsilcileri de işçi temsilcileri ile aynı şekilde 3 yıllık bir süre için seçilirler. Seçim tarihleri şube yönetimince kararlaştırıldığı için her şubenin seçim tarihi birbirine uymayabilir (Kurtuluş, 13 Aralık 1974: 4). İi temsilciliği ile sendika temsilciliği arasındaki fark ise Kurtuluş’un 9 Ocak 1976 tarihli sayısında şu şekilde belirtilmiştir:

“...İşyeri İşçi Temsilcilerini (Betriebsrat) o iş yerindeki bütün işçiler seçer. Bu kurulun çalışmaları İşyeri Teşkilat Yasası tarafından sınırlandırılmıştır. Oysa Sendika temsilcileri sadece sendika üyeleri tarafından seçilir. Sendika temsilcileri, sendikaların tüzük ve programına bağlıdır. İşyerindeki sendika üyelerinin hak ve menfaatlerini korurlar. Aynı zamanda örgütsüz işçilerle sendika arasında bir köprü görevini görürler. Sendika temsilcilerini güçlü olması, o işyerinde İşyeri İşçi Temsilcilerinin de patrona karşı sırtını güçlendirir (Kurtuluş, 9 Ocak 1976:4).

Sendika temsilciliğinin özgün yanları bu şekilde verildikten sonra 3 yıl önceki seçimlerdeki benzer şekilde seçilecek temsilcilerde aranan özelliklerden bahsedilmektedir. Ancak bu kez yapılan tanım bir miktar daha genişletilmiş ve bilhassa bu seçimlerde ırk ve milliyet özelliklerinin bir seçme kriteri olarak görülmemesi üzerine vurgu yapılmıştır (Kurtuluş, 9 Ocak 1976:4). 1976 yılındaki seçimler, ATTF ve DGB arasındaki ilişkilerin ne kadar güçlendiğinin tespit edilmesi açısından da büyük öneme sahiptir. Örneğin Bochum’daki Opel Firması’ndaki seçim hazırlıkları sırasında yapılacak olan IG Metall toplantısına Kurtuluş ve Gelsenkirchen İşçi Birliği temsilcileri de davet edilmiş ve toplantıyı IG Metall adına Türkiyeli sendikacı ve ATTF kurucularından Yılmaz Karahasan yönetmiştir (Kurtuluş, 2 Nisan 1976: 1).

ATTF, TİP ve TKP çevrelerinin biraraya gelerek kurduğu bir işçi örgütüdür. TİP, kuruluşuna bizzat sendikacıların öncülük ettiği bir partidir ve Türkiye’de 1967 yılında DİSK’in kuruluş sürecine de aktif destek vermiştir. TKP ise, Türkiye solunda parlamentarizmden cuntacılığa oradan silahlı mücadeleye varan çeşitli iktidar stratejilerinin karşısında yer alıp işçi sınıfı içinde örgütlenmeyi esas amaç olarak önüne koymuş nadir örgütlerdendir. 1973 yılındaki Atılım döneminden itibaren bu teorik yaklaşımını, Türkiye’de kurduğu fabrika hücreleri ve DİSK içindeki güçlü örgütlenmesiyle pratiğe dökmüştür. Dolayısıyla ATTF’nin işçi temsilciliği ve sendika temsilciliği hususlarına bu denli vurgu yapması emek hareketinin TİP ve TKP’nin kesişim noktası olmasından kaynaklanmaktadır. Bu iki temsilciliğin takip eden bölümde incelenecek Almanya’da Türkiyeli işçilerin aktif olarak katıldıkları grevlerde kritik rolleri olacaktır. ATTF’nin Almanya sendikalarıyla yukarıda özetlenen ideolojik yaklaşımının da etkisiyle kurduğu yakın ilişki, bu kritik noktalarda örgütün takındığı tavrı da etkileyeceğinden takip eden bölümde sunulacak grev öykülerinde bu bölümde altı çizilen husuları hatırd tutmak önemlidir. Temsilciliklerin temel fonksiyonları ve

ATTF'nin bu kurumlara yaklaşımı bu şekilde ortaya konduktan sonra çok daha militan mücadelelere sahne olan grev hareketlerinin incelenmesine geçilebilir.

3.1.1.3. Federal Almanya Cumhuriyeti'ndeki Grev Hareketleri ve Türkiyeli İşçiler

ATTF'nin aktif olarak faaliyet gösterdiği zamanlar aynı zamanda sosyal refah devleti modelinin girdiği krizin kendisini Almanya'da tartışmasız şekilde hissettirdiği dönemlerdi. Kapitalizmin krizinden “Alman ekonomik mucizesi” de kendine düşen payı almış, 1960'lı yılların yüksek alım gücü ve istihdam fazlası yerini hayat pahalılığı ve artan işsizlik oranlarına bırakmıştı. Hal böyle olunca Federal Almanya hükümeti 1973 yılında işçi göçü anlaşmalarını feshederek artık yeni yabancı işçi alınmayacağını ilan etti. Bu, kriz nedeniyle küçülmeye giden şirketlerin işten çıkarma ya da kısa çalışma yaşamına geçme¹ dalgalarının bir sonucuydu. Ücretleri sabit tutup çalışma saatlerini artırma ya da bant sistemini hızlandırarak aynı zaman zarfında işçiye daha fazla üretim yaptırma gibi reel ücretleri düşüren hamleler de yaygın işten çıkarmalara eşlik eden bir başka olgu olarak dönemin karakteristik bir özelliği halini aldı. İşçi sınıfının giderek daha kötü yaşam koşullarıyla mücadele etmek zorunda kalması, kaçınılmaz olarak fabrikalardaki huzursuzluğun da artmasına neden oldu.

Kriz tüm Almanya işçileri üzerinde yıkıcı etkiler yaratırken faturanın daha ağır kısmıyla ilk elden karşılaşan kesim, buraya geldikleri andan itibaren geçici “misafirler” olarak tanımlanan göçmen işçiler olmuştur. Ancak yukarıda da bahsedildiği şekilde 70'lerin başından itibaren sendikalarda örgütlenen göçmen işçilerin sayısı, yukarı doğru bir grafik çizmeye başlamıştır. Göçmen işçiler sınıf mücadelesinin keskinleşmesiyle sadece sendika üyesi olmakla kalmayıp 1973'te değişen İşyeri Teşkilat Kanunu sayesinde işçi temsilciliği ve sendika temsilciliği görevlerinde de kendilerini göstermeye başlamıştır. Bu nedenle krizi gerekçe göstererek işçi haklarına dokunan düzenlemelere karşı gelişen direniş hareketlerinin hemen hepsinde Türkiyeli işçilerin de yer aldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Türkiye'de Kurtuluş ve İşçi Birliği'nin sayıları incelendiğinde tespit edilen grev vb.

¹ Kısa süreli çalışmanın Hoechst AG firması tarafından yapılan erken bir uygulaması için bkz. Türkiye'de Kurtuluş, 4 Aralık 1970: 7

mücadelelerde, Türkiyeli işçilerin tamamıyla dışında kaldığı hiçbir eylem olmadığı anlaşılmaktadır. Nitekim 1970’li yıllara gelindiğinde yerli Alman işçilerin sendikalılık oranı yüzde 30’ken Türkiyeli işçilerde de bu oran yüzde 20’lere ulaşmıştır. Bu nedenle Almanya sendikaları tarafından örgütlenmiş herhangi bir greve Türkiyelilerin katılmama ihtimali yoktur. Aksine, bir sonraki kısımda da görüleceği üzere, göçmenliğin getirdiği problemler dolayısıyla Türkiyeli işçilerin başlattığı ancak yerli işçilerin katılmadıkları eylemler mevcuttur. Hal böyle olunca çalışma boyunca taranan yayınlarda tespit edilen irili ufaklı tüm grevleri burada ele almak mümkün olmamaktadır. Dolayısıyla bu bölümde, doğrudan Türkiyeli işçilerin ağırlıkta olduğu belli başlı birkaç grev ve direniş örnek olarak incelenecektir. Çalışmanın konusu kapsamında, ATTF’nin bu hareketler içerisindeki rolü de bu eylemler üzerinden değerlendirilecektir.

3.1.1.3.1. Pierburg Grevi

Pierburg Otomobil Fabrikası’nda 1973 Ağustos ayında gerçekleşen grev, FAC’da göçmen işçilerin kazanımla sonuçlandığı ilk büyük çaplı işçi hareketidir ve buna kadınlar önderlik etmiştir. Türkiye’den Almanya’ya işçi göçünü ilk yıllarda erkekler domine etmiştir ancak zamanla Türkiyeliler arasındaki kadın işçilerin oranı da ciddi bir artış göstermiştir. Bu kadınlar da göçmen işçilerin 1970’ler itibarıyla sendikalarda ve işçi eylemlerinin içindeki yükselen etkinliğinin takipçisi hatta önderi olmuşlardır.

Tablo 3.2: Yıllara Göre Karşılaştırmalı Kadın ve Erkek İşçilerimiz

Yıl	Kadın	Erkek
1961	430	4.763
1962	1.273	14.045
1963	2.977	24.167
1964	6.931	62.280
1965	15.555	105.556
1966	26.125	131.853
1967	25.389	111.692
1968	30.169	109.167
1969	46.997	165.954
1970	72.036	255.949
1971	91.365	333.009

Kaynak: Statistisches Bundesamt (Federal İstatistik Dairesi)’dan aktaran Gür, 1993: 32.

Pierburg Grevi göçmen kadın işçilerin önderlik ederek başarılı oldukları bir grev olarak Almanya emek tarihi açısından da oldukça önemli bir yere oturmaktadır. Zira grev FAC'da II. Dünya Savaşı'ndan beri kadınlara uygulanan ücret ayrımcılığına karşı kazanım elde edilmesiyle sonuçlanmıştır. Bunun da ötesinde Almanya'daki "misafir işçi" kavramı üzerindeki vurgunun "misafirden işçiye" olarak değişmesine ciddi bir katkı yapmıştır (Miller, 2013: 227). Greve geçmeden önce eylemin merkezinde yer alan "ikinci ücret kategorisi"nin ne olduğundan bahsetmek gerekir. Savaş sonrası düzenlemelerle FAC'da kadınlara daha düşük ücret verimesi anayasa tarafından yasaklanınca işverenler, bu kararın arkasından dolanmak adına bir takım iş kategorileri oluşturmuşlardır (Miller 2013: 230). Bu uygulama kağıt üzerinde "ağır iş" ve "hafif iş" olarak iki ana iş tanımının yapılmasına dayanır. Kadınlar, genellikle "hafif iş" kategorisindeki birinci ve ikinci ücret kategorisine tabii olarak istihdam edilerek çoğu kez erkeklerle aynı işi yaptıkları durumlarda bile (Miller, 2013: 234) daha düşük ücretler almaktadır. 1973 yılı itibariyle Pierburg fabrikasının toplam 3600 çalışanından 2100'ü çeşitli ülkelerden gelen göçmendir. 1400'ü göçmen olmak üzere 1700 kadın işçinin tamamı ise "hafif iş" kategorisindedir. 900 Yunan, 850 Türk, 380 Yugoslav, 300 İspanyol, 200 Portekiz, 150 İtalyan ve 850 Alman'ın istihdam edildiği fabrikada kadın işçiler, erkek meslektaşlarından yüzde 30 ila 40 daha az kazanmaktadır (Miller, 2013: 235).

Yukarıda bahsedilen şartlar karşısında Pierburglu kadın işçiler ilk kez 1970 yılında 300 Yugoslav kadının önderliğinde harekete geçmiş ancak erkeklerin hakimiyetindeki işçi temsilcileri ve sendika temsilcileri direnişe kayıtsız kalmıştır (Miller, 2013: 235). Bahsedilen temsilcilikleri erkeklerin domine etmesinin birden çok sebebi vardır. Birincisi fabrikadaki kadın sayısı erkek sayısından azdır. İkincisi göçmen işçilerin bu temsilciliklerde seçme ve seçilme hakkına sahip olmalarıyla ilgili düzenleme grevden henüz 1 yıl önce yapılmıştır. Dolayısıyla bu temsilciliklerde göçmen işçilerin de ciddi şekilde varlık gösterebilmeleri için oldukça az bir zaman geçmiştir. Son olarak kadınların sendika vb. örgütlenmelerde üst düzey pozisyonlara gelmesini de içeren kadın hareketi 1970'li yıllarda yeni yeni uluslararası kamuoyunun gündemine girmektedir ve Pierburg grevinin oturduğu tarihsel bağlamda sınıf mücadelesi içinde erkek egemen bir algının güçlü olduğunu söylemek yanlış

olmayacaktır. Bütün olumsuz şartlara rağmen eyleme devam eden 1400 işçi, 1970 yılındaki ilk grevlerinde 20 sentlik bir ücret artışı elde etseler de fiyat ayrımcılığı konusunda kesin bir kazanım elde edememişlerdir. Hal böyle olunca 2 yıl sonra, 7 Haziran 1973'te, 300 kadın işçi uyarı grevine çıkmış ancak işçi temsilciliği hareketin yine karşısında durarak fabrikanın 6 işçiyi sınır dışı ettirmesine önayak olmuştur. Fakat tüm bu olumsuzluklar işçilerin azmini kıramamış ve ağustos ayında bu kez çok daha büyük bir grev patlak vermiştir.

13 Ağustos 1973 Pazartesi günü 20 kadın işçinin sabah vardiyasında ikinci ücret kategorisinin kaldırılması için greve gittiklerini duyurmasıyla başlayan grevin ilk 3 günü önceki eylemlere benzer bastırma girişimleriyle geçti. Yönetim eylemcilerle müzakere etmeyi reddedince fabrikaya gelen çok sayıda polis, grevci işçilere müdahale ederek birçoğunu darp etti. Ancak bu kez kendilerine yöneltilen şiddet karşısında geri adım atmayan işçiler 4. günün sonunda kalifiye Alman işçilerinin de desteğini alarak rüzgârı kendilerinden yana çevirmeyi başardılar (Miller, 2013: 238). Takip eden gün yönetim ikinci ücret kategorisinin kaldırıldığını duyurarak saat başı 30 cent zam ve 200 DM bonus vermeyi kabul etti (Miller, 2013: 239).

Türkiye'de Kurtuluş'tan takip edildiği kadarıyla Pierburg grevinin ATTF'nin başından itibaren yakından izlediği işçi eylemlerinden biri olduğunu söylemek zordur. 1973 Ağustos'undaki büyük kazanıma kadar gazetede konuya ilişkin herhangi bir haber yer almamaktadır. Ancak grev, 24 Ağustos 1973 tarihli 91. sayının ilk sayfasında taleplerini bildiren dövizler taşıyan kadın işçilerin büyük bir fotoğrafının altında şu manşetle duyurulmuştur:

“Alman, Türkiyeli, Yunanlı, İtalyan, İspanyol, Yugoslav Tüm İşçiler Grev Cephesinden El Ele - 65 Pfennig Pahalılık Zammı Kazanıldı” (Türkiye’de Kurtuluş, 24 Ağustos 1973:1)

İlgili haberde grevle ilgili uzun bir değerlendirme yazısı kaleme alınmış ve hareketin enternasyonal yanına yapılan coşkulu vurgu, grevin taleplerinin belirtildiği ilk paragrafta böyle dile getirilmiştir:

“17 Ağustos Cuma, Batı Almanya’da, Neuss şehri, Pierburg firmasında grev 5’inci gününe giriyor. Üretim tamamen durmuş. 2000 yabancı ve Alman işçi fabrika avlusunu işgal etmişler. Her köşede, her lisanda heyecanlı konuşmalar

yapılıyor. Türkçe, Almanca, Yunanca, Sırpça, İtalyanca, İspanyolca. İşçiler her lisanda aynı şeyi söylüyorlar: “DAYANIŞMA! 1 Mark zam! İkinci ücret sınıfının kaldırılması (Türkiye’de Kurtuluş, 24 Ağustos 1973:1)!”

Ardından grevin göçmen işçilere, fabrikadan atılıp sınır dışı edilme korkusunu yenerek mücadele etmenin kazanım elde etmede ne kadar önemli olduğunu göstermesi açısından hayli öğretici olduğunun altı çizilmiştir. Fabrika yönetiminin grevi kırmak için başvurduğu polis müdahalesine işçilerin şehir halkının desteğini de arkasına alarak karşı koyduğu ifade edilmiştir:

“Grevin ilk iki gününde fabrika yöneticileri işçilerin üzerine coplarla polisi saldırttılar. Yunanlı bir kadın işçiye polisler yere yıkarak dakikalarca dövdüler. Fakat bu canavarlıklar işçilerin mücadele azmini, dayanışmasını kırmadı. Neuss şehri halkı da işçilerle dayanışmaya girişti. Bin markın üstünde para toplandı. Şehir halkından, diğer fabrikalardan dayanışma grupları gelerek onlara maddi ve manevi destek oldular(Türkiye’de Kurtuluş, 24 Ağustos 1973:1-3).”

Yönetimin grevi kırmak için başvurduğu bir başka yol olarak yerli ve yabancı işçiler arasındaki dayanışmanın kırılmak istendiği belirtilerek yerli işçilerin kendilerine önerilen özel zam teklifini reddetmelerinin eylemin başarılı olmasında kilit bir rol oynadığı vurgulanmıştır. Bu da Miller’ın 4. gün Alman işçilerden gelen desteğin grevin seyrinde bir dönüm noktası olduğu yönündeki tespitini destekler niteliktedir.

Öte yandan Miller, Pierburg İşçi Temsilciği ve Sendika Temsilciliği kurumlarının ilk eylemlerde işçileri yüz üstü bıraktığını, hatta işçi temsilciliğinin haziran ayındaki grevde işçileri yönetime ihbar ederek 6’sının sınır dışı edilmesine neden olduğunu belirtirken Kurtuluş’un konuyla ilgili değerlendirmesinde bu noktalarda değinilmemektedir. Aksine ATTF’nin değerlendirmesinde fabrikadaki sendika temsilcisi, ücretini iki katına çıkarmayı teklif eden yönetime karşı “Ben satılık değilim!” şeklinde cevap verdiği gerekçesiyle takdir edilmektedir (Türkiye’de Kurtuluş, 24 Ağustos 1973:3).

Özetle Pierburg Grevi, kadınların emek mücadelesindeki yeriyle göçmenlerin FAC’daki ikinci sınıf işçi konumunun dayattığı ayrımcılıkların keşisim kümesinde yer alan emekçilerin başarıyla sonuçlandırdıkları bir eylem olarak hem kadın hareketi, hem emek tarihi hem de göç çalışmaları açısından büyük önem taşımaktadır. Öte yandan grevin başarılı olabilmesi için göçmenlerin yerli işçileri de kendi taleplerine

destek vermeye ikna etmelerinin ne denli önemli olduğunu 1970'lerin kriz ortamında yürütecekleri diğer emek mücadelelerine bir örnek olarak sunmuştur. Öte yandan Kurtuluş üzerinden yapılan değerlendirmelerde, ATTF'nin üyeleriyle beraber aktif olarak grevin içerisinde yer almasalar da işçi sınıfının enternasyonal dayanışmasına yaptıkları vurguyla eyleme büyük bir sempatiyle yaklaştıkları anlaşılmaktadır. Son olarak ATTF'nin Alman Sendikalar Birliği DGB²'ye verdiği neredeyse koşulsuz destek doğrultusunda, fabrikalarda bu tip mücadelelerde sendika çevresinin olumsuz tutumlarını eleştirme konusunda hayli ketum davrandığını göstermiştir.

3.1.1.3.2. Ford Grevi

1973 ağustos, göçmen işçilerin peş peşe grevlerle Federal Almanya çapında ses getirdikleri eylemlerin ayı olmuştur. 13-17 Ağustos arası Pierburg'da gerçekleştirilip başarıyla sonuçlanan grevi 24-30 Ağustos arasında, Köln'deki Ford fabrikasında yaşanan hareketlilik izlemiştir. Tezin birinci bölümünde oransal olarak paylaşıldığı üzere Almanya'daki Türkiyeli işçilerin sektörel açıdan en yoğun biçimde kümelandıkları alan ağır sanayidir. Bu genel eğilimin parçası olarak Ford otomotiv fabrikasında da Türkiyeli işçilerin sayısı 1960'lı yıllardan itibaren sürekli bir artış göstermiştir. 1970'lerde Türkiyeli işçilerin yabancı işçiler içindeki oranı %70'dir (Tekin, 2015: 69). Pierburg Grevi'nin fitilini cinsiyet ayrımcılığına dayanan ücret sistemine verilen tepki ateşlemiş, grev önce tüm göçmen işçilerin ardından yerli yabancı bütün fabrika çalışanlarının meselesi haline gelmiştir. Ford Grevi ise, göçmen işçilerin ilk kez doğrudan kendi özgün koşullarının getirdiği sorunlara karşı geliştirdikleri itiraz sonucunda patlak vermesi açısından önem taşımaktadır. Zira grevin tetikleyicisi, tüm göçmen işçilerin olduğu gibi Türkiyeli işçilerin de temel problemlerinden biri olan yıllık izinlerin kullanımı hususu olmuştur.

Her sene memleketlerine giden göçmen işçiler, 4 haftalık yıllık izinlerinin önemli bir kısmını gidiş-dönüş yolunda harcadıkları için yerli işçilerle kendilerine aynı sürenin tanınmasının adil olmadığını düşündüklerinden Türkiyelilerin çeşitli sebeplerle kendilerine tanınan süreyi bir miktar geçirmeleri FAC'da sık rastlanan bir

² *Deutscher Gewerkschaftsbund*

durumdu. Nitekim 1 sene önce, yaz tatillerini uzatarak geç gelen işçilere de yaptırım uygulanmamıştır (Tekin, 2015: 70). Ne var ki 1973 senesinde, 4 haftalık yıllık izinlerini fabrika yönetiminden habersiz olarak 2 hafta daha uzatan 300 Türkiyeli işçi, işten çıkartılmıştır. Bu, işlerini koruyan işçilerin de otomatik bantta çalışan kişi sayısının azalmasıyla beraber daha ağır bir iş yüküyle karşılaşacakları anlamına gelmekteydi (Tekin, 2015: 70). Kendilerinin de uzun süredir mustarip olduğu izin meselesi yüzünden arkadaşlarının işten çıkartılması, Türkiyeli işçiler arasında büyük bir huzursuzluk yarattı.

“O günün ilerleyen saatlerinde fabrikanın tamamında bir protesto yürüyüşü başlatıldı. 24 Ağustos 1973 akşamı, birkaç bin işçi üç ana taleple bir araya geldi: işten atılan işçileri eski durumuna getirmek, tüm saatlik maaşları bir mark artırmak ve montaj hattının hızını azaltmak. Önümüzdeki iki gün boyunca grev diğer Ford fabrikalarına da yayıldı (Karakayalı, 2017).”

Göçmen işçilerin yaşadıkları özgün problemler hakkında çok az bilgisi olan yerli işçiler, ilk etapta yapılan protestoya karşı mesafeli bir tutum sergilemiştir. Sendika ve İşçi Temsilciliği de bu mesafeyi yansıtan bir tutum takınmış ancak kısa süre sonra fabrika içinde gelişen hareketliliği genel bir ücret artışı için kullanmak üzere devreye girmiştir. Yapılan müzakereler sonunda Ford yönetimi grevdeki işçilerin taleplerinin çok küçük bir kısmını kabul etmiş, işten çıkartılan işçilerin geri alınması ve 1 marklık ücret artışı talepleri kabul edilmemiştir (Tekin, 2015: 71). 27 Ağustos 1973 Pazartesi günü, yürütülen pazarlığın tıkanıp açığa çıkmış ve grevci işçilerin büyük kısmı İşçi Temsilciliği’nin artık kendilerini meşru olarak temsil etmediği konusunda hemfikir olmuştur (Karakayalı, 2017). Zira Türkiyeli işçiler tüm işgücünün %53.1’i’ni oluşturmalarına rağmen işçi temsilciğindeki varlıkları %12.7 düzeyindedir (Miller, 2013: 232). Hal böyle olunca, taleplerine bir karşılık bulamayan işçiler greve devam etme kararı aldılar. Ford yönetimi de bir süreliğine üretimin durdurulduğunu açıkladı (NY Times, 28 Ağustos 1973: 53).

Burada altı çizilmesi gereken bir başka nokta da Ford Grevi’nin Almanya’daki sendikal gelenekten farklı olarak işçilerin müzakereler yürütülene kadar evlerinde bekledikleri bir grev olmayıp, işçilerin üretimin devam etmesini engellemek üzere bizzat fabrika içerisinde kalmaya devam ettikleri aktif bir mücadele olduğudur. *“Türkler, bazı İtalyanlar ve birkaç Alman, Ford fabrikasının döşeme ambarında*

kalarak grevi organize ettiler (Karakayalı, 2017)." İşçi temsilciliğinin de müzakerelerden resmen çekilmesiyle yerli işçiler, grevin karşı safına geçmişlerdir. Bunun üzerine işçi temsilciliği ve yönetim ortak hareket ederek üretimin yeniden başlaması için yerli işçilerin bir kısmını grevci işçilerin üzerine göndermiş ve iki grup arasında çatışma çıkmıştır. Bu durum, Almanya basının özellikle sağ kesiminin, çıkan arbedeyi yerli ve yabancı işçiler arasındaki farklılıkları derinleştirecek bir üslupla yansıtmasına ve Ford grevi'ni Almanya kamuoyu önünde terörize etmesine zemin hazırlamıştır. Grevin başından itibaren üye oldukları sendikadan dahi güçlü bir destek görmeyen Türkiyeli işçilerin direnişi, çıkan olaylara polisin müdahale etmesiyle tamamen kırılmıştır. Polis, grev komitesinde yer alarak greve önderlik eden işçilerin önemli bir kısmını gözaltına almış, sayısı kesin olarak tespit edilemeyen pek çok işçi işten çıkarılmış, grev yönetiminde öne çıkan Baha Targün ve birkaç işçi daha sınır dışı edilmiştir (Tekin, 2015: 72).

ATTF'nin Ford Grevi konusundaki tutumunu ilk kez Kurtuluş'un 7 Eylül 1973 tarihli 92. sayısında görmek mümkündür. Bir önceki sayı grevin başladığı 24 Ağustos tarihinde yayınlandığından Kurtuluş'un grevi takip eden ilk sayıda durumu sayfalarına taşıdığı anlaşılmaktadır. Grev haberi birinci sayfadan şu manşet ve alt başlıkla duyurulmuştur.

"Ford'da İşçiler İnsanca Çalışma Şartları İstiyor - İşçi Sınıfının Yenilmez Örgütlülüğü Ve İnternasyonal Dayanışmasıdır" (Türkiye'de Kurtuluş, 7 Eylül 1973: 1)

Alt başlıktan da anlaşılacağı üzere yazının ilk paragrafında grevin başarısız olmasındaki temel neden olarak yerli ve yabancı işçilerin bir arada hareket edememesi gösterilmektedir. Ancak bu durumun sorumlusu olarak işçi temsilciliği ya da sendika değil "Maocular" işaret edilmektedir:

"Aynı zamanda işçilerden yana gözüktüp Alman ve yabancı işçilerin arasında çıkan anlaşmazlıkları körükleyen, işçilerin mücadelesini patrona karşı değil de sendikaya karşı çevirmeye çalışan Maocular da patronun bu oyununa hizmet ettiler. Yerli ve yabancı işçiler arasında kavga çıkması işçilere saldırmak için fırsat bekleyen polise istediği bahaneyi verdi." (Türkiye'de Kurtuluş, 7 Eylül 1973: 1)

Görüldüğü üzere ATTF, grevin başarısız olmasında yerli işçilerin göçmenliğin yarattığı özgün sorunlara karşı genel kayıtsızlığını paylaştan sendika ve işçi temsilciliklerinden çok, kim oldukları açıklanmayan bir takım “kötü niyetli” kişileri sorumlu tutmaktadır. Bu da ATTF’nin Türkiyeli işçilerin eylemlerinin başarısız olmasında sendikaya sorumluluk yüklemekten imtina ettiği izlenimini doğurmaktadır. Grevci işçiler eyleme devam etme kararını sendika ve işçi temsilciğinin müzakerelerinden kendi sorunları çözecek herhangi bir sonuç çıkmaması üzerine almışlardır. Yani işçilerin sendikanın kararını benimsemesi hiçbir taleplerinin karşılanmadan eylemin sona erdirilmesi anlamına gelecektir. ATTF’nin hem işçilerin eylemlerinde sonuna kadar gitmeleri gerektiğini savunup hem de Kurtuluş gazetesi üzerinden grevi değerlendirdiği yazısında sendikanın başarısızlıktaki payını açıkça dillendirmek istemekten kaçındığını söylemek mümkündür. ATTF’nin bu çelişkili tutumu TKP çizgisinin sendikaları işçi sınıfı hareketinin en önemli unsurlarından biri olarak görmeye dayanan ideolojik çizgisinden gelmektedir. Türkiye solu içerisindeki işçi sınıfının rolü tartışmalarında TKP, sendikaların kusurlarıyla mücadele etmenin yolunun doğrudan sendikaların kendisine karşı cephe almaktan değil kusurların giderilmesine sendika içinde çalışmaktan geçtiğini savunmaktadır. Nitekim Kurtuluş’un yazısı tam da bu noktaya dikkat çekerek sona ermektedir:

“Bu sebeple bizleri kendi sendikamız olan IG-Metal ve diğer DGB sendikalarından ayırıp koparmaya çalışanlar, işçilerin mücadelesini patrona karşı değil de sendikaya karşı yöneltmeye çalışanlar bilerek veya bilmeyerek patronun ekmeğine yağ sürüyorlar. Sendikalar işçi sınıfının kendi öz malıdır, vazgeçilmez silahıdır. Eğer bu gün her yerde istediğimiz gibi etkili olmuyorlarsa yapılacak şey sendikaya düşman olmak değil, sendikalarda aktif olarak görev alıp onları daha etkili bir hale getirmektir.” (Türkiye’de Kurtuluş, 7 Eylül 1973: 1)

1973 Ford Grevi, bu çalışma açısından birden fazla noktada büyük öneme sahiptir. İlk olarak Ford, Türkiye’den Almanya’ya başlayan göç dalgasının ilk duraklarından biridir. Almanya’daki ilk işçi örgütü Ford Fabrikası’nda çalışan işçileri bir araya getirmek üzere kurulmuştur. Keza ATTF’yi meydana getiren kurultay da Ford Fabrikaları’nın yerleşik olduğu Köln şehrinde toplanmıştır. Dolayısıyla Ford Fabrikası, Almanya’daki Türkiyeli işçilerin örgütlenme geleneğinin en eski olduğu işyeridir(Gür, 1993: 91). İkincisi bu grev ATTF’nin Türkiyeli işçilere ısrarla işyerlerindeki temsilcilik seçimlerine aktif olarak katılmaları çağrısının haklılığını

kanıtlamıştır. Zira işçi temsilciliğinde fabrikadaki sayısal ağırlığı kadar temsil edilmeyen Türkiyeliler grevin ileri bir safhasında temsilcilik tarafından yalnız bırakılmıştır. Öte yandan işçileri yüzüstü bırakan sendikaya karşı ATTF'nin yüksek sesle tepki göstermemesi örgütün TKP çizgisine bağlılığının yarattığı tutarsızlıkları ortaya çıkarması açısından kritiktir. Son olarak, Türkiyeliler ve yerli işçiler arasında çıkan kavga ile de olsa, bu grevin Almanya ve Türkiye basınında gündeme gelmesi, göçmen işçilerin geri dönme planları yapmak yerine Almanya toplumunun bir parçası olma yolunda mücadele vermeye kararlı olduklarını göz ardı edilemeyecek şekilde göstermesi açısından yararlı olmuştur.

3.1.1.3.2. Eles Grevi

Şu ana kadar incelenen Pierburg ve Ford Grevleri ATTF'nin aktif olarak müdahil olmadığı ancak Kurtuluş gazetesi üzerinden yaptığı değerlendirmelerle Türkiyeli işçileri yönlendirmeye çalıştığı hareketler olarak tanımlanabilir. Buna rağmen tezin içerisinde yer alma nedenleri Türkiyelilerin FAC çapında yürüttüğü ve kamuoyunca fark edilmiş ilk büyük grevler olmalarıdır. Pierburg başarıyla Ford ise başarısızlıkla sonuçlanmıştır ve ATTF her iki grevin değerlendirmesinde de başta sendikal mücadeleye sırt çevirmemek olmak üzere benzer hususlara vurgu yapmıştır. 1975 Kasımında, Bleidenstadt şehrindeki Eles çorap fabrikasında yaşanan grev ise ATTF'ye bağlı örgütlerin ilk andan itibaren grevin içerisinde aktif olarak çalışmaları nedeniyle bu tez açısından ayrı bir öneme sahiptir. Bu grev literatürde Pierburg ve Ford grevleri kadar dahi yer almadığından hareketin hikayesi İB ve Kurtuluş dergilerindeki haberlerden öğrenilebildiği kadarıyla aktarılacaktır.

Bu bağlamda Eles ile ilgili olarak tespit edilen ilk haber bu kez Kurtuluş değil İşçi Birliği'nde karşımıza çıkmaktadır. 10 Kasım 1975 tarihli 29'uncu sayıda grev:

“Bleidenstadt'da Grev! Yabancı İşçiler, Üzerinde Arttırılan Tüm Baskılara Karşın Yiğitçe Direniyor” (İşçi Birliği, 10 Kasım 1975: 8)

manşetiyle duyurulmuştur. Haberdan anlaşıldığı üzere, Wiesbaden yakınlarındaki Bleidenstadt'ta faaliyet gösteren Eles-Feinstrumpg Fabrik firmasında IG Tekstil Sendikası'nın önderliğinde, kötü çalışma koşullarından şikayet eden 154 işçi greve gitmiştir. Bu işçilerin yaklaşık 90'ı Türkiyelidir ve grev İtalyan ve Yunan işçilerin de

katılımıyla tam bir göçmen işçi hareketi halinde gelişmiştir. Yine İB'nin aynı sayısında Grev Komitesi'nin 4 Türk, 1 İtalyan ve 1 Yunan işçiden oluştuğu bildirilmektedir. Kurtuluş'un 14 Kasım tarihli 140. Sayısında ise grevin nedenleri şu şekilde listelenmiştir:

- “1- Patron toplu sözleşme hükümlerini tanımıyor, düşük saat ücreti ödüyor. İşçiler geçimlerini sağlamak için 12-16 saat çalışmak zorunda kalıyorlar.
- 2- İşçilerin fazla mesai, prim, izin parası ve yılbaşı ikramiyesi gibi yasal hakları ödenmiyor.
- 3- Hastalık halinde ücretler kesiliyor, doktora gitmek ve resmi işlemleri izlemek için izin verilmiyor.
- 4- Yıllık 25 gün yerine 18 günlük paralı izin veriliyor (Kurtuluş, 14 Kasım 1975: 1).”

Öte yandan işçiler, tıpkı Ford grevinde olduğu gibi yine grevi evde takip etmek yerine aktif şekilde yürüterek çeşitli etkinlikler düzenlemektedir.

“Bu toplantılara Frankfurt Türkiyeli İşçiler Birliği sokak tiyatrosu, Frankfurt Türk Halkevi folklor ekibi katılmaktadır. Grevci işçiler ve İşçi Birliği'nden arkadaşlar tarafından gerek bu toplantılarda gerekse grev gözcülerinin nöbet yerlerinde devrimci türküler çalınıp söylenmekte işçi sorunları üzerine konuşmalar yapılmaktadır. Kısa bir süre içinde İşçi Birliği kardeşçe kaynaştığı Eles işçileriyle olan dayanışmasını, arkadaşların hakları alınıncaya dek sürdürecektir (İşçi Birliği, 10 Kasım 1975: 8).”

ATTF'nin grevin başından itibaren sürecin içinde olduğunu kanıtlayan bir başka örnek de ATTF ve ATKF (Avrupa Türkiyeli Kadınlar Federasyonu)'nin grevci işçilere birer dayanışma telgrafı göndermeleri ve ATTF'nin yayınladığı bir bildiriyle bütün “ilerici” kuruluşları grevci işçilerle dayanışmaya çağırmasıdır (Kurtuluş, 14 Kasım 1975: 140). Ancak ATTF'nin konuyla ilgili esas kapsamlı bildirisi 15 Kasım tarihinde yayınlanmıştır. Bildiride, Eles yönetiminin grev kırıcı olarak fabrikaya sokmak istediği işçilerin grevciler tarafından engellenmeleri ve çıkan olaylarda polisin eylemcilere karşı saldırısı anlatılarak ATTF Orta Bölge Sekreteri ve FTİB yöneticilerinin yaşananlara şu şekilde tepki verdiği not edilmiştir:

“Sizin ne işiniz var burada, buraya gelmeye hakkınız yoktur. İşçi arkadaşlarımız haklıdır. Suçlu patronudur. Siz patronun hırsızlığını koruyorsunuz (Kurtuluş, 28 Kasım 1975: 2).”

Görüldüğü üzere ATTF, resmi yayın organı Kurtuluş üzerinden grevin ilk olarak duyurulduğu 140 ve 141. sayılarda hareketin içerisinden güncel gelişmeleri eş zamanlı

olarak aktarmıştır.¹⁴² sayıda da grevle alakalı detaylı değerlendirmeler bulunması yüksek ihtimal olsa da ne yazık ki arşivde ilgili sayı bulunamamıştır. Fakat 9 Ocak 1976 tarihli 143. Sayıda “Eles Grevi’nin Öğrettikleri” başlığıyla grevin baştan sonra gelişimini özetleyen bir yazı kaleme alınmıştır. Buna göre grevin tam olarak başarılı ya da başarısız olarak tanımlanamayacak bir uzlaşma neticesinde sonlandığı söylenebilir. Zira sendikanın da resmi olarak desteklediği grev son ana kadar birlik halinde sürdürülmüş ve sonunda bir toplu sözleşme imzalanmıştır. Ancak sözleşme, grevci işçilerin taleplerinin tümünü karşılamaktan uzaktır. ATTF, bunun her şeye rağmen grevden önce sendikanın ve toplu sözleşmenin varlığını dahi tanımayan yönetime karşı bir başarı olduğunun altını çizmektedir. Eles yönetimin grev süresince işten çıkartılanları geri alarak açtığı davaları iptal etmesi de başarı hanesine yazılabilecek kazanımlardandır.

Öte yandan grev, ATTF’nin ilk kez bir işçi mücadelesinde sendikanın hatalarına doğrudan vurgu yapması açısından ayrı bir önem taşımaktadır.

“Patronla yürütülen toplu sözleşme görüşmelerinden işçilerin sürekli ve ayrıntılı şekilde haberdar edilmesi, atılacak adımların izah edilmesi ve işçilerin fikrinin alınması gerekirdi. Bu yeterli şekilde yapılmadı. Toplu sözleşme imzalanacağı zaman da, işçilerin demokratik oyuna başvurulmadı (Kurtuluş, 9 Ocak 1976:4).”

Sendikanın hataları bu kez açıkça dile getirilse de hemen ardından bu hataların sendikaya karşı çıkmak için kullanılmasının yanlış olduğu, daha önceki grevlerde olduğu gibi burada da tekrarlanmaktadır. Yine klasik olarak, “Maocuların”, Tercüman ve Hürriyet gibi gazetelerin kışkırtma amacı güden haberlerinden de yararlanarak işçileri sendikaya karşı çevirmek için çaba sarf ettikleri iddia edilmektedir. Diğer taraftan işçilerin bir kısmının yönetimin önerdiği tazminatları alarak işten ayrılmasının grevde yakalanan birlik havasını dağıtarak eylemi olumsuz etkileyen bir başka faktör olduğunun altı çizilmektedir.

Almanya’daki Türkiyeli işçilerin yürüttükleri grevlerin incelendiği bu bölümde sırasıyla bir başarıyla, bir başarısızlıkla ve bir de ortada sonuçlanan üç görece büyük işçi mücadelesi seçilmiştir. Bu grevler geniş açıdan değerlendirildikten sonra bu çalışma kapsamında oturdukları yer hakkında belli başlı yorumlar yapmak da mümkün hale gelmiştir. Öncelikle Türkiyeli işçilerin Almanya’da katıldıkları grevler 1970’li

yıllarda ÷lkedeki ekonomik durumun kötüye gidişiyile artış göstermiştir. Göçmen işçiler, krizin faturasının kesilmek istendiğı ilk işçi kesimi olduklarını anladıklarında ilk olarak sendikalarının kanatları altına girerek direnme yolunu seçmektedirler. Eğer yerli işçileri de grev saflarına katabilirlerse Pierburg örneğinde olduğu gibi sendikalarının desteğini de arkalarına alarak başarıya ulaşabilmektedirler. Ancak Ford örneğinde gör÷ldüğü üzere Almanya'daki en güvencesiz işçi kesimi olmalarına rağmen göçmen işçiler, yerli işçilerden ve sendikalardan destek göremedikleri durumlarda dahi son noktaya kadar eylemlerini sürdürme konusunda ciddi bir kararlılık göstermişlerdir. Bunun en önemli sebebi ise 1970'ler itibarıyla Almanya'daki Türkiyeli işçilerin önemli bir kısmının artık ÷lkeye geri dönme planlarını bir kenara bırakarak işlerini kaybetmemek için eskisinden çok daha büyük bir motivasyonla mücadele vermeleridir. Eles Grevi ise, değişen yasayla birlikte göçmen işçilerin işyeri temsilciliklerinde giderek daha yüksek oranlarda görev almalarının meyvelerini verdiğini göstermesi açısından önemlidir. Zira göçmen işçilerin önceki grevlerde sendikanın desteğini arkalarında hissetmeleri nadir gör÷len bir olguyken Eles grevinin gerçekleştiğı 1975 yılı sonlarında bu durumun yavaş yavaş tersine dönmeye başladığı söylenebilir. Bu grevlerden çıkarılacak bir diğer sonuç da göçmen işçilerin kendi ÷lkelerindeki sınıf mücadelesi pratiklerini Alman sendikal geleneğine rağmen sürdürme eğiliminde olduklarıdır. Keza, 1960'lardan itibaren Türkiye'deki fabrika eylemlerinin havasını soluyarak FAC'a gelen Türkiyeliler, grev süresince fabrika içerisinde kalarak FAC'da yaygınlaşan pratiğe göre daha militan bir mücadele yöntemi uygulamışlardır.

Son olarak ATTF'nin bu eylemlerin tümünde, uğranan başarısızlıkları, sendikaların hatalarından daha büyük bir vurguyla, Maocular vb. gruplara yüklemeye çalışması Almanya'daki Türkiyeli sosyalistlerin Türkiye'deki ideolojik kutuplaşmalarını çoğu kez, olduğu gibi Almanya'yadaki emek hareketine de taşıdıklarını göstermektedir. Öte yandan TKP'nin ve TİP'in işçi sınıfını önceleyen devrim stratejileri özümsemiş bir örgüt olarak ATTF'nin Türkiyeli işçilerin katıldığı grev vb. işçi mücadelelerine büyük bir önem atfettiğini söylemek mümkündür. Pierburg ve Ford Grevleri'nde ATTF üyeleri aktif olarak sahada olmasalar da yayın organlarında grevlerle ilgili oldukça kapsamlı değerlendirmelerde bulunmuşlar,

bildirilerle ve telgraflarla grevdeki işçilere destek mesajları göndermişlerdir. ATTF'ye bağlı derneklerin üye ve yöneticileri Eles Grevi'nin ise başından sonuna kadar grev alanının içinde yer almışlardır. Dolayısıyla burada incelenen farkı şekillerde sonuçlanmış üç grev üzerinden de ATTF'nin Türkiyeli işçilerin gündelik emek mücadelelerine verdikleri destekle işçiler arasındaki tanınırlık ve sempatisini artırdığını söylemek mümkündür.

3.1.1.4. Türkiyeli İşçiler ve 1 Mayıs Eylemleri

1 Mayıslar, Türkiyeli işçilerin grev vb. fabrika eylemlerinin dışında emek hareketi içerisinde aktif olarak yer aldığı en önemli ikinci başlık olarak tanımlanabilir. 1970'li yılların başından itibaren göçmen işçilerin arasında sendikalaşma eğiliminin artması Türkiyeli işçilerin de 1 Mayıs alanlarında daha kitlesel şekilde boy göstermesine neden oldu. ATTF'ye bağlı örgütler, 1 Mayıs'tan haftalar önce bulundukları bölgedeki eylemi koordine edecek komiteler oluşturarak hazırlık yapar ve yaklaşmakta olan kutlama için oluşturulan program işçilere yayın organlarından duyurulurdu. Öyle ki, Kurtuluş'un 1969 yılında çıkan birinci sayısı nisan ayına rastladığından gazetenin daha ilk sayısında 1 Mayıs'ın işçi bayramı olarak kabul edilmesinin tarihsel sürecini özetleyen bir yazının yer aldığı görülebilir (Kurtuluş, Nisan 1969: 9). Gazetenin 2. sayısında ise DGB'nin çağrısıyla Almanya'nın farklı şehirlerindeki eylemlere göçmen işçilerin de katıldıkları belirtilmektedir:

“1 Mayıs günü Köln, Frankfurt, Münih, Stuttgart ve Essen'de Türk işçileri Alman, İtalyan, İspanyol ve Yunan işçileriyle beraber 1 Mayıs komitelerinin hazırlamış olduğu yürüyüşlere katıldılar (Kurtuluş, 26 Mayıs 1969: 7).

Batı Berlin'de düzenlenen yürüyüşe ise yine Türkiyelilerin de içinde olduğu 20 bin kişinin katıldığıının altı çizilmiştir.

1970 1 Mayısı, ATTF'nin eylemlerdeki ağırlığını artırdığı bir kutlama olarak kendini göstermektedir. Zira Türkiyeli işçilerin yoğun olarak yaşadıkları Ruhr bölgesindeki Köln şehrinde yapılan mitingde ATTF başkanı sıfatıyla Metin Gür, Türkiyeli işçileri temsilen bir konuşma yapmıştır. Gür konuşmasında:

“...Almanya’da Türk işçilerine yapılan baskıları protesto etmiş, Türk işçisinin anavatanında iş bulamamasından emperyalizme uşaklık eden hakim sınıfları sorumlu kılmış ve Türk işçisinin enternasyonal işçi sınıfıyla dayanışma içinde olduğunu belirtmiştir(Türkiye’de Kurtuluş, Mayıs 1970:1).”

1 Mayıs 1971 eylemlerine ise Türkiyeli işçilerin 12 Mart protestoları damga vurmuştur. İşçiler, Münih, Köln, Frankfurt, Hamburg ve Berlin’de düzenlenen yürüyüşlerde, 12 Mart’ta gerçekleşen askeri müdahaleye karşı “Erim istifa”, Kahrolsun faşizm” vb. sloganların ön plana çıkarmışlardır (Kurtuluş, Mayıs 1971: 4). Türkiyeli temsilciler de yaptıkları konuşmalarda Almanya kamuoyuna Türkiye’deki son olayları anlatarak Alman işçilerini dayanışmaya çağırmışlardır. “*Aynı akşam Mülheim Stadthalle’de Alman Komünist Partisi (DKP) başta olmak üzere yabancı işçi kuruluşları ve partiler büyük bir anma toplantısı düzenlemiştir* (Kurtuluş, Mayıs 1971: 4).” ATTF başkanı Metin Gür bu toplantıda da söz alarak yaptığı konuşmada Türkiye’deki son gelişmeleri özetleyip anti-demokratik uygulamaları protesto ederek, başta TİP olmak üzere tüm “ilerici” kuruluşlarla dayanışma içerisinde olduklarını beyan etmiştir.

1974, Almanya’daki ekonomik krizin bir yıl önce İşçi Göçü anlaşmalarının askıya alınmasına sebep olacak denli derinleştiği bir yıldır. Bu sebeple göçmen işçiler, bu senenin 1 Mayısı’na bir önceki seneden de kötü çalışma koşulları altında katılmaktadır. ATTF ise eylemlerin organizasyonuna her geçen sene daha bir özenle yaklaşmaktadır. Önceki yıllarda eylem çağrıları nisan ayındaki sayılardan birinde yer alırken 1974 yılında Kurtuluş gazetesi 1 Mayıs özel sayısı çıkartmış ve bu sayıda 1 Mayıs’ın emek mücadelesi açısından önemi, Türkiyeli işçilerin Almanya’da yaşadıkları sorunlara karşı talepleri ve Türkiye’de yaşanan olumsuzluklar anlatılarak işçiler, bulundukları bölgelerde düzenlenecek 1 Mayıs etkinliklerine katılmaya davet edilmiştir (Kurtuluş: 1 Mayıs 1974). Gazetenin 106. sayısında ise bir önceki yıl ilk defa görüldüğü şekilde 1 Mayıs haberleri, Almanya’nın büyük şehirlerinde yapılan etkinliklerden kısa özetler şeklinde, teferruatıyla verilmiştir (Kurtuluş, 10 Mayıs 1974: 4).

İB de yayın hayatına başladığı 1974 senesi 1 Mayıs’ına sayfalarında geniş yer ayırmış, Eylemden önceki son sayısında Frankfurt’taki eylem programı okuyuculara

sunularak tüm Türkiyeli işçilere katılım çağrısı yapılmıştır (İşçi Birliği 28 Nisan 1974: 1). Aynı sayıdan anlaşıldığı üzere, FTİB, İşçi Dayanışma Derneği ile bir araya gelerek 1 Mayıs Türkiyeli İşçiler Dayanışma Komitesi'ni kurmuş böylelikle eylemleri Frankfurt'taki farklı işçi örgütleri kolektif olarak organize etmiştir. Gündüz gerçekleşecek yürüyüşün ardından akşam DGB salonunda bir eğlence tertip edildiği ve gecede Rahmi Saltuk, Aşık Fermani ve Binali Can gibi halk müziği sanatçılarının sahne alacağı duyurulmuştur. Gazetenin bir sonraki sayısında FTİB'in eylemden genel olarak tatmin olduğu anlaşılmaktadır:

“ 1 Mayıs Türkiyeli İşçiler Dayanışma Komitesi'nin yönetiminde yürüyüşe katılan Türkiyeli işçilerin çokluğu sevinçle karşılanmıştır. 500'e yakın Türkiyeli işçiler disiplinli bir şekilde yürümüşler, AP'yi protesto etmek ve sınırsız genel af istemek amacıyla bir buçuk saatte 1336 imza toplamışlardır (İşçi Birliği, 24 Mayıs 1974: 5).

Görüldüğü üzere 74 senesinde de ATTF'nin 1 Mayıs'larda öne çıkardığı taleplerde hala 12 Mart'ın izleri vardır. Eylemde taşınan pankartların içeriğinden de odak noktasının Türkiye'deki gelişmeler olduğu anlaşılmaktadır.

Bundan sonraki 1 Mayıs'larda genel olarak önceki temaların üzerinde durulduğu söylenebilir. Bu genel temaların içerisinde sonraki yıllarda öne çıkan belli başlı birkaç noktadan bahsedilmesi yararlı olacaktır. 1975 senesinin gündemi 1 Mayıs'ın Türkiye'de resmi işçi bayramı olmasıdır. Bunun için ABÖK tarafından bir imza kampanyası yürütülmüştür (İşçi Birliği, 24 Mayıs 1975: 6). 1976 1 Mayıs'ında ise ATTF, bir süredir gündemde olan Türkiyeli işçilerin emeklilik problemini eylemin ana taleplerinden biri olarak belirlemiştir (İşçi Birliği, 16 Nisan 1976: 1). Yine Kurtuluş, 1 Mayıs için özel bir sayı çıkarmış ve ilk sayfasında bir yandan işçileri eyleme çağırırken diğer yandan Türkiyeli işçilerin taleplerini listelemiştir (Kurtuluş, 1 Mayıs 1976: 1). 1 Mayıs 1977 ise ATTF'nin TDF ile birleşerek meydana getirdiği FİDEF tarafından düzenlenen ilk eylem olması nedeniyle Almanya'daki işçi örgütlerinin birliğinin güçlenmesi açısından ayrı bir önem taşımaktadır. Öte yandan Türkiye'deki 1977 1 Mayıs'ında Taksim'de katledilen insanlar için Düsseldorf'ta kitlesel bir yürüyüş düzenlenmesi de 1977 senesinin ayırt edici faaliyetlerinden biri olarak göze çarpmaktadır (İşçi Birliği, 30 Haziran 1977: 7).

Özetle ATTF örgütleri, 1 Mayıs’a işçi sınıfı tarihinin en önemli mücadele günlerinden biri olması nedeniyle ilkesel olarak büyük bir önem atfetmenin yanında bu eylemleri Türkiyeli işçilerin Almanya’da ve Türkiye’de yaşadıkları sorunları kitlesel bir şekilde dile getirmenin başlıca unsurlarından biri olarak görmüştür. Bu nedenle Almanya’daki 1 Mayıs kutlamaları için ciddi bir hazırlık döneminden geçerek mümkün olan en yüksek katılımı eylemlerde hazır bulunmuştur.

3.1.2. ATTF’nin Türkiyeli İşçilerin Barınma Sorunu Çerçevesindeki Faaliyetleri

Türkiyeli işçilerin emek hareketi dışında politik olarak öznesi oldukları konuların bir diğeri kendilerine sunulan barınma koşullarına karşı verdikleri mücadeledir. Göçmen işçiler Almanya’ya geçici “misafirler” olarak kabul edildiklerinden kendilerine insani şartlarda barınabilecekleri şartlara sahip konutlar sağlanması hususunda hükümet yetkilileri tarafından geliştirilmiş ciddi bir program bulunmamaktadır. İşçilerin barınması kendilerini istihdam eden fabrikaların tasarrufuna bırakılmıştır. Maliyetleri en aza indirmek için şirketler minimum gereksinimi karşılayan işçi barakalarını düzenlemişlerdi: bir yatak, bir gardırop, bir koltuk ve her on beş işçi için bir tuvalet (Karakayalı, 2017). Bu şartları kabul etmek istemeyen yahut aileleriyle birlikte yaşamak isteyen işçilerin alternatifi ise hayli kötü durumdaki apartman dairelerine normal ederin üzerinde fahiş kiralar ödemek olmuştur. Ekonomik olarak bu gibi dezavantajlarla karşı karşıya olan Türkiyelilerin yüz yüze geldiği bir diğer sorun da kendilerine karşı Alman yerli nüfusunun geliştirdiği hoşnutsuzluktan kaynaklanan ayrımcılık olmuştur. Türkiyelilerin oturdukları konutlarda fazla gürültü yaptıkları, çocuklarının sokaklarda mahalle sakinlerinin huzurunu kaçırdıkları vb. suçlamalarla resmi makamlara şikayet edilmesi son derece yaygın bir eylem halini almıştır.

ATTF, Türkiyeli işçilerin bu temel sorunu hakkında kendisine iletilen sayısız şikayeti yayın organlarında işlemiş, işçilerin yaşadıkları açık mağduriyetlerin giderilmesi için resmi makamlara başvurularda bulunmak, yaşanan sorunlara basın toplantılarıyla dikkat çekmek ve Türkiyelilere karşı yapılan ayrımcı eylemlere karşı demokratik kuruluşların ortak tepki koymasını sağlamak adına çeşitli faaliyetlerde

bulunmuştur. Bu bağlamda ilk ciddi protesto, 17 Ekim 1970'te Braunschweig Türk Kültür Ocağı tarafından yapılan toplantıyla gerçekleştirilmiştir (Kurtuluş, Kasım 1970: 7). BTKO düzenlediği eylemle Türkiyelilerin barındıkları konutların kötü koşullarını ve bu konutlar için talep edilen yüksek kiralari Alman basınına teşhir etmiş, gerçekleşen eylemi DGB de desteklemiştir. Toplantıda ayrıca 7 Kasım'da "Alman Resmi Makamlarını, Alman Firma ve İşverenlerini Protesto Yürüyüşü" yapılacağı da duyurulmuştur. Tespit edilen bu ilk eylemin ardından gerek Kurtuluş'ta gerekse İB'de barınma sorunu başlığı altında yayınlanan haberler, 1974 yılında önce Münih'te ardından Batı Berlin'de uygulamaya konan "Taşınma Yasakları" sonucunda artış göstermiştir (Kurtuluş, 8 Kasım 1974: 3). 23 Kasım 1974 tarihli Kurtuluş'un 118. sayısında bu yasakların göçmen işçilerin yoğun olarak bulundukları mahallelere yeni göçmenlerin alınmamasını içerecek şekilde FAC çapında genişletileceğine dair duyurular alındığı belirtilerek durum protesto edilmiştir (Kurtuluş, 23 Kasım 1974: 4). Nitekim, bu karar 1 Nisan 1975 tarihinden itibaren, yabancıların oranının yüzde 12'nin üzerinde olduğu şu eyalet ve şehirlerde uygulanmaya başlamıştır:

*"WURTEMBERG: Stuttgart, Ulm, Mannheim, Pforzheim, Ludwigsburg, Hesslingen, Bodlingen, Backnang, Weiplingen, Villingen, Donau-esslingen.
BAVYERA: Münih, Ingolstadt, Furth, Ausburg, Ebersberg, Furstenburg, Amberg, Dachau, Nurnberg
HESSEN: Frankfurt, Offenbach, Hanau, Gross-Gerau.
KUZEY REN WEST-FALYA: Remscheid, Krefeld (Kurtuluş, 5 Nisan 1975:1)."*

Görüldüğü üzere, Alman resmi makamları, göçmen işçilerin barınma sorununu çözecek politikalar geliştirmedikleri gibi aldıkları bu gibi ayrımcı kararlarla sorunu daha da çözülmez bir hale sokmaktadırlar. Hal böyle olunca ATTF'ye bağlı örgütlerin bulundukları bölgelerde çıkan sorunları dönem dönem Alman kamuyounun gündemine taşımak için çeşitli komisyonlar oluşturup eylemlerde bulundukları, yayın organları incelendiğinde açıkça görülebilmektedir. Ancak bu haberlerin tümünü tek tek incelemek mümkün olmadığından, çalışmanın sınırları bağlamında konuyu özetleyecek bir örnek olayın seçilmesi kaçınılmaz olmuştur.

3.1.2.1. Germaniaplatz Örneği

Frankfurt'un Nordend bölgesinde yer alan Germaniaplatz'da Türkiyeli işçiler ve Alman yerli nüfusu arasında yaşananlar yukarıda anlatılan sorunların pratikte yol

açtığı mücadele dinamiklerini göstermek açısından hayli kapsayıcı bir örnektir. İşçi Birliği'nin 20 Ocak 1975 tarihli 18. Sayısı'nda aktarıldığı üzere Germaniaplatz'ın yerli sakinleri, Türkiyeli işçilerin davranışlarından ve göçmen çocuklarının sokaklarda oynarken çıkardıkları gürültüden şikayetçi olmuşlardır (İşçi Birliği, 20 Ocak 1975:1). Türkiyelilerin mahalleden çıkartılması talebiyle aralarında 150 imza toplamışlardır (İşçi Birliği, 10 Şubat 1975: 3). Bunun üzerine FTİB konuyu araştırmak üzere bir komisyon oluşturmuş ve İB'nin takip eden birkaç sayısında olayın içyüzü aydınlatılarak Türkiyelilerin haklarının korunması için çeşitli girişimlerde bulunulmuştur. Komisyonun yaptığı görüşmelerden çıkan ilk sonuç yukarıda da belirtildiği gibi Türkiyeli işçilerden istenen fahiş kiralardır. *“Örnekle, bazı harap evlere ödenen kiranın metrekaresi 23 DM'a geliyor ki bu miktar “Lüks büro kiralari rayicini” geçmekte (İşçi Birliği, 20 Ocak 1975:1).”* Hal böyle olunca Türkiyeli işçilerin büyük kısmı tek göz odalarda çocuklarıyla birlikte yaşamak zorunda kalmaktadır. Bu sebeple yaşam alanlarını evin dışına taşıdıklarında ise Alman komşularından şikayetler almaktadırlar. Görüşme yapılan bir işçi durumu şu şekilde açıklamaktadır:

“Alman komşularımız, çocuklarımızın sokakta bağırıtı- çağırıtısına kızıyorlar ama ne edersin ki 3 çocuğu da bir plastik ördekle bir odanın içinde nasıl gece-gündüz haydasın anaları (İşçi Birliği, 20 Ocak 1975:1)...”

İşçiler çocuk yuvalarında yer bulamamaktan, bulsalar bile kendilerinden istenen paraları ödeyecek güçleri olmadığından yakınarak yaşananların temelinin kültürel olmaktan ziyade sınıfsal olduğuna vurgu yapmaktadırlar. FTİB'in oluşturduğu komisyon resmi Alman makamlarından ve Türkiyeli işçilerden aldıkları bilgiler ışığında doğrudan Germaniaplatz'da bir basın toplantısı düzenleyerek durumu Almanya ve Türkiye kamuoyuna teşhir etmiştir (İşçi Birliği, 10 Şubat 1975: 3). Aynı sayıda aktarıldığına göre bu basın toplantısı olayı bugüne dek milliyetçi saptırmalarla nakleden ana akım medyanın tek yanlı değerlendirmelerine karşı sonuç veren bir etki göstermiştir.

“Örgütümüzle birçok Alman kuruluşları, Türk işçilerine yardımcı olmak arzusu gösterdiklerini belirterek temas kurdular. Bu gibi teklifleri Frankfurt Türkiyeli İşçiler Birliği dikkatle incelemektedir (İşçi Birliği, 10 Şubat 1975: 3).”

FTİB'in yaptığı bu çalışmalar bölge halkı tarafından da karşılık bulmuş, çevrede karşılaşılan birçok Türkiyeli, örgütün adresini alarak toplantılara katılmaya başlamıştır (İşçi Birliği, 10 Şubat 1975: 3). Böylelikle, işçilerin temel sorunlarından biri olan barınma meselesine çözüm bulmak için faaliyet göstermenin ATTF için üye ve sempatizan kazanmak açısından ne kadar kritik olduğu, açıkça anlaşılmaktadır.

Barınma meselesi, FAC'a olan işçi göçünün en temel sorunlarından biridir. Zira işçilerin daha FAC topraklarına ayak bastıkları günün akşamında giderilmesi gereken en temel insani ihtiyacdır. Ne var ki FAC hükümeti bu ihtiyacın karşılanmasını işverenlerin ve ev sahiplerinin inisiyatifine bırakmıştır. Hal böyle olunca işçiler göçün ilk yıllarında "heim" adı verilen fabrika barakalarına balık istifi yerleştirilmenin yarattığı kötü koşullarla mücadele etmişler, ilerleyen yıllarda ise ailelerini yanlarına getirmek istediklerinde çoğu oturulamaz haldeki dairelere fahiş kiralar ödemek zorunda kalmışlardır. Bütün bunların üzerine FAC'ın işçi anlaşmalarını durdurduğu ve göçmenlerin ülkedeki sayılarının artmasından endişe duymaya başladığı zamanlarda uygulanmaya başlayan taşınma yasaklarıyla Türkiyeli işçiler açık bir ayrımcılığın da hedefi olmuşlardır. ATTF de işçilerin bu temel sorunu hakkında yetkililerin çözüm bulması adına gerek yerel örgütleri vasıtasıyla gerek doğrudan federasyon olarak hem resmi girişimlerde hem de protesto eylemlerinde bulunmuştur. Sahada açık bir şekilde işçilerin sorunlarıyla temas kurduğu bu gibi eylemlerle Türkiyeliler arasındaki saygınlığını artırmış ve bu durum örgütün nicel olarak büyümesine de katkı vermiştir.

3.1.3. Türkiyeli İşçi Çocuklarının Eğitimi Sorunu

Bu çalışmada, FAC hükümetinin göçmen işçi anlaşmalarını imzalarken herhangi bir entegrasyon politikası hazırlığı yapmadığı çeşitli vesilelerle birçok kez dile getirildi. Bu genel kaide göçmen işçilerin çocuklarının eğitimi sorununda da geçerliliğini korumaktadır. Almanya'ya göç eden işçilerin ülkelerine geri dönecekleri ön kabulüyle hareket edildiğinden çocukların Almanya eğitim sistemine eklemlenmeleri konusunda herhangi bir çalışma yapılmamış, göçmen çocuklar için, ayrı "ulusal sınıflar" oluşturularak eğitim öğretim faaliyetleri büyük oranda geldikleri ülkenin konsolosluklarının inisiyatifine bırakılmıştır. Bu sınıflarda yeterli seviyede bir

Almanca eğitimi de verilmeyince, göçmen çocuklar Almanya toplumu içerisinde tecrit olmuş bir hayat sürmek zorunda kalmışlardır. Örneğin yeterli Almanca bilgisi olmayan Türkiyeli çocukların hatırı sayılır bir bölümü Sonderschule denen öğrenme engelli çocuklar için kurulan okullara gitmek durumunda kalmıştır.

Tablo 3.3: F. Almanya’da yabancı öğrencilerin Lise ve Sonderschule’lere dağılımı

Yıl	Yabancı Öğrencilerin Toplam Sayısı	Türk Öğrencilerin Toplam Sayısı	Lise		Sonderschule	
			Yabancı Öğrencilerin Topl. Sayısı	Türk Öğrencilerin Topl. Sayısı	Yabancı Öğrencilerin Topl. Sayısı	Türk Öğrencilerin Topl. Sayısı
1974	354.325	96.099	23.910	1.809	10.350	2.411
1977	429.645	160.317	29.869	2.689	18.098	6.012
1985	657.200	324.186	58.200	13.205	36.600	23.052
1986	684.300	332.150	59.700	14.854	40.700	23.863
1987	707.600	344.643	64.300	16.925	41.000	23.934
1989	759.800	358.436	73.500	20.422	42.700	23.626

Kaynak: F. Eğitim ve Bilim Bakanlığı’ndan aktaran Gür, 1993: 148.

Üstelik bu, tablonun iyimser tarafıdır. Zira bahsedilen denetim ve entegrasyon yokluğu nedeniyle Almanya’daki birinci kuşak Türkiyelilerin çocuklarının çok az bir kısmı okula gitme imkanı bulmuştur. Akademik olarak eğitim alamayan bu çocuklar, meslek kursları gibi imkanlardan da faydalanamadıkları oranda geleceğin potansiyel işsizler ordusu adayları olarak büyümektedir. Kurtuluş’un 87. Sayısı’nda 1973 yılında göçmenler için eğitim manzarası şöyle çizilmektedir:

“Batı Berlin’de ilkokulu bitiren çocuklarımızın büyük çoğunluğu ‘Hauptschule’ denilen güdük ortaokullara yollanmaktadır. Bu okullara giden çocukların yüksek öğrenim yapma imkanı yok gibidir. Ancak 18 yaşını dolduruncaya kadar haftada bir gün- çalışıyorlarsa ücretleri kesilmeden- meslek okullarına girme hakları vardır. Oysa bu hak bile kağıt üzerinde kalıyor. Batı Berlin’de 5000’den fazla yabancı işçi gençten ancak yüzde 30’u bu imkandan faydalaniyor (Türkiye’de Kurtuluş, 29 Haziran 1973: 4).”

ATTF yayınları incelendiğinde, eğitim sorunu ile ilgili faaliyetlerin bilhassa 1973 yılından sonra artış gösterdiği görülmektedir. Bunun en büyük sebebi, aynı yıl işçi alımı anlaşmalarının iptal edilmesiyle Türkiye’den Almanya’ya aile birleşmeleri göçünün hız kazanmasıdır. Zira Türkiye’deki eşlerini ve çocuklarını Almanya’ya getiren Türkiyeli işçilerin hiçbiri artık göçmen çocuklarının eğitim sorunlarıyla ilgilenmekten kaçınacak lükse sahip değildir.

ATTF, Türkiyelilerin eğitimi konusunda Almanya’da Türkiyeli öğretmenlerin kurduğu Türkiyeli Öğretmenler Derneği gibi örgütleri desteleyerek başta sendikalar, belediyeler ve devlet kurumları olmak üzere Alman makamlarıyla temaslarda bulunmuştur. Türkiyeli işçileri Veli Dayanışma Komiteleri adı altında doğrudan eğitim meselesine yönelik çalışmalarda bir araya getirerek sorunun Türkiye ve Almanya kamuyounda yankı uyandırması için mücadele etmiştir. Örneğin 28 Şubat-1 Mart 1974 tarihleri arasında Almanya Eğitim ve Bilim Sendikası (GEW) göçmen işçi çocuklarının ve gençlerinin eğitimi üzerine bir seminer düzenlemiştir. “Federal Almanya ve Batı Berlin’de Türkiyeli Öğretmenler Derneği (ATÖD)’ün üyeleri de gerek seminerin hazırlanışına gerekse de bizzat seminer çalışmalarına aktif olarak katılmışlar ve seminerin çalışma gruplarını yönetmişlerdir (Kurtuluş, 15 Mart 1974: 4).” Türkiye’den TÖB-DER başkanı Ali Bozkurt’un da katıldığı seminerde çalışma grubu özetle: Türkiyeli çocukların okullara devam etmelerinin sağlanması, ana dilde eğitim, 12 Mart sonrası konsolosluk tarafından gönderilen öğretmenlerin ideolojik eğitimine son verilmesi, modern bir Almanca eğitimi ve çocukların yüksek dereceli okullara ya da meslek okullarına devam etmelerine olanak sağlanması gibi taleplerini kamuoyuyla paylaşmıştır (Kurtuluş, 15 Mart 1974: 4). 1975 yılı 13 Martı’nda ise Frankfurt Türkiyeli Öğretmenler Birliği’nin düzenlediği toplantıda, öğretmen ve öğrenci sorunlarının çözümü için birlikte hareket etmek adına Öğretmenler Birliği ile çalışacak bir Veliler Komisyonu kurulmuştur (Kurtuluş, 5 Nisan 1975: 4).

Ancak Türkiyeli işçilerin eğitim sorununa karşı eylemleri, Batı Berlin Senatosu’nun 1975 yılı eylül ayında aldığı yeni eğitim düzenlemesi kararıyla doruğa çıkmıştır. Karara göre Türkiyeli çocuklara özel olarak açılmış ve eğitim dili Türkçe olan sınıflar kapatılarak buradaki öğrenciler eğitim dilinin Almanca olduğu karma sınıflara alınmaya başlamıştır. Düzenleme ilk bakışta göçmenlerin Almanya toplumuyla kaynaşmaları açısından olumlu bir adım gibi görünse de Türkiyeliler tarafından Alman makamlarının Türkiyelileri memleketlerine geri dönmeye mecbur bırakmak için alınmış bir karar olarak algılanmıştır. Zira karar göçmen ailelerin uzun süredir dile getirdikleri talepleri dikkate almadan yürürlüğe sokulmuştur. Bunun üzerine öğrenci velileri, Türkiyelilerin yoğun olarak ikamet ettiği Kreuzberg’deki Eğitim Müdürlüğü’ne başvurarak kendi taleplerini yinelemişlerdir (Kurtuluş, 19 Eylül

1975: 1). İlk tepkinin ardından veliler daha organize şekilde bir araya gelerek eylemlerini çeşitlendirmişlerdir:

“Bu uygulamaya karşı veli ve öğretmenler direnişe geçtiler ve bir çalışma grubu oluşturdular. Okullarda toplantılar yapıldı, velilere durum anlatıldı, şehrin çeşitli yerlerinde masalar kuruldu ve şimdiye kadar iki binden fazla imza toplandı”(Kurtuluş, 14 Kasım 1975: 4).

Bahsi geçen Veli ve Öğretmen Çalışma Grubu, ATTF üyesi BTTO, Türkiyeli Öğretmenler Derneği, Türkiyeli Demokratik İşçi Derneği, Halkçı Devrimci Birliği, Türkiye Kadınlar Birliği, Türkiye Gençler Birliği, Türkiye Akademikerler ve Sanatçılar Derneği tarafından desteklenmiştir. (Kurtuluş, 28 Kasım 1975: 3). Grup, 29 Kasım’da Teknik Üniversite (TU) H 107 No.lu salonda geniş çaplı bir toplantı düzenleyerek 6 Aralık saat 14.00’da Batı Berlin Hermannplatz’da başlayacak bir protesto yürüyüşü kararı almıştır. Velilerin bu kararlı mücadelesi nihayetinde sonuç vermiş ve bir süredir görüşme taleplerine cevap vermeyen Batı Berlin Eğitim senatörü Rasch, Çalışma Grubu ile bir araya gelmeyi kabul etmiştir.

“Eğitim senatörü şimdiye kadar senatonun reddettiği, önemli bazı istekleri benimsedi ve bunları parlamentoya götüreceğini bildirdi. Ayrıca mart ayı içinde senatörle bir görüşme daha yapılacak (Kurtuluş, 20 Şubat 1976: 4).”

Görüldüğü gibi ATTF, demokratik örgütlerle beraber yürüttüğü faaliyet sonucunda eğitim sorunu konusunda ses getirmiş ve bunun sonucunda muhataplarıyla temasa geçerek sorunun çözümü için resmi düzeyde bir tanınırlık sağlamıştır.

Ancak girişte belirtildiği üzere eğitim meselesinin bir tarafı resmi Alman makamlarıyken diğer tarafı da Türkiye Cumhuriyeti’nin bu konuda yetki verdiği kurumlardır. Bu hususta Türkiye adına Almanya’daki organizasyondan sorumlu olan kurumlar Büyükelçilik ve Konsolosluklar olduğundan ATTF ve birlikte faaliyet yürüttüğü diğer örgütlerin ikinci odak noktası da bu makamlar olmuştur. ATTF, faaliyet yürüttüğü dönem boyunca Türkiye hükümetleriyle çatışmalı bir ilişki içerisinde olmuştur. Zira 70’li yıllar boyunca kısa süren CHP-MSP koalisyonu dışında Türkiye’de, 12 Mart rejimi ve MC hükümetleri hüküm sürmüştür. ATTF ve diğer sol tandanslı örgütler MC hükümetlerinin politik bakış açılarını dayatan eğitim müfredatları hazırlayarak bunları savunacak öğretmenleri Avrupa’ya yolladığı savıyla

şikayet ederken MC hükümetleri ise ATTF ve benzeri örgütlerin Almanya'daki Türkiyeliler üzerindeki politik etkisinden rahatsızlık duymaktadır. Daha 1973 yılındaki Kurtuluş gazetesinden aktarılan şu haber, bu durumu açıkça ortaya koymaktadır:

“Çalışma Bakanı 22 Haziran Cuma günü Almanya'da işçilerimiz konusuna değinmiş, “Almanya'daki işçilerimizin en büyük problemi işçiler arasında sol ideolojinin yayılması tehlikesidir” demiş ve “Bu sebeple Almanya'ya 300 öğretmen gönderileceğini” açıklamıştır (Türkiye'de Kurtuluş, 29 Haziran 1973: 4).”

Hükümet değişiklikleri ve yeni düzenlemelerle beraber zaman içinde dalgalı bir grafik çizen bu huzursuzluk ATTF'nin 1975 yılında Alman makamlarına karşı yürüttüğü mücadelenin bir benzerini 1977 yılında başlatmasına neden olacak şekilde patlama noktasına gelmiştir. Frankfurt Konsoloslugu'nda bir Eğitim Müşavirliği açılmış ve başına Kurtuluş Gazetesi'nin iddiasına göre, MHP ile ilişkisi olduğu bilinen Muammer Yüzbaşıoğlu getirilmiştir (İşçi Birliği, 31 Mart 1977: 3). Müşavirlik tarafından Almanya'da görev yapan Türkiyeli öğretmenlere öğrencilerin tatillerini Türkiye'deki “Gençlik Kampları”na göndermeleri hususunda telkinler yapılmıştır. ATTF bu kampların MHP'nin Türkiye'de örgütlediği “Komando Kampları” olduğu vurgusunu yaparak müşavirin bu girişimine şiddetle karşı çıkmaktadır:

“Bu kampların ne olduğu konusu, buralarda yapılan faşist eğitim, basında yüzlerce defa yer almıştır. İşte yeni müşavir de çocuklarımızın beyinlerini genç yaşta zehirleyip faşist saldırgan çetelerine yeni adam kazandırmaya uğraşmaktadır (İşçi Birliği, 31 Mart 1977: 3).

Bunun yanında, bahsi geçen müşavirin MEB tarafından yayınlanan İleri Yavrutürk dergisinin okutulması konusundaki girişimi de, bu derginin şöven ve milliyetçi duygularla iktidardaki MC hükümetinin görüşlerini dayattığı gerekçesiyle kınanmaktadır. Yaşanan bu gelişmeler karşısında, durumdan şikayetçi olan 154 velinin imzasıyla Frankfurt Veliler Dayanışma Komitesi kurulmuştur. Batı Berlin'de ise sonuçları Cumhurbaşkanı'na gönderilmek üzere bir imza kampanyası başlatılmış ve metinde şöyle denmiştir:

“Biz yurtdışındaki işçiler, hükümetin halkı birbirine düşman eden ve işçilere hakaret eden eğitim politikasını protesto ederiz. Bu dersler kaldırılincaya kadar

yurdumuzda döviz göndermeyeceğimizi bildirir, tarafınızdan bu konuda girişimlerde bulunmanızı dileriz (Kurtuluş, 28 Ocak 1977: 4). ”

Almanya’nın çeşitli bölgelerinden kurulan komitelerin yukarıda örnekleri görünen çalışmaları, Hessen Eyaleti’nde sonuç vermiştir. Hessen Eyaleti Kültür Bakanı okul müdürlerine gönderdiği mektupta hiçbir konsoloslüğün eğitim müşavirlerinin okullara giremeyeceğini belirtmiş ve bu kararın kesinlikle uygulanmasını istemiştir:

“Bakan, hiçbir öğretmenin dışarıdaki bir kimseye okul hakkında, veliler hakkında bilgi veremeyeceğini, okullarda okul müdürünün bilgisi olmadan hiçbir şey dağıtılamayacağını söyledi. Bu karar, öğretmenler, öğrenciler, veliler ve tüm ilericiler arasında büyük sevinçle karşılandı (Kurtuluş, 21 Nisan 1977: 4). ”

Sonuç olarak 1970’li yıllara kadar göçmen işçilerin yoğunluğu için ciddi bir sorun teşkil etmeyen eğitim meselesinin aile birleşmelerinin hızlanmasıyla birlikte Türkiyeli işçilerin en büyük sorunlarından biri haline geldiğini söylemek mümkündür. Zira sorunlu da olsa barınma, sağlık vb. temel konularda bir takım düzenlemeler yapan FAC ve Türkiye hükümetleri, işçilerin kısa süre içinde memleketlerine geri dönecekleri düşüncesinde olduklarından eğitim meselesinde neredeyse hiçbir hazırlık ve çalışma yapmamışlardır. Türkiyeli işçiler ailelerini Almanya’ya getirmeye başladıklarında Türkiyeli çocukların eğitiminin Türkiye’ye geri dönecekleri şekilde mi yoksa FAC toplumunun bir parçası olacak şekilde mi düzenleneceği netleştirilememiştir. Türkiye hükümetinin bu konuda attığı bir takım adımlar ise soruna çözüm olmaktan çok meseleyi daha da bulandırmıştır. Eğitim meselesinde hem FAC hem Türkiye hükümetlerinin zayıf politikalarını kurulduğu günden beri dile getiren ATTF, MC hükümetinin FAC’daki konsolosluklar ve eğitim müşavirlikleri vasıtasıyla Türkiyelilerin eğitiminde kendi ideolojik çizgisini dayatma girişiminin ardından, özel veli-öğretmen komiteleri kurarak bu konuyu çok daha yüksek sesle dile getirmeye başlamışlardır. Esasında Almanya’da cereyan eden bu mücadele de büyük ölçüde Türkiye’deki gerilimin bir devamı olarak cereyan etmiştir. ATTF’nin bu eylemleri örgütlediği sıralarda Türkiye’de TKP’lilerin ağırlıkta olduğu TÖB-DER (Tüm Öğretmenler Birleşme ve Dayanışma Derneği) ile MC hükümetinin milli eğitim politikası arasında çok ciddi bir çatışma hüküm sürmektedir. Eğitim meselesinin Almanya’daki Türkiyelilerin iki hükümet tarafından da en çok ihmal edilen husus

oluşu bir de böyle bir dinamikle birleşince bu konu, ATTF için en önemli mücadele alanlarından birine dönüşmüştür.

3.1.4. ATTF'nin Bürokratik Sorunlarda Türkiyelilere Sunduğu Destekler

Almanya'ya giden Türkiyeli işçilerin neredeyse hiçbiri gittikleri ülkede karşılaşacakları bürokratik süreçlerle alakalı ciddi bir birikime sahip değildi. İşçilerin malumatı Türkiye'deki aracı kurumların kendilerine verdikleri bilgiler ile sınırlıydı. Öyle ki, pek çok işçi Almanya'ya vardıktan sonra, çalışma ve yaşam koşullarının kendilerine anlatılandan hayli farklı olduğu konusunda şikayetlerde bulunmaktaydı. Bu temel sorun, göçmen işçilerin bir topluluk olarak bir araya gelerek örgütlenmelerinin belki de en önemli sebebidir. ATTF öncesinde Almanya'da kurulan ilk dernekler de tam da bu büyük sorun nedeniyle büyüyüp gelişmişlerdir (Gür, 2002: 21). İşte bu nedenlerle, işçilerin gerek çalıştıkları firmayla gerek gerçek kişilerle ve gerekse de resmi makamlarla yaşadıkları bürokratik ve hukuksal sorunlar konusunda karşılıksız ya da çok düşük ücretlerle yardım sunmak ATTF'ye bağlı örgütlerin de başvurduğu ilk faaliyetlerden biridir. Bu türden eylemler bu örgütler varlığı sürdürdüğü müddetçe de her zaman devam etmiştir.

Bu bağlamda, ilk etapta, işçilerin rutin olarak yapmak zorunda oldukları vergi denkleştirme, yıllık izin kullanımı vb. işlerde sunulan destek ön plana çıkmaktadır. Bu desteğin sunulmasındaki amaçların başında ise işçilerin dolandırıcılık eylemlerine maruz kalmalarının önlenmesi gelmektedir. Örneğin bahsedilen dolandırıcılıklardan biri 1972 vergi denkleştirmeleri öncesinde şu şekilde örneklendirilmiştir.

“Gerek Batı Berlin’de gerekse Batı Almanya’da bazı üçkağıtçı Reisebüro³, bakkal ve bunların kümelendiği şirketler bu vergi denkleştirmesinden vurgunlar vurmak için çeşitli tuzaklar hazırlamaktadırlar. Bunlar kendilerine vergi idaesini doldurtmak için gelen vatandaşlara, sen bu sene 300-400 mark geri alacaksın demekte ve parayı peşin vererek imza mukablinde işçinin vergi karnesini gerçek değerinden çok aşağıda satın almaktadırlar. Birçok vatandaşlarımız ise kendisine oynanan bu oyunun farkına varmayıp, bu üçkağıtçının yalnız bir doldurma ücreti aldığını zannetmektedir. Gerçekte ise, senin bir senede alın

³ Türkçesi: Seyahat Acentası

teriyle kazandığın paraların büyük bir kısmını 10 dakikada üçkağıtçılar ceplerine indirmektedirler (Türkiye’de Kurtuluş, 2 Şubat 1973: 7). ”

İşçi Birliği’nin 19. Sayısından anlaşıldığına göre FTİB vergi denkleştirmeleri konusundaki yardımı işçilere ücretsiz olarak sağlamaktadır (İşçi Birliği, 10 Şubat 1975: 4).

ATTF’nin Türkiyeli işçileri bürokratik işlemler açısından uyardıkları bir diğer konu da işsizlik paralarının alınması hususudur. Kurtuluş’un 4 Kasım 1971 tarihli sayısında bu noktaya şu şekilde dikkat çekilmektedir:

“Son zamanlarda kitle halinde birçok vatandaşlarımız işlerinden çıkarılmaktadırlar. İşten çıkartılacağınız zaman imzalamanız için verilen kağıtları içinde tam olarak ne yazdığını bilmeden katiyen imzalamayın. Derhal sendikanıza gidip durumu orada anlatın. Herkesin işten çıkarılmaya itiraz hakkı vardır. IG-Metal’in Berlin, Münih, Stuttgart, Frankfurt, Essen ve Düsseldorf’ta Türk işçi temsilcileri bulunmaktadır. Onlar size yardımcı olacaklardır.

Her işçi işsizlik sigortasına para ödemektedir. Bunun için işten çıkarıldığında hiç vakit kaybetmeden bağlı bulunduğu Arbeitsamt’a müracaat ederek buradan alacağı formülleri daha önce çalıştığı fabrikaya götürerek kazanç durumunu ve ödediği sigorta yekunlarını doldurtup tekrar Arbeitsamt’a götürmek zorundadır. Arbeitsamt’lar işçiye yaşına ve aile durumuna göre değişen işsizlik parasını ödemeye mecburdurlar (Kurtuluş, 4 Kasım 1971: 6). ”

Ekonomik krizin etkisiyle işten çıkarmaların iyiden iyiye yoğunlaştığı 1975 yılında, FTİB, kendisine bu konu hakkında gelen yardım taleplerine tatmin edici bir cevap vermek adına Türk-Danış yetkilileriyle bir mülakat yapmış ve işçilerin en çok merak ettiği noktalara ışık tutabilmek adına İB’nin 21. Sayısında konuyla ilgili bir dosya hazırlamıştır. Türkiyeli işçilerin önemli bir kısmı hakları olan işsizlik parası için başvuru yaptıkları takdirde Türkiye’ye geri gönderileceklerini düşündüklerinden bu konuda tedirginlik duymaktadırlar. Türk-Danış yetkilileri ise esas işsizlik parası için başvuru yapılmazsa 3 aylık işsizlik durumları tespit edilen Türkiyelilerin sınır dışı edilme tehlikesi ile karşı karşıya olacakları hususunu FTİB’e bildirmişlerdir (İşçi Birliği, 31 Mart 1975: 3). Bu ve benzeri bürokratik bilgilerin aktarıldığı haber dosyası FTİB’in işçilere, yaşadıkları sıkıntıların genel olarak kapitalist sistemin yapısından kaynaklandığını belirterek birlik olma çağrısıyla sona ermektedir:

“Görüldüğü gibi kapitalist düzenin ve onun bunalımlarının acılarını bizler çekmekteyiz. Fakat bu demek değildir ki bu “böyle gelmiş, böyle gidecek.”

Elbette bir gün bu gidişe dur diyeceğiz. Öncelikle günlük sorunlarımızı çözümleyebilmek için patronlardan emeğimizin hakkının alabilmemiz için sendikalarda ve devrimci işçi örgütlerinde birleşelim (İşçi Birliği, 31 Mart 1975: 3)...

ATTF'nin Türkiyeli işçilerin bürokratik yardıma ulaşması hususunda yaptığı büyük çaplı kampanyalardan birisi de FAC tarafından finanse edilen Türk-Danış kuruluşunun pek çok şubesinin kapatılması kararına karşı gerçekleştirilen protestodur. Türk-Danış teşkilatı, ne Türkiye Cumhuriyeti'nin ne de FAC 'ın resmi bir kurumudur. Teşkilat esasen SPD'ye bağlı olarak Marie Juchacz öncülüğünde 1919 yılında kurulan *Arbeiterwohlfahrt(AWO)*⁴ isimli sosyal yardım kuruluşunun bir yan koludur.⁵ AWO, 1933'te Hitler iktidarı tarafından kapatılışına kadar SPD'ye bağlı olarak çalışmış II. Dünya Savaşı'ndan sonra partiden bağımsız ancak "demokratik sosyalizm" ilkelerini benimsemiş bir oluşum olarak yeniden kurulmuştur (Gür, 1993:158). Uzun yıllar Türk-Danış içinde üst düzey görevlerde bulunan Fuat Bultan, AWO bünyesinde Türk-Danış teşkilatının kuruluşunu şöyle özetlemektedir:

"Genelde bu toplumda yaşayan tüm insanlara hizmet veren bir sosyal kuruluştur. Bu anlamda 1962 yılında ilk defa Federal Hükümet, Almanya'ya çok sayıda yabancı işçi gelince, dini açıdan hiçbir işlevi olmayan AWO'ya, müslüman bir toplumdan gelen Türklerin sosyal ve kültürel konulardaki görevini vermiş oldu (Gür, 1993: 158)."

Türk-Danış kısa süre içinde FAC hükümetinden aldığı maddi destekle Türkiyeli işçilerin yoğun olarak bulundukları çeşitli şehirde dernekler kurarak genişlemiştir (Unat, 2002: 107). Kuruluş, FAC hakkındaki bilgisi kısıtlı olan Türkiyelilere uzun yıllar karşılaştıkları bürokratik sorunlarda çok önemli bir destek hizmeti sunmuştur (Gür, 1993: 157). Fakat 1970'li yılların ortasında doruk noktasına varan ekonomik kriz nedeniyle FAC hükümeti bu kuruluşa verdiği maddi desteği kısınca Türk-Danış teşkilatları birer birer kapanmaya başlamıştır. 1975 yılının kasım ayında FAC hükümeti kriz tasarruf tedbirleri kapsamında 35 Türk Danış bürosunun kapatılmasına karar vermiş ve böylelikle 42 danışman işsiz kalmıştır (Kurtuluş, 14 Kasım 1975: 1). Bunun üzerine bir "Dayanışma Komitesi" kurularak 20 Aralık 1975'te Frankfurt'ta büyük bir yürüyüş düzenlenmesi kararı alınmıştır (İşçi Birliği, 8 Aralık 1975: 7). Öte

⁴ Türkçesi: İşçi Refahı

⁵ AWO hakkında detaylı bilgi için bkz. <https://www.awo.org/index.php/ueber-uns/awo-historie>

yandan ATTF, danışmanların kapatmalara karşı açtığı imza kampanyasına da destek verdiğini açıklamıştır.

“Avrupa’daki işçilerin her türlü sorunlarına karşı mücadele vermekte olan ATTF, işçilerin günlük sorunlarında yardımcı olan Türk Danış bürolarının kapatılmasına karşı çıkıyor. Danışmanların yürütmekte olduğu imza kampanyasını destekliyor. Kampanyanın gelişmesi için çalışıyor. Tüm işçilerimizi haklarının ellerinden alınmasına karşı çıkmaya ve kampanyaya katılmaya çağırıyor (Kurtuluş, 14 Kasım 1975: 2).

Türkiyeli işçilerin Almanya’da karşılaştıkları bürokratik sorunlar işçi göçünün temel sorunlarından biri olduklarından Türkiyeli sosyalistlerin de işçilerle temas etmek adına kullandıkları ilk kanal olmuştur. Emek hareketinde de görüldüğü gibi işçilerin gündelik sorunlarına somut çözümler üretme noktasında yürütülen faaliyetler ATTF’nin işçiler arasındaki tanınırlığını artıran birincil eylemlerdir. Bu kanal sayesinde, politik herhangi bir motivasyonla değil salt günlük sorunlarına çözüm aramak amacıyla ATTF’ye bağlı örgütlerin kapısını çalan işçilerin bir bölümü burada gördükleri yardımların etkisiyle sosyalizme sempati duymuş ve bu örgütlere üye olmuşlardır. Almanya’ya gelen Türkiyelilere rehberlik edecek kurumların hayli sınırlı olduğu göçün ilk on yıllarında ATTF’lilerin, Türk-Danış örneğinde görüldüğü gibi, Almanya’daki sendikalar, SPD vb. siyasi partiler ve sol eğilimli diğer kuruluşlarla yakın ilişki içinde olmaları, sağ hareketlerin de henüz güçlü olarak örgütlenmediği bu yıllarda ATTF’nin Türkiyeli işçiler üzerinde nicel büyüklüğünden daha fazla bir nüfuzunun olmasına sebep olduğu anlaşılmaktadır. Federasyon, işçileri Türkiye’deki politik gelişmeler karşısında sosyalist bir tutum takınmak üzere seferber etme amacını işte buradan aldığı güçle eyleme geçirmektedir.

3.2. ATTF’nin Türkiye ile İlgili Konulardaki Faaliyetleri

Türkiyeli işçilerin Almanya’ya göçü, yalnızca Türk ve Alman hükümetleri tarafından geçici olarak öngörülmemiştir. Göç yolunu seçen işçilerin hemen hepsi de ailelerini geride bırakarak, birkaç sene yurtdışında çalışıp iyi bir para biriktirip memleketlerine dönme planlarıyla ülkelerini terk etmiştir. ATTF dahil diğer sosyalist örgütlerin de uzun süre bu genel kanıyı paylaştığını söylemek yanlış olmayacaktır. Zira, örgütün sık sık altını çizdiği hususlardan biri, geri döndüğünde daha yaşanılabilir bir ülke bulmak adına Türkiye’deki gelişmelerden kopulmaması gerektiğidir. 8.

Sayısından itibaren ATTF'nin resmi yayın organı olan gazetenin Ekim 1969 ila Şubat 1974 arasındaki isminin “*Türkiye’de Kurtuluş*” olması bile bu vurgunun başlı başına önemli bir göstergedir. Türkiye vurgusu yalnızca isim düzeyinde kalmamış gerek Kurtuluş gerekse İşçi Birliği sayfalarının kayda değer bir kısmı Türkiye’deki gündelik politik haberlerin aktarılmasına ayrılmıştır. Örneğin İB, ilk sayısından son sayısına dek ikinci sayfasını “Türkiye’de Neler Oluyor?” başlığı altında Türkiye’den derlenen haberlerden oluşturmuştur.

ATTF'nin kongre kararları ve diğer resmi tutanakları incelendiğinde ise Türkiye ile ilgili gelişmelere Türkiyeli işçilerin Almanya’daki durumlarından daha ciddi bir politik önem atfedildiğini söylemek mümkündür. Örneğin arşivde bulunan ilk kongre olan 26 Aralık 1970 tarihli ATTF 3. Olağan Kongresi’nde onaylanmış eylem programının bir maddesi dışındaki tüm maddeleri Türkiye’deki politik atmosferle ilgilidir:

- “1. Türkiye’deki devrimci eylemin maddeten desteklenmesi. Özellikle TİP’e yardım*
- 2. Ceza Kanunu’nun faşist 141-142 maddelerine ve Sendikalar kanununda yapılan anayasamıza aykırı değişikliklere karşı kampanya.*
- 3. Emperyalizmin Türkiye’deki somut görüntülerine, özellikle NATO’ya ve Ortak Pazara karşı kampanya.*
- 4. Almanya’da çalışan Türkiyeli işçilerin Türkiye seçimlerine bulundukları yerden katılma hakkını elde etmeleri için çalışma.*
- 5. Almanya’daki Türkiyeli işçilere karşılaştıkları güçlüklerde örgütlerinyardımcı olması. Özellikle turist işçilerin durumu üzerinde durulacaktır. İşçilerimizin yabancı ülkelere köle gibi satılması ve her türlü güvenlikten uzak çalıştırılmalarının sorumlusu olan hakim sınıf temsilcileri Türk ve dünya kamuoyuna teşhir edilecektir.”(ATTF 3. Olağan Kongresinde Kabul Edilen Eylem Planı, 1970)*

Yukarıdaki kararlar ATTF içinde TİP ve TKP’lilerin birarada olduğu ilk yıllarında alınmış kararlardır. Ancak örgütün tamamen TKP etkisi altına girmesinin bu genel eğilimi değiştirdiğini söylemek güçtür. Zira TKP’nin “Türkiye İşçi Sınıfının Partisi” olarak tanımlandığı 27 Aralık 1974 tarihli ATTF 7. Olağan Genel Kurul Kararlarının 1. maddesi, bu kez tümüyle Türkiye ile alakalı istemleri dile getirmektedir (ATTF 7. Kurultay Kararları, 1974). ATTF kendini tanımlarken “Federasyonun amacı yurt dışındaki işçilerin sorunlarının çözülmesi için birlikte mücadeleyi örgütlemek, yurdumuzda ve tüm dünyada barışçı, demokratik ve emekten yana bir düzenin

kurulmasına katkıda bulunmak ve üyelerinin işçi sınıfının bilinçli, yılmaz ve aydın birer savaşçısı olarak yetişmelerine sağlamaktır (ATTF Tanıtım Broşürü, 1975)” ifadelerini kullanarak amacının yalnızca işçilerin göç ettikleri bölgelerdeki sorunlarla ilgilenmek olmadığını açıkça belirtmiştir. Fakat yukarıdaki kongre tutanakları incelendiğinde hiç olmazsa resmi kararlar noktasında terazinin ikinci hedef lehine kaydığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Örgütün resmi kararları ve yayın organlarında Türkiye’nin tuttuğu yer hakkında yukarıdaki bilgiler verildikten sonra şimdi ATTF’nin eylem düzeyinde Türkiye ile alakalı olarak hangi kanallardan faaliyet yürüttüğünün incelenmesine geçilebilir.

3.2.1. Af Komiteleri, Avrupa Barış ve Özgürlük Komitesi, Türkiye Barış ve Özgürlük Komitesi

ATTF’nin Türkiye ile alakalı uluslararası eylemlerinin sistematik bir hal almasında en büyük etken 12 Mart 1971 Askeri Müdahalesi’dir. Bilindiği üzere 12 Mart sonrası Türkiye solunun gerek radikalleşen gençlik hareketi gerekse TİP dahil resmi siyasi partileri ciddi baskılara maruz bırakılmıştır. TİP kapatılıp liderleri hapse mahkum edilirken diğer sosyalist hareketlerin kadroları da geniş tutuklamalara tabii tutulmuş aralarından bazıları ise ölüm cezalarına çarptırılmıştır. Hal böyle olunca 1971’den itibaren ATTF’ye bağlı örgütlerin temel gündem maddelerinden biri 12 Mart tutuklukları için genel af talebi olmuştur. Bu amaçla ilk etapta yerel bir takım “Af Komiteleri” tertip edilmiş ardından bu komiteler çeşitli aşamalardan geçerek önce Avrupa Barış ve Özgürlük Komitesi ardından Türkiye Barış ve Özgürlük Komitesi adını almıştır. (İşçi Birliği, 26 Temmuz 1975: 8). TBÖK, kısa süre içinde ise Dünya Barış Konseyi⁶ üyesi olmuştur (Tekin, 2021: 121). Komiteler bilhassa CHP-MSP koalisyonunun kurulduğu dönemde, yakın ilişkiler içerisinde oldukları CHP yönetimine af konusunda adım attırmak üzere lobi faaliyetlerini yoğunlaştırmıştır.

Kurtuluş’tan takip edildiği kadarıyla bu bağlamda ilk komite Batı Berlin Af Komitesi ismiyle 1974 yılının mart ayında kurulmuştur. Komite, ATTF üyesi BTTO, Türkiye Öğrenci Birliği, Türkiye Akademisyenler Derneği, Türkiyeli Öğretmenler Derneği, Türkiyeli Demokratik İşçi Derneği, örgütlerinin bir araya gelmesiyle oluşmuş

⁶ World Peace Council

ve “12 Mart askeri diktasının tüm kararları geçersiz sayılmalı” şiarını benimsemiştir. (Kurtuluş, 1 Mart 1974: 4).

Komite, 24 Mayıs 1974 tarihinde ise “Genel Af için Büyük Yütüyüş” isminde bir eylem planlayarak tüm Türkiyelileri bu yürüyüşe davet etmiştir (Kurtuluş, 24 Mayıs 1974: 4). Yine Kurtuluş’un takip eden sayılarından izlenebileceği gibi Avrupa’nın pek çok bölgesinde farklı komiteler farklı eylem biçimleriyle Türkiye’deki protestolara destek vermeye devam etmiştir:

“Köln’de Türkiyeli İşçiler Dayanışma Birliği açmış olduğu imza kampanyasını Türkiyeli işçiler ve Almanlar arasında yürütmektedir. Diğer Avrupa ülkelerinde de imza kampanyaları sürdürülmektedir (Kurtuluş, 21 Haziran 1974: 4).”

Yerel komitelerin birleştirilmesi için ilk adım ise ATTF üyesi İTİB tarafından atılmıştır. İTİB ve İngiltere Af Komitesi’nin çağrısıyla 24 örgüt, 25 Haziran 1974’te Paris’te bir toplantı yapmayı kararlaştırmıştır (Kurtuluş, 21. Haziran 1974: 4). 26 Temmuz 1974 tarihli Kurtuluş’un 111. Sayısı’nda ise “Avrupa Af Komitesi”nin ilk bülteninin 5 Temmuz’da İngiltere’de yayınlandığı belirtilmektedir (Kurtuluş, 26 Temmuz 1974: 4). Dolayısıyla 25 Haziran’da planlanan toplantıdan yerel komitelerin Avrupa Af Komitesi adı altında birleşme kararı aldıkları izlenimini çıkarmak mümkündür. 10 Ocak 1975 tarihli Kurtuluş’ta ise Avrupa Barış ve Özgürlük Komitesi ismi ilk kez zikredilmiştir ve komiteden “uzun süredir çalışmalarını yürüten...” ibaresiyle bahsedilmiştir (Kurtuluş, 10 Ocak 1975:3). Bu da aradaki zamanda Avrupa Af Komitesi’nin ABÖK adını alarak yoluna devam ettiğini düşünmek için ciddi bir sebep sunmaktadır. TÜSTAV arşivleri incelendiğinde ABÖK’ün 1 Ocak 1976 tarihinden itibaren Barış ve Özgürlük isimli bir bülten yayınlamaya başladığı tespit edilmiştir (Barış ve Özgürlük, 1976). Komite, 7. Sayıdan itibaren Türkiye Barış ve Özgürlük Komitesi olarak anılmaya başlamıştır (Barış ve Özgürlük, 1 Nisan 1976: 1). Bültenler incelendiğinde ABÖK-TBÖK’ün yalnızca Türkiye’deki değil dünyadaki insan hakları sorunlarının tümüyle ilgili yayınlar yaptığı görülmektedir.

Görüldüğü üzere ABÖK-TBÖK kuruluşuna bizzat ATTF’nin öncülük ettiği bir komitedir. Aradaki organik bağ nedeniyle ATTF’nin Af Komitelerini Türkiye’deki politik durumla ilgili eylemlere odaklanacak özel örgütler olarak kurguladığını varsaymak mümkündür. Dolayısıyla bu noktadan itibaren ABÖK-TBÖK ve benzeri

komitelerin eylemleri de ATTF çatısı altında incelenecektir. Bu eylemler başlıca açlık grevleri, imza kampanyaları, toplantı-yürüyüş-basın açıklamaları ve bağış kampanyaları olarak dört temel eylem aracı üzerinden değerlendirilecektir. Diğer başlıklarda olduğu gibi bu başlıkta da çalışmanın sınırları doğrultusunda bu dört başlığın altında diğerleri arasında en çok öne çıkan belli başlı örnekler ele alınacaktır.

3.2.2. 12 Mart Rejimine Karşı Gerçekleştirilen Eylemler ve Berlin Açlık Grevi Komitesi

Sıkıyönetim Mahkemeleri 12 Mart'ı takiben başladığı yargılamalarda pek çok sosyalist için ölüm cezası kararları almaya başlamıştı. Bu kararların bir kısmı yargıdan dönse de Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan hakkındaki idam kararı Askeri Yargıtay tarafından 10 Ocak 1972'de onandı. Ancak infazların gerçekleştirilmesi halen meclisin ve cumhurbaşkanının onayına bağlıydı. ATTF'ye bağlı örgütlerin öncülüğünde bu kararın geri alınması için Berlin'de bir Açlık Grevi Komitesi kurulmuştur. Bu komitenin yayınladıkları bildirileri, ilki 1 Şubat sonuncusu 22 Şubat olmak üzere TÜSTAV arşivlerinden takip etmek mümkündür. BAGK 1 Şubat tarihli ilk bildirisinde eylem kararını şu gerekçeyle açıklamaktadır:

“Eğer Askeri Yargıtay 18 kişi için verilen idam cezalarını üçe indirmişse bunun sebebi, suçları vatanlarını sevmek olanlara karşı adaletli bir karar verdiği için değil, Dünya Kamuoyunun ve halkımızın yükselen protestosu ve direnişine boyun eğmek zorunda kalmasıdır.

İşte bu üç yiğit devrimcinin de hayatı ancak tüm yurtseverlerin ve Dünya Kamuoyunun göstereceği daha büyük direniş ve girişeceği daha yoğun protestolarla kurtarılabilecektir(Berlin Açlık Grevi Komitesi Bildirisi, 1 Şubat 1972: 1).”

Görüldüğü üzere BAGK, Avrupa'nın en önemli merkezlerinden biri olan Berlin'de gerçekleşecek açlık grevini dünya kamuoyunun dikkatini Türkiye'deki askeri rejimin verdiği ölüm cezalarına çekebilecek son çarelerden biri olarak hayata geçirme kararı almıştır. Açlık grevinin başladığı 7 Şubat tarihli basın bülteninde BAGK eylemi Türkiyeli işçi, öğrenci ve öğretmen 20 kişinin süresiz olarak sürdürdüğünü ve eylemlerine Berlin Hür Üniversitesi akademisyenleri Prof. Ossip K. Flechtheim'in yanı sıra bir meslektaşının⁷ ve Almanya Hür Demokrat Partisi gençlik

⁷ Broşürde Prof. Elbert olarak geçmektedir ancak tam ismine ulaşamamıştır.

örgütü temsilcisinin⁸ de aktif olarak katıldıklarını belirtmiştir (Berlin Açlık Grevi Komitesi Basın Bülteni, 8 Şubat 1976: 1). Aynı bültende Dünya İnsan Hakları Komisyonu başta olmak üzere dünyanın çeşitli ülkelerinden dayanışma mesajlarına da yer verilmiştir. Dolayısıyla eylemin ilk gününden itibaren dünya kamuoyundan ciddi bir geri dönüş aldığını söylemek mümkündür. Zira sonraki birkaç basın bülteninde de eyleme başta üniversiteler olmak üzere Almanya'dan ve dünyadan eyleme gelen destek mesajları yer almıştır. Sonuç olarak dünya kamuoyunun Türkiye'deki askeri rejimin aldığı kararlara karşı harekete geçmesini amaçlayan eylemin bu hedefine ulaştığı açıktır. Nitekim 22 Şubat tarihli son BAGK bildirisinde, süresiz olarak planlanan eylemin başladıktan bir hafta sonra eylemi destekleyen kişi ve kurumların arabuluculuğuyla sonlandırıldığı belirtilmektedir (Berlin Açlık Grevi Komitesi Basın Bülteni, 22 Şubat 1976). Bu bildirinin sonunda neredeyse tamamı uluslararası olmak üzere eylem boyunca dayanışmalarını gösteren 43 kuruluşun ismi listelenmiştir.⁹

Berlin'de yürütülen açlık grevi, Almanya'daki Türkiyeli sosyalistlerin 12 Mart'ın anti-demokratik uygulamalarına karşı organize ettiği ilk büyük eylemdir. ATTF'ye bağlı örgütler bu eylem içinde yer alarak eylemin dünya kamuoyunda ses getirmesinde önemli rol oynamışlardır. Eylem, somut hedefine maalesef ulaşamamış ve süreç üç genç için verilen idam kararının infaz edilmesiyle sonuçlanmıştır. Ancak BAGK çevresinde yürütülen dayanışma eylemi ATTF'nin Türkiye ile ilgili bundan sonra ele alınacak diğer faaliyetleri için hayli önemli bir adım olmuştur.

⁸ Broşürde Runge olarak geçmektedir ancak tam ismine ulaşamamıştır.

⁹ Amnesty International(Uluslararası af), Uluslararası İnsan Hakları Komisyonu, Uluslararası Harp aleyhtarları Birliği, Dünya Gençlik Teşkilatı, Avrupa Gençlik Teşkilatı, Alman Genç Sosyalistler Birliği(İktidardaki Alman Sosyal Demokrat Partisinin Gençlik Örgütü), Berlin Genç Sosyalistler Birliği, Alman Genç Sosyalistler Birliği(Die Falken), Alman Memur Sendikaları(DAG), Alman Yazarlar Birliği(PEN Club), Batı Berlin Sanatçılar Birliği, Sosyalist Kadınlar Birliği, Alman Liberal Demokrat Partisi gençlik örgütü), Köln Genç Demokratlar Birliği, Sosyalist Çalışma Birliği, Barı Berlin Siyasal Bilgiler Fakültesi Sosyalist Asistanlar Birliği, Batı Berlin Cumhuriyetçiler Kulübü, Barış İçin eylem Birliği, 4. Enternasyonal Alman Birliği(Köln), Hannover Üniversitesi Öğrenci Birliği, Fischer Yayınevi, Batı Berlin Kitabevleri Birliği, LINKS Yayınevi(Frankfurt), Uluslararası Çalışma Komitesi-Köln, Dünya İranlı Öğrenciler Konfederasyonu, Güney Afrika Komitesi, Avrupa Türk Toplumcular Konfederasyonu, Demokratik Türkiye İçin Yurtsever Birleşik Cephe-Avrupa, New England Öğrenci Birliği, ABD, Newyork Devrimci Türk Öğrencileri, Viskonsin Üniversitesi Öğrenci Birliği-ABD, İngiltere Türk İlericiler Birliği, İlerici Savaş Aleyhtarları Birliği-Lübeck, Uluslararası İşçi Komitesi-Köln, Berlin Teknik Üniversitesi Öğrenci Birliği, Stockholm Türk Toplumcular Birliği, Hür ve Demokratik Türkiye Cephesi, Stuttgart Türk Toplumcular Birliği, Köln Türk Kültür Kulübü, Berlin Türk Öğrenci Birliği, Münih Türk Öğrenci Birliği, Darmstadt Türk Öğrenci Birliği, Münih Türk Kültür Birliği

3.2.3. Milliyetçi Cephe Hükümetlerine Karşı Protesto Eylemleri

ATTF'ye bağlı örgütlerin TBÖK çatısı altında Türkiye'deki gelişmelere yönelik gerçekleştirdiği en büyük eylem, 8 Mayıs- 29 Mayıs 1975 tarihleri arasındaki "Demirel Hükümeti'ne Hayır" kampanyasıdır. Ecevit yönetimindeki CHP'nin MSP ile olan koalisyonu yürütememesinin ardından, 31 Mart 1975'te AP, MHP, MSP ve CGP'den oluşan yeni bir koalisyon hükümeti kuruldu ve bu koalisyon kendisini Milliyetçi Cephe olarak tanımladı. 12 Mart sonrası CHP hükümetiyle az da olsa nefes alan sosyalist hareket bu iktidar değişikliğinden sonra yeniden ciddi baskılara maruz kalmaya başladı. Hükümet desteğini de arkasına alan MHP'liler ile sol gruplar arasındaki sokak çatışmaları giderek daha ciddi boyutlara tırmanmaktaydı. Yaşananlar üzerine TBÖK, nisan ayının sonlarında, MC hükümetinin giriştiği anti-demokratik uygulamaları teşhir edecek bir kampanya gerçekleştirme kararı almıştır:

"İşte yurdumuzda yürütülen bu mücadeleyi desteklemek ve İhanet Cephesi'nin düzenlediği faşist saldırı ve cinayetleri Avrupa kamuoyuna duyurmak için TBÖK (Türkiye Barış ve Özgürlük Komitesi) bir kampanya açmış ve Avrupa'nın çeşitli şehirlerinde miting, yürüyüş, toplantı, konferanslar tertip etmeye karar vermiştir (Kurtuluş, 23 Nisan 1976: 1).

Mayıs ayı boyunca TBÖK'e bağlı örgütler binlerce bildiri, broşür, duvar ilanı ile kampanyayı Türkiyeli işçiler arasında duyurarak yaygınlaştırmıştır (Kurtuluş, 14 Mayıs 1976: 1). Kampanya kapsamındaki ilk kitlesel eylemler 15 Mayıs'ta Köln ve Batı Berlin'de eş zamanlı olarak gerçekleştirilmiştir. Köln'deki eylem Ebertplatz'da toplanan binin üzerinde Türkiyelinin yürüyüşüyle başlamış, DİSK ve Sosyalist Alman İşçi Gençliği (*Sozialistische Deutsche Arbeiterjugend- SADJ*)'nden gelen dayanışma telgraflarının okunduğu bir mitingle sona ermiştir (Kurtuluş, 28 Mayıs 1976: 1-4). Eyleme TDF örgütlerinin de destek vermesi, kampanyanın Almanya'daki sosyalistlerin birçoğu için ne denli önemli olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

Batı Berlin'deki yürüyüş de BTTO'nun diğer Türkiyeli derneklerle birlikte örgütlediği kolektif bir organizasyon şeklinde gerçekleşmiştir. Eylem hazırlıkları kapsamında 30 bin bildiri ve 5 bin afiş hazırlanmış ve bu sayede binlerce kişinin katıldığı eylem o zamana dek Türkiyelilerin Batı Berlin'de yaptığı en kitlesel eylem

olarak kayda geçmiştir. 23 Mayıs'ta Gelsenkirchen'de RBÖK'ün düzenlediği toplantıya da bine yakın işçi katılmıştır (Kurtuluş, 28 Mayıs 1976: 1).

Kampanyayı sonlandıracak eylem ise 29 Mayıs günü Frankfurt'ta gerçekleştirilecek merkezi bir yürüyüş şeklinde planlanmıştır. Avrupa'nın çeşitli bölgelerinden 40 örgütün temsilcilerinin de katıldığı yürüyüş Liebfrauenberg meydanında gerçekleştirilen mitingle sona ermiştir (İşçi Birliği, 2 Temmuz 1976: 8). Toplamda 2 binin üzerinde işçi, öğretmen ve öğrencinin katıldığı mitingde TBÖK sekreteri, IG Metall sendikası Türk İşçileri Sekreteri ve Uluslararası Silahsızlanma Komisyonu Federal Almanya şubesi temsilcisi birer konuşma yapmış, Türkiye'den ise DİSK, TÖB-DER, Türk-İş üyesi Kauçuk İş Sendikası ve Türkiye Birlik Partisi dayanışma telgrafları yollamıştır (Kurtuluş, 11 Haziran 1976: 1). Yürüyüş gününün akşamında TBÖK bir dayanışma gecesi düzenlemiştir (İşçi Birliği, 2 Temmuz 1976: 8).

“Gecede ATTF İşçi Korosu, Frankfurt Halkevi Folklor Ekibi, Frankfurt Türkiyeli İşçi Birliği Sokak Tiyatrosu, Frankfurt İşçi Yardımlaşma Derneği Tiyatrosu programları yer aldı (Kurtuluş, 11 Haziran 1976: 1).”

Sonuç olarak ATTF tarafından TBÖK'ün 21 gün süren kampanyasının, FAC genelinde kitlesel bir katılımı ve sorunsuz şekilde gerçekleşmiş başarılı bir eylem olarak değerlendirildiğini söylemek mümkündür:

“Türkiye Barış ve Özgürlük Komitesi'ni oluşturan örgütler kampanya süresince 10 binlerce bildiri dağıttılar. “Türkei Heute” ve “Neden Yürüyoruz” adları altında çıkan Almanca ve Türkçe broşürlerle kamuoyuna kampanya konusunda ayrıntılı bilgi verildi. Birçok kentte caddelere masalar kuruldu, halka, eylemlerin amacı anlatıldı. Frankfurt'ta yapılan basın toplantısıyla emekçi halkımızın istem ve sorunları dile getirildi. Ülkemizdeki faşist tırmanışı durdurmak, Demirel hükümetini yıkmak ve Avrupa'da faşist MHP'nin örgütlenmesini yasaklamak için dayanışma çağrısı yapıldı (Kurtuluş, 11 Haziran 1976: 3).”

ATTF, 1970'li yılların ortalarından itibaren TKP'nin Türkiye'deki örgütlenmesini güçlendirmesine paralel olarak Avrupa'da da doğrudan Türkiye'deki politik kutuplaşmanın tarafı olacak şekilde eylemler organize edilmesine öncülük etmiştir. Atılım sonrası TKP, Türkiye'deki diğer sosyalist hareketler içerisinde kendi adını ön plana çıkarma konusunda daha kararlı bir tutum takınmış ve bu yıllardaki eylemliliğinin merkezine TKP'nin yasal olarak Türkiye'de var olabilmesi için mücadele etmeyi koymuştur. Fakat, kurulduğu günden beri partiye damgasını vuran

cephe siyaseti anlayışı bu yıllarda da devam etmektedir. Bu bölümde anlatılanlar ışığında bu çalışma açısından çıkan sonuç ATTF'nin TKP'nin stratejisine uygun olarak 1970'li yıllar boyunca Avrupa'daki Türkiyeli işçileri MC'ye karşı bir koalisyon etrafında bir araya getirmek üzerine yoğunlaştığıdır. Özetle, başta TİP'liler olmak üzere farklı seslerin federasyon çatısından ayrılmasıyla giderek bir TKP alt birimi haline gelen ATTF, bu gibi eylemleri Avrupa'da solun farklı kesimlerini de kapsayan yeni bir kiteleselleşme arayışının aracı olarak kullanmıştır.

3.2.4. DİSK'in “DGM'ye Hayır” Kampanyasıyla Dayanışma

ATTF'ye bağlı örgütlerin MC hükümetlerinin Türkiye'deki uygulamalarına yönelik ikinci büyük kampanyası, Devlet Güvenlik Mahkemeleri (DGM) düzenlemesinin yankıları üzerine gerçekleşmiştir. 1976 yılı 15 Eylülünde MC hükümetinin demokratik yoldan düşürülmesi ve DGM düzenlenmesinin engellemesi amacıyla DİSK, “Genel Yas” adı altında siyasi bir genel grev örgütlemiştir (Çelik ve Şafak 2020: 136). Eylem sonunda MC iktidardan düşme de DGM tasarısı engellenmiş ancak greve katılan pek çok DİSK'li işten atılma, tutuklama vb. kovuşturmalara karşı karşıya kalmıştır. Hal böyle olunca önce TBÖK kanalıyla Avrupa çapında “DGM'ye Karşı Direniş Komiteleri” kurulmuş ve ardından Avrupa'dan DİSK'e aktarılmak üzere bir bağış kampanyası organize edilmiştir:

“YURTTAŞ!

MADDİ YARDIM DA BİR ÖDEVDİR! YURDUMUZDA DGM VE MC HÜKÜMETİNE KARŞI DİRENEN İŞÇİLERİMİZE DESTEK OL (Kurtuluş, 24 Eylül 1976:1).

Kampanya 9 Ekim Cumartesi günü Köln'de yapılan büyük bir işçi yürüyüşüyle de pekiştirilmiştir. Yürüyüşe TBÖK'e bağlı 40 örgütün yanı sıra 15 farklı demokratik kuruluşun da temsilcileri katılmıştır (Kurtuluş, 22 Ekim 1976: 1).

“Bundan başka 27.10.1976 Cumartesi günü Türkiye Büyükelçiliği önünde bir miting düzenlenmiştir. TBÖK'e bağlı örgütleri temsil eden 250 delegenin katıldığı mitingde, elçiliğin önüne bir siyah çelenk konmuş ve cumhurbaşkanına verilmek üzere bir protesto mektubu elçiye teslim edilmiştir (İşçi Birliği, 9 Ekim 1976: 3).”

TBÖK'ün Avrupa genelinde açtığı bağış kampanyasının en çok FAC'de karşılık bulunduğunu söylemek mümkündür. Zira Kurtuluş'ta paylaşılan ara bilanço incelendiğinde toplamda bağışlanan 11.360 DM'nin 6.460 DM'lik kısmının FAC içindeki örgütler tarafından toplandığı görülmektedir (Kurtuluş, 22 Ekim 1976: 1). Ne yazık ki, incelenen yayınlarda ara bilanço dışında kampaya süresince toplanan nihai bağış miktarıyla alakalı bir veriye rastlanmamıştır. ATTF resmi yayın organı Kurtuluş'ta kampanyaya ilişkin son çağrının 4 Kasım 1976'da yayınlandığı görülmektedir. Ancak 20 Kasım tarihli İB'nin 39. Sayısında belirtildiğine göre:

“Geçtiğimiz ay içinde Frankfurt ve çevresinde; FTİB üye ve sempatianlarından, İşçi Birliği Sokak Tiyatrosu eyleminden, 29 Ekim gecesinden 1000 DM daha toplanmıştır (İşçi Birliği, 20 Kasım 1976: 8).”

Bu tarihten sonra ATTF'nin DİSK ile yürütülen dayanışma kampanyası üzerine en son çağrıya 14 Ocak 1976 tarihli Kurtuluş'un 163. Sayısında rastlanmıştır.

Bu verilerin ışığında ATTF-DİSK ilişkilerinin TKP'nin DİSK içindeki etkinliğin artırdığı 1975'ten sonra kademeli olarak yükseldiği yorumunu yapmak kaçınılmazdır. Öyle ki 1976'nın Temmuzunu itibarıyla İB'ye “DİSK HABERLERİ” isimli bir köşe dahi eklenmiştir (İşçi Birliği, 2 Temmuz 1976: 2). Bu yakın ilişkiler neticesinde 1976 yılında DİSK'in Türkiye'de DGM'ye karşı başlattığı direniş hareketine Avrupa'dan en büyük destek de ATTF'den gelmiştir. Almanya'da üç şehri kapsayan bir yürüyüş dizisi organize edildiği gibi Türkiye'deki grev vb. direnişler neticesinde işlerinden atılan DİSK'liler için maddi yardım da toplanmıştır. ATTF'nin Türkiyeli işçiler arasında yürüttüğü faaliyetlerde Türkiye için para yardımı toplanması, bu DİSK eylemiyle sınırlı değildir. ATTF örgütleri bu tip eylemleri Türkiye'deki MC hükümetinin düzgün çalışmadığını ifşa edecek şekilde takip eden bölümde incelenecek afetler sonrasında da politik bir araç olarak kullanmışlardır.

3.2.5. Lice ve Muradiye Depremleri Sonrası Yardım Kampanyaları

ATTF örgütlerinin Türkiye'ye yönelik olarak yürüttüğü somut kampanyalardan biri de 1970'li yıllarda gerçekleşen depremlere gönderilen yardımlar olmuştur. Bu yardım kampanyaları sosyal yardım amacı güden faaliyetler gibi görünse de politik

eylemler başlığı altında değerlendirilmesi yersiz değildir. Zira ATTF bu kampanyaları Türkiye’deki iktidarın afet yönetimindeki başarısızlığı hakkındaki eleştirileri üzerinden örgütlemiştir. Örneğin 6 Eylül 1975’te Diyarbakır’ın Lice ilcesinde meydana gelen 6.6 büyüklüğündeki depremin ardından Anadolu Ajansı’nın paylaştığı, depremde ailesini kaybeden çocukların isteyen varlıklı ailelere verilebileceği haberi üzerine hükümetin politikaları ATTF’nin Herne Wanne Eickel örgütü tarafından şöyle eleştirilmiştir:

“Felakete uğrayan yavruları başkalarının insafına terkedecek; içlerinde ‘Besleme meraklılarından cinsi sapıklara, kendilerine bedava hizmetçi arayanlara’ kadar herkezin istekli olabileceği böylesine bir teklifi insanlık dışı buluyor, felakete uğrayan bu yavrularımızın Devlet himayesinde geleceğe güvenle hazırlanmalarını istiyoruz (İşçi Birliği, 13 Ekim 1975: 4).”

FTİB ise hükümetin afet bölgesine yeterli yardımı ulaştıramadığı eleştirisi üzerinden Lice halkına destek olmak amacıyla gerek Türkiye’de gerek Avrupa’da çeşitli yardım komiteleri kurulmaya başlandığını bildirerek FTİB’in de bu amaçla Frankfurt’ta kurulan bir komiteye destek verdiği bilgisini paylaşmıştır:

“Frankfurt’ta da, Türkiyeli İşçi Dayanışma Derneğinin girişimi ile ‘Lice Yardım Komitesi’ kurulmuştur.

Komitenin çıkarmış olduğu bildiride ‘yetersiz olan yardımların bile yerine ulaşmadığı ve yağma edildiği, Lice’de halkın yiyecek bile birşey bulamadığı’ belirtiliyor. Komite yiyecek, giyecek ve maddi yardımları yapabilmek için çalışmalarına başlamıştır (İşçi Birliği, 13 Ekim 1975: 4).”

DİSK’in Türkiye çapında DGM’lere karşı giriştiği genel grevin hemen ertesinde, 24 Kasım 1976’da ise Van’ın Muradiye ilçesinde Çaldıran Depremi olarak bilinen 7.6 büyüklüğünde yıkıcı bir deprem daha gerçekleşmiştir. Bunun üzerine TBÖK yeniden Avrupa çapında yardım komiteleri kurulması çağrısı yapmış ve bunun üzerine Frankfurt ve Berlin’de kurulan komiteler yeni bir bağış kampanyası başlatmıştır. TBÖK ayrıca, yapılan yardımları zimmetine geçirenlerin cezalandırılması başta olmak üzere, deprem sonrasında alınması gereken önlemler ile ilgili taleplerini dile getiren bir bildiri yayınlamıştır (Kurtuluş, 17 Aralık 1976: 4). FTİB de gönderilen nakit yardımların MC hükümetince Merkez Bankası açığını kapatmak için kullanıldığını ve gönderilen giyecek, çadır, ilaç yardımlarının önemli bir bölümünün yerine ulaşmadığını iddia etmiştir (İşçi Birliği, 1 Ocak 1977: 4). Bunun

üzerine Frankfurt ve çevresinde FTİB'in de dahil olduğu Muradiye Depremi Felaketzedelerine Yardım Komitesi oluşturulmuş ve TBÖK kampanyası bu komite üzerinden yürütülmüştür:

“Çeşitli semt ve fabrika gruplarının da katılmasıyla yaygınlaşan bu komite kısa zamanda 2500 DM para ve 35 torba giyecek yardımı topladı.

Bu yardımlar, TBÖK kanalıyla direkt olarak deprem bölgesine ulaştırılacaktır (İşçi Birliği, 1 Ocak 1977: 4).

Görüldüğü gibi Türkiye’de yaşanan her iki afet de hükümetin afet sonrası yürüttüğü çalışmaların eksikliğine yapılan vurgu üzerinden politik olarak eleştirilmiştir. Dolayısıyla bu bağış kampanyaları da ATTF ve çevresindeki örgütlerin yürüttüğü politik eylemler değerlendirilirken göz önünde bulundurulması gereken faaliyetlerdir.

3.2.6. Diğer Faaliyetler

ATTF’nin 1968’den 1977’ye kadar uzanan 9 yıllık süreçteki tüm faaliyeti kuşkusuz yukarıda sunulan konu başlıklarından ibaret değildir. Federasyonun eylemlerinde birincil öneme sahip olmasa da yorumlanmaya değer diğer birtakım başka alt başlıklar da söz konusudur. Bu faaliyetlerden ilki ATTF çevresinin 1975 yılından itibaren bağımsız kadın örgütleri kurma yönündeki teşebbüsüdür. 1970’li yıllar uluslararası kadın hareketinin bağımsızlaştığı ve dünya kamuoyunun gündeminde ciddi anlamda yer tutmaya başladığı zamanlardır. Buna bağlı olarak TKP de Atılım döneminin içerisinde kadın örgütlerine ayrı bir önem vermiştir. Böylelikle 1975 yılında Türkiye’de İlerici Kadınlar Derneği (İKD), Avrupada ise Avrupa Türkiyeli Kadınlar Federasyonu(ATKF) kurulmuştur.

ATTF çevresinde kadın hareketinin bağımsızlaşması yönünde ilk girişim İTİB’den gelmiştir. Bünyesinden İngiltere Türkiyeli Kadınlar Birliği(İTKB) isminde ayrı bir kadın örgütlenmesi çıkaran İTİB, ATTF’nin 1974 Aralık ayındaki 7. Genel Kurulu’da bağımsız kadın örgütlenmeleri konusunda karar alınmasını da sağlamıştır(Akseymen, 2003: 169). BTTO ve MTTO başta olmak üzere FAC çevresi başta bu konuda ciddi bir çalışma yürütmese de (Akseymen 2003: 171) kısa süre içinde uluslararası ortamda cereyan eden gelişmeler TKP’nin kadın örgütleri kurma konusundaki tasarılarını netleştirmiş ve ATTF’nin tüm alt birimleri kadın

öğütlenmeleri konusunda eyleme geçmiştir. Bu durum kadın hareketinin ATTF içinde aşağıdan yukarıya değil yukarıdan aşağıya geliştiğini göstermektedir. Toplumsal cinsiyet meselesinin dünya kamuoyunun gündemine girmeye başladığı 1975 yılında BM, Mexico City’de gerçekleştirilen bir konferansla 1975-1985 arasını “BM Kadınlar On Yılı” ilan etmiştir. Tam cinsiyet eşitliği ve cinsiyet ayrımcılığının ortadan kaldırılması, dünya barışının güçlendirilmesine kadınların katkılarının artması, kadınların kalkınmaya entegrasyonu ve tam katılımı gibi hususlar, bu on yılın temel amaçları olarak ortaya konmuştur.¹⁰ Kadın hareketinin dünya kamuoyunda çoktan esmeye başlayan rüzgarı BM kararıyla birlikte şiddetlenince ATTF’ye bağlı örgütlerin içinden de bağımsız kadın örgütleri bir bir doğmaya başlamıştır. Bu örgütler İTKB’nin çağrısı üzerine 4-5-6 Temmuz tarihlerinde Frankfurt’ta düzenledikleri toplantıda Avrupa’daki Türkiyeli kadın örgütlerinin bir federasyon çatısı altında toplanılması doğrultusunda ön karar almışlardır(İşçi Birliği, 26 Temmuz 1975: 8). 5 Ekim 1975’te yine Frankfurt’ta yapılan bir toplantıda Avrupa Türkiyeli Kadınlar Federasyonu(ATKF) kurulmuştur:

“Federasyonun amacı; Avrupa’da yaşayan kadınlarımızı bir çatı altında toplayarak karşılaşılan her türlü sorunlara birlikte çözüm bulmak; Türkiye ve dünyadaki barış, özgürlük, ve toplumsal ilerlemeden yana tüm kadın ve diğer kuruluşlarla dayanışma ve işbirliğinde bulunmaktır (İşçi Birliği, 13 Ekim 1975: 3).”

Federasyonun kuruluşunu takiben peş peşe Gelsenkirchen, Belçika (İşçi Birliği, 8 Aralık 1975: 4), Kaiserslautern (İşçi Birliği, 12 Ocak 1976: 4). vb pek çok yeni “Kadınlar Birliği” kurulmuştur. 1976 Şubat ayında ise federasyon ABÖK çatısı altına girme kararı almıştır (Kurtuluş, 6 Şubat 1976: 4). ATKF’nin 1 yıllık dönemindeki faaliyetleri ise Gelsenkirchen’de yapılan II. Genel Kurul sonrası federasyon başkanı tarafından İB’ye şu şekilde özetlenmiştir:

“Örgütlerimiz kendi bölgelerinde kadın işçilerimizin çeşitli sorunlarına eğildiler. Okuma-yazma kursları düzenlediler. İşyeri sorunlarında birçok kadın işçi arkadaşımız aydınlatıldı. Sendikal faaliyetlere sokuldu. Batı Berlin’de işçilerin belini büken taşınma yasaklarına karşı yoğun eylem yürütüldü (İşçi Birliği, 20 Kasım 1976: 5).”

¹⁰ <https://www.un.org/en/conferences/women/mexico-city1975>

ATKF'nın yukarıda örneği görünen eylem biçimleri, esasen 1970'li yıllarda Türkiye sosyalist hareketinin kadın sorununa genel bakışıyla da uyum içindedir. İKD başta olmak üzere dönemin sosyalist kadın örgütleri eşit işe eşit ücret, kadınlara eşit eğitim imkânı, kreş, doğum kontrol yöntemlerinin yaygınlaştırılması ve doğum izinlerin artırılması gibi doğrudan kadın hareketini ilgilendiren pek çok talebin savunuculuğunu yapmıştır (Keşoğlu, 2010: 71). Ancak görüldüğü üzere bu faaliyetler büyük oranda kadınların çalışma yaşamında karşılaştıkları sorunlara odaklanmaktadır. Zira TKP çevresi başta olmak üzere 1970'li yılların sol hareketlerinin kadın sorununa bakışı tamamiyle sınıfsaldır. Bu hareketlere göre kadınların karşılaştıkları cinsiyet temelli sorunların tümünü ortadan kaldıracak yegane çözüm sosyalizmdir. Dolayısıyla ATTF bünyesinden çıkarak kurulan ATKF, toplumsal cinsiyet sorunları bağlamında bağımsız bir kadın hareketi olmaktan çok ATTF'nin zaten savunuculuğunu yaptığı bir takım toplumsal tezleri özel olarak kadınlara tebliğ eden bir aracı olmanın ötesine pek de geçememiş ve özgün bir karakter taşımamıştır. Bu da Almanya'daki sosyalist hareket içerisinde kadın hareketinin ikincil faaliyetler içinde yer almasına neden olmuştur.

ATTF'nin incelenmeye değer bir diğer çalışma alanı ise kültürel faaliyetlerdir. Kültürel ve sanatsal faaliyetler Türkiye solunun her zaman ciddiyle üzerine eğildiği bir alan olmuştur. Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de edebiyat, resim, müzik vb. alanlarda bir sol hegemonyadan bahsetmek 1960'lar itibarıyla mümkün hale gelmiştir. Özel olarak TKP çevresi ise bu hususta ayrı bir prestije sahiptir, zira Nazım Hikmet ve Abidin Dino gibi şiir ve resim alanlarına damga vurmuş iki usta sanatçının üyesi oldukları parti olma hüviyetini taşımaktadır. Nitekim ATTF yayınlarında Nazım Hikmet'in doğum günü vesilesiyle yapılan anmalara ve şairin eserlerinden birtakım bölümlere sıklıkla rastlamak mümkündür.¹¹ Türkiye'de Kurtuluş'un ilk 8 sayısında ise Sabahattin Ali'nin Ses isimli öyküsü tefrika edilmiştir (Türkiye'de Kurtuluş, Ekim 1969- Mayıs 1970: 7). Öte yandan ATTF yayın organları ağırlıkla ilk sayılarında

¹¹ İşçi Birliği, 12 Şubat 1977: 5; İşçi Birliği, 23 Nisan 1977: 8; Kurtuluş, Temmuz 1969: 11; Kurtuluş, 30 Ağustos 1969: 2; Türkiye'de Kurtuluş, Haziran 1970: 4; Türkiye'de Kurtuluş, 1 Haziran 1973: 4; Türkiye'de Kurtuluş, 14 Ocak 1977: 2.

olmak üzere sayfalarını okuyuculardan gelen şiir ve öykülere de açmıştır.¹² Benzer şekilde bir ATTF marşı oluşturulması için okuyucular Türkiye’de Kurtuluş’ta yayınlanmak üzere yazdıkları şiirleri göndermeye ödüllü bir yarışmayla teşvik edilmişlerdir (Türkiye’de Kurtuluş, 1 Şubat 1974: 1). Bir başka ödüllü yarışma ise Nazım Hikmet’in isimsiz yayınlanan “Türkiye İşçi Sınıfına Selam” şiirinin yazarını bilme şartıyla İB tarafından düzenlenmiştir (İşçi Birliği, 4 Temmuz 1974: 6). Yayınlar üzerinden yapılan bu çalışmalar dışında ATTF örgütleri çeşitli aralıklara Rahmi Saltuk, Aşık İhsani (İşçi Birliği, 28 Nisan 1974: 5), Aşık Feri (İşçi Birliği, 31 Mart 1975: 6) vb. halk müziği sanatçılarının sahne aldığı eğlence geceleri düzenlemişlerdir. Ancak ATTF’nin kültürel alandaki en büyük girişimi olarak kendi bünyesinden çıkardığı ATTF İşçi Korosu öne çıkmaktadır. MTTO öncülüğünde, ATTF’ye bağlı örgütlerin üyelerinden müteşekkil koro, ilk olarak DKP’nin 1 Mayıs şenliğinde 1500-2000 kişilik bir salondan sahne aldıktan sonra resmi ve yarı resmi makamlardan davetler alıp pek çok gecede sahne alan bir müzik topluluğuna dönüşmüştür (Gürgöz, 2007: 35-36). Tahsin İncirci’nin çalıştırdığı koro¹³ “İşçi Şarkı ve Marşları” isiminde bir de plak çıkarmıştır (Kurtuluş, 13 Eylül 1974: 4). Koronun yanında ATTF örgütleri zamanla küçük çaplı folklor ve tiyatro ekipleri de kurmuşlar ve bu ekipler de bahsedilen gecelerde çok kere sahne almıştır.¹⁴

Görüldüğü üzere ATTF, genelde Türkiye solunun özelde TKP’nin kültür-sanat alanındaki yoğun ilgisine paralel olarak gerek yayın organlarında ve düzenlediği gecelerde gerekse de doğrudan sokak eylemlerinin içerisinde edebiyat, müzik, tiyatro vb sanat dallarını mümkün mertebe Türkiyeli işçilerin mücadelesinin içine yedirmeye büyük gayret göstermiştir.

¹² İşçi Birliği, 12 Haziran 1974: 6; İşçi Birliği, 12 Ağustos 1974: 6; İşçi Birliği, 29 Eylül 1974: 4-6; Kurtuluş, Haziran 1969: 3

¹³ <https://gazetemanifesto.com/2020/tansiyonu-yuksek-sarkilarin-bestecisi-tahsin-incirci-417506/>

¹⁴ İşçi Birliği, 1 Mayıs 1975: 3; İşçi Birliği, 8 Aralık 1975: 4; İşçi Birliği, 9 Ekim 1976: 4; Kurtuluş, 3 Ekim 1975: 4

SONUÇ

1970-1980 arası Türkiyeli işçiler çevresinde gelişen Almanya'daki sosyalist hareket, bu çalışmada üç ana başlık altında incelenmiştir. Birinci bölümde Türkiyelileri Almanya'ya işçi olarak göç etmeye teşvik eden 1961 İşgücü Anlaşması tarihsel arkaplanıyla ortaya konmak üzere çeşitli alt başlıklara ayrılarak analiz edildi. İlk olarak kapitalizmin iki dünya savaşından çıkardığı dersler ekonomi-politik açısından değerlendirildi ve II. Dünya Savaşı'ndan sonra uluslararası sistemin, ikiye bölünen Almanya'nın Batı saflarında yer alan parçası FAC'ın I. Dünya Savaşı'nda olduğu gibi yeni bir saldırganlık içine girmemesi prensibi üzerinden kurgulandığı anlatıldı. Birinci bölümün ikinci alt başlığında ise FAC'ın uluslararası sisteme dahil edilmesinde birincil rolün SSCB'ye karşı Avrupa'nın yeniden güçlendirilmesi olduğu anlatıldı. Bu güçlendirme için ilk olarak dünya kapitalizminin Bretton Wood Sistemi olarak bilinen yeni kapitalist teamüller çerçevesinde yeniden biçimlendirilmesine çalışılmıştır. Marshall Planı olarak bilinen ERP vasıtasıyla Avrupa ekonomik olarak yeniden canlandırılmış ve nihayetinde Almanya'nın NATO üyeliği ile beraber bu süreç askeri açıdan da tamamlanmıştır. Birinci bölümün üçüncü alt bölümünde ise modern işçi göçlerinin tarihi 19 yy.'da yapılan ilk anlaşmalar üzerinden kurulmaya çalışan uluslararası standardizasyon arayışlarına odaklanarak ortaya kondu. Takip eden alt başlıkta ise Almanya'nın II. Dünya Savaşı sonrası gerçekleştirdiği ve "Alman ekonomik mucizesi" olarak bilinen ekonomik atılımının dünya kapitalizmin dönüştüğü "refah devleti" modelinde göçmen işçi emeğini kaçınılmaz bir zorunluluk haline getirmesi açıklandı. Ardından Türkiye ve Almanya arasında imzalanan işgücü anlaşmasının koşulları ortaya kondu ve anlaşmadan beklentilerle anlaşmanın taraflarının somut olarak deneyimledikleri hususların sağlanması yapıldı.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise Almanya'daki Türkiyelilerin meydana getirdiği sosyalist hareketin kökenlerini anlayabilmek adına 1960-1980 arası Türkiye sosyalist hareketinin başlıca unsurları ve temel tartışmaları ortaya kondu. Yön, TİP ve MDD hareketlerinin temel karakterleri ana hatlarıyla ortaya konduktan sonra FAC'da kurulan en büyük sosyalist işçi federasyonu olan ATTF, partinin yurtdışında yeniden örgütlenmesinde de kritik öneme sahip olduğu için başta incelenen hareketlerden daha

kapsamlı bir TKP tarihçesi sunuldu. Bunun ardından bu çalışmanın merkezinde yer alan ATTF'nin detaylı şekilde incelenmesine geçildi. Federasyonun kuruluşu, yayın organları gibi hususlar ortaya konduktan sonra federasyonun kuruluşunda birlikte çalışan TİP ve TKP'li grupların Türkiye'deki politik gelişmelere paralel olarak zamana yayılmış bir ayrışmayı nasıl tatbik ettikleri hakkında bilgi verildi. MDD etkisiyle tabanda zaten başlamış olan kutuplaşmanın Çekoslavakya'nın SSCB tarafından işgali sonrasında parti yönetimine de sirayet etmesiyle TİP içinde yaşanan bölünme Almanya'daki TİP'lilere de sirayet etmiş ve SSCB'nin karşısında tavır alan grupla TKP'liler arasında kaçınılmaz bir çatışma yaşanmıştır. TİP'in 12 Mart sonrası kapatılışından sonra Türkiye solundaki boşluktan da güç alarak 1973'te Türkiye'de yeniden örgütlenmek üzere bir hamle başlatan TKP'nin giderek güçlenmesi, partinin kitle örgütlerinde dahi kendi dışındaki sosyalist grupları tasfiye etmesine dayalı sektör bir tutum takınmasına yol açmış, böylelikle ATTF, adeta TKP'nin bir alt birimine dönüşmüştür. İkinci bölümün son alt başlığında işte bu kabuğu kırıp yeniden kitleleşme arayışıyla kurulan FİDEF'in kısa soluklu macerasına değinildi.

Çalışmanın üçüncü bölümü ise Almanya'daki Türkiyeli işçilerin parçası oldukları sosyalist hareketin hangi somut eylemlere imza attığını incelemeye ayrıldı. Bu eylemler Almanya ile ilgili faaliyetler ve Türkiye ile ilgili faaliyetler olmak üzere iki ana başlık altında incelendi. Türkiye'den Almanya'ya 1961 yılında başlayan kitlesel göç bir işçi göçü olduğundan ve sosyalistlerin en çok önem attıkları sınıf işçi sınıfı olduğundan ilk olarak Almanya'daki Türkiyeli işçilerin emek hareketi içerisindeki eylemleri ve Türkiyeli sosyalistlerin bu eylemler üzerinden işçilerle kurdukları ilişkiler ele alındı. İlk alt başlıkta işçi temsilciliği, sendika temsilciliği gibi kurumlarda Türkiyeli işçilerin görev almaya başlamalarıyla birlikte ATTF'nin işçilere bu seçimlerde yapılacak tercihler konusunda önderlik etmeye soyunduğu anlatıldı. Ardından Türkiyelilerin dahil oldukları grevlerden, birbirinden farklı dinamikleriyle genel hikayenin çeşitliliğini özetleyebileceği düşünülen Pierburg, Ford ve Eles grevleri incelendi. Bu grevler süresince ATTF'nin içeriden ve dışarıdan gösterdiği etkinlik federasyona hakim olan ideolojik yaklaşım etrafında tartışıldı. Daha sonra ATTF'nin kurulduğu günden bu yana düzenli olarak Türkiyeli işçilerin katılımını büyütmek üzere çalıştığı 1 Mayıs eylemlerinden kesitler sunuldu. Almanya ile ilgili

faaliyetlerin emek mücadelesi boyutu böylelikle gösterildikten sonra Türkiyeli işçilerin barınma, eğitim gibi iki temel hususa yaşadıkları problemler üzerine ATTF'nin kurduğu komiteler, yürüttüğü kampanyalar ve tertiplediği yürüyüş vb. eylemler iki ayrı alt başlıkta değerlendirildi. Nihayet Türkiyeli işçilerin Almanya bürokrasisi karşısındaki bilgisizliği nedeniyle yaşadıkları sorunlara ATTF'nin gerek çalışma ofislerinde yüz yüze gerekse yayın organları üzerinden yazılı olarak nasıl yardımcı oldukları ve bu yardım eyleminin Türkiyeli işçilerle temas kurmak adına kullanılan ilk ve en etkili yöntemlerden biri olduğu belirtildi. Almanya ile alakalı faaliyetlerin en fazla ağırlık verilen noktaları bu şekilde ortaya konduktan sonra ATTF'nin Türkiye'yi temel alan eylemlerinin incelenmesine geçildi.

Pratik aksini gösterse de Almanya'ya göç eden Türkiyelilerin neredeyse tamamı ülkelerine geri döneceklerini düşünerek memleketlerinden ayrılmıştır. Bu nedenle Türkiye'deki gelişmeler hakkında fikir ve eylem üretmek bizzat ATTF'nin kuruluş amaçlarının başında gelmektedir. Ancak federasyonun Türkiye ile alakalı eylemlerinin dozunun ve sıklığının artması 12 Mart askeri müdahalesinin solu hedef alan anti-demokratik uygulamalarıyla birlikte gerçekleşmiştir. Çalışmanın bu son bölümünün ilk alt başlığında 12 Mart uygulamaları sonrası kurulan ve ATTF çevresinin baskın olduğu ilk af komitelerinden Dünya Barış Konseyi üyesi bir örgüt halini alan ABÖK-TBÖK'e uzanan yol ele alındı. Arından 12 Mart rejimine karşı uluslararası bir tepki oluşmasına ciddi katkısı olan ve Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan ve Yusuf Aslan'ın idam cezalarının infazını engellemek üzere yapılan açlık grevi değerlendirildi. Bunun ardından ATTF'nin Avrupa çapındaki tüm örgütlerini seferber ederek giriştiği iki büyük kampanya hakkında bilgi verildi. İlk olarak ATTF'nin yaklaşık 1 aylık bir zaman dilimine yaydığı ve FAC'ın 3 büyük kentinde düzenlediği yürüyüşlerle sonlandırdığı MC karşıtı kampanya incelendi. Ardından 1975 itibarıyla sendika içinde artan TKP etkisiyle ATTF'nin yürüttüğü çalışmalarda da ciddi bir yer kaplayan DİSK'in Türkiye'de örgütlediği DGM karşıtı gösterilere başta FAC olmak üzere Avrupa çapında karşılık veren dayanışma eylemleri ve yardım kampanyası hakkında yorumlarda bulunuldu. Ardından işlenen Lice ve Muradiye depremleri sonrası yapılan yardım kampanyalarıyla da ATTF'nin Türkiye ile ilgili yürüttüğü faaliyetlerden ön plana çıkanları ayrıntılarıyla göz önüne serilmiş oldu. Son kısımda

ise çalışmanın sınırları kapsamında değerlendirilmeye elverişli olmayan ATTF'nin kadın hareketi girişimi ve kültürel alandaki faaliyetleri incelenerek çalışma sonlandırıldı. Böylelikle, bütün bu çalışma boyunca bu araştırmanın yapılmasına neden olan ve girişte de belirtilen tüm sorulara cevaplar verilmiş oldu. Buna göre Türkiye'den Almanya'ya işçi göçünün ardında yatan temel sebepler; FAC ekonomisinin artan işgücü ihtiyacı, Türkiye'nin işgücü fazlasının yarattığı işsizliği hafifletme, işçilerin ailelerine gönderecekleri nakitle döviz açığını kapatma ve Almanya'da tecrübe kazanacak Türkiyelilerin yurda dönerek sanayi kalkınma yaratması temennisidir. İkinci olarak ise 1960-1980 arası Türkiye solunun Almanya'daki sosyalist harekete yansımaları doğrudan gerçekleşmiştir. Almanya'ya gelen Türkiyeli işçilerin özellikle ilk grupları büyük şehirlerden geldiklerinden buralarda edindikleri politik fikirlerini de beraberinde getirmişlerdir. Almanya'da 1960'lı yıllarda bir araya gelen Türkiyeli sosyalistler arasında TİP çizgisi hakimdir. TİP'liler burada, uzun yıllardır yurt dışına sıkışmış olarak kalan ancak tarihsel prestiji ve savunduğu SSCB yanlısı çizgiyle Türkiye sosyalist hareketinde her zaman özgün bir yeri olan TKP'lilerle karşılaşmışlardır. İşçi sınıfının devrimci önderliğine yapılan vurgu ve MDD karşıtlığı gibi ideolojik bazı konularda ortaklaşan bu iki hareket, Zeki Başımar döneminde TKP'nin TİP'e verdiği büyük desteğin de etkisiyle yakın ilişkiler kurarak Almanya'daki ilk sosyalist çatı örgütü olan ATTF'nin kuruluşunda Türkiye sosyalist hareketinin Avrupa'daki uzantıları olarak yer almışlardır. Öte yandan Almanya'ya giden Türkiyeli işçileri bir araya gelmeye iten en önemli etken işgücü anlaşmalarının ciddi bir ön hazırlık yapılmadan imzalanmasından kaynaklı olarak işçilerin buradaki ilk zamanlarında büyük sorunlarla karşılaşması ve bu sorunlarının çözümü için başvuracakları kuruluşların olmamasıdır. Bu sebeplerle Türkiyeli işçilerin kurduğu ilk örgüt, Türkiyeli işçilerin Almanya'da en yoğun şekilde bulundukları Ruhr bölgesinin Köln şehrinde kurulan Köln ve Çevresi Türk İşçileri Cemiyeti olmuştur. Bu örgüt içinde yaşanan politik ayrışmalar sonucunda ise FAC'da Türkiyeli işçilerin kurduğu ilk sosyalist örgüt olan Türk Gençlik Kültür Kulübü kurulmuştur. Zamanla Almanya'nın ve Avrupa'nın farklı ülkelerinde başka bir takım örgütlerin kurulması güçlü bir sosyalist kitle örgütü oluşturma amacıyla bu örgütleri bir araya toplama fikrini gündeme getirmiş ve ATTF, TİP ve TKP eğilimli yerel örgütlerin girişimiyle böyle kurulmuştur. Ancak Türkiye sosyalist hareketi içindeki tartışmalar zamanla

ATTF içine de taşınmış ve TİP'lilerin bir kısmının Çekoslovakya'nın işgalinin ardından SSCB karşıtı bir pozisyonda konumlanmasının başlattığı çatışma TİP'lilerin federasyondan ayrılmalarına varan bir sürece dönüşmüştür. ATTF, Türkiyeli işçilerin Almanya'da karşılaştıkları iş, barınma, eğitim, sağlık vb. tüm sorunlara ciddiyetle yaklaşmış ve ilgi göstermiştir. Federasyon işçilerle bu kanallar vasıtasıyla kurduğu ilişkileri onlara sosyalizmi benimsetmek üzere kullanmaya gayret etmiştir. Fabrikalarda yürütülen somut mücadelelerde, işçilerin daha iyi koşullarda barınabilmeleri için yürütülen faaliyetlerde, Türkiyeli çocukların düzgün bir eğitim alabilmesi için kurulan komitelerde, vergi denkleştirmelerinden işsizlik parasının alınmasına işçilerin yaşadığı bürokratik sorunlarda sunulan desteklerde ön saflarda yer alan federasyonun 1968'de başladığı mücadelesinde birtakım inişler ve çıkışlarla 1980 askeri darbesinin Almanya'daki sosyalist hareketin gündemini politik sığınmacılara çevirine dek hikayesi anlatılmaya ve yorumlanmaya değer büyüklükte bir eylemlilik gösterdiğini söylemek mümkündür. Almanya'daki sol eğilimli kurum ve kuruluşlarla yakın ilişkiler içinde olan federasyon, resmi makamların Türkiyeli işçilerin sorunlarıyla ciddi anlamda ilgilenmediği, milliyetçi-muhafazakar derneklerin henüz güçlü şekilde örgütlenmediği göçün ilk on yılında işçilerin sorunlarına karşı bu ilgili tutumuyla Türkiyeli işçiler arasında ciddi bir destek görmüş, arkasına aldığı bu destekle de Türkiye sosyalist hareketinin tarihinin en aktif döneminin dinamizmini yurtdışına da aynı şekilde taşımayı başarmıştır.

KAYNAKÇA

- AKAN, D. M.:2010 "Uluslararası Döviz Kuru Sistemlerinin Geleceği: Bretton Woods'a Geri Dönülebilir Mi?." **Sosyal Bilimler Dergisi** Sayı:2, 2010: 108-115.
- AKBULUT, E.: 2002 **Komintern Belgelerinde Nazım Hikmet**, İstanbul, TÜSTAV, 2002
- AKDERE, İ.,
KARADENİZ,
Z.:1994 **Türkiye Solu'nun Eleştirel Tarihi, 1908-1980**, İstanbul, Evrensel Basım Yayın.
- AKSEYMEN,
N.:2003 **Irmak Gibi Mektuplar(1974-1976)**, İstanbul, Tüstav Yayınları, 2003
- AKTÜKÜN, İ.:2017 "1917 Ekim Devrimi Neden Rusya'da Gerçekleşti", **İktisat Dergisi**, Sayı:538, Temmuz-Aralık 2017:18-3
- ALTER, KAREN J.,
STEINBERG, D.:
2007 "The Theory and Reality of the European Coal and Steel Community." **Making History: European Integration and Institutional Change at Fifty,(Eds.)** Meunier, Sophie, McNamara, Kathleen R 8 (2007): 89-104.
- AREN, S.:1993 **TİP Olayı: 1961-1971**, İstanbul, Cem Yayınevi, 1993
- ATILGAN, G.:2008 "Yön-Devrim Hareketi", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cilt 8-Sol**, ed. Murat Gültekingil, İstanbul, İletişim Yayınları, 2. Baskı, 2008
- ATILGAN, G.:2002 "Yönü Ararken Yolunu Yitirmek", **Praksis**, Sayı:6, 2002:119-151
- AYBAR, M.A.:1988 **Türkiye İşçi Partisi Tarihi**, İstanbul, BDS Yayınları, 1988
- AYDIN, S.:2008 "Türkiye Solunda Özgücülük ve Milliyetçilik", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cilt 8-Sol**, ed. Murat Gültekingil, İstanbul, İletişim Yayınları, 2. Baskı, 2008: 543-584

- AYDINOĞLU, E.:2007 **Türkiye Solu(1960-1980): “Bir Amneziğin Anıları”**, İstanbul, Versus Kitap, 2007
- B. J. RAMAGE:1899 "Prince Bismarck and German Unity." **The Sewanee Review**, Cilt:7, Sayı:4,1899
- BABALIK, N.:2005 **Türkiye Komünist Partisinin Sönümlenmesi**, İstanbul, İmge Kitabevi Yayınları, 2005
- BAKIRTAŞ, İ, TEKİNŞEN, A.:2004 "Dünya Savaşları Ve Büyük Buhran Arasındaki Etkileşimin Ekonomi Politikası", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı:12, 2004: 83-100.
- BARTLETT, R.W.:1967 "France and West Germany in the European Common Market", **Illinois Agricultural Economics**, Vol. 7, No. 1, January 1967: 1-10
- BİLİR, H.:2009 "Entelektüel Bir İktisatçı: John Maynard Keynes", **Dört Öge**, Sayı: 16, 2009: 83-97
- BİROL, Ö.H., GENCER, A.H.:2014 "Neo-klasik iktisat ve neo-klasik sentez.", **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:16, Sayı:1, 2014: 259-280
- BORA, T.:2017 **Cereyanlar: Türkiye’de Siyasi İdeolojiler**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2.Baskı, 2017
- BORSA, M.Ö.:2016 "İki Dünya Savaşı Arası Dönemde İngiliz Dış Politikasının Analizi", **İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Sayı: 54, Mart 2016, ss.81-102.
- HARMAN, C.: 2010 **“Halkların Dünya Tarihi: Taş Devri'nden Yeni Binyıla”**, Çev. Uygur Kocabaşoğlu, İstanbul, Yordam Kitap, 2010
- ÇAĞLAR, A., & SOYSAL, L.:2003 "Introduction: Turkish Migration to Germany-Forty Years After", **New Perspectives on Turkey**, Vol.29, 2003: 1-18

- ÇETİNKAYA, Y.D., DOĞAN, M.G.:2008 **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt 8-Sol**, ed. Murat Gültekingil, İstanbul, İletişim Yayınları, 2. Baskı, 2008: 275-355
- DEIGHTON, A. (1992). “Arming the key battleground’: German rearmament, 1950–55”, **Diplomacy and Statecraft**, 3(2), 343-353.
- DOĞAN, M. G.,ÜNÜVAR, K.:2008 “ “Üçüncü Dünya”cılık, Maouculuk, Aydınlikçılık”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt 8-Sol**, ed. Murat Gültekingil, İstanbul, İletişim Yayınları, 2. Baskı, 2008: 705-742
- GÜR, M.:2002 **Diyardan Diyara TKP’nin Avrupa Yılları**, İstanbul, Günizi Yayıncılık, 2002
- GÜR, M.:1993 **Otuz Yılın İçinden**, Hückelhoven, Verlag Anadolu, 1993
- GÜREL, B., ÖZKAN, F.:2008 “İsmail Bilen(Laz İsmail)”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt 8-Sol**, ed. Murat Gültekingil, İstanbul, İletişim Yayınları, 2. Baskı, 2008: 294-307
- GÜRGÖZ, F.:2007 **Saat Geri Dönmüyor**, İstanbul, Tüstav Yayınları, 2007
- HOBSBAWM, E.:1996 **Kısa 20. Yüzyıl: 1914-1991 Aşırılıklar Çağı**, Çeviren: Yavuz Alogan, İstanbul, Sarmal Yayınevi, 1996,
- HÖNEKOPP, E.:1997 Labour Migration to Germany from Central and Eastern Europe: Old and New Trends.
- İSİMSİZ Türkiye İşçi Partisi Tüzüğü(1964), İstanbul, Balkanoğlu Matbaacılık, 8. Baskı, 1969
- KABOLT, K.:2018 “How to Speak Precarious Histories from a Precarious Position? Form(s) of Knowledge. Nothing Is Given....”, **They’ll Never Walk Alone The Life and Afterlife of Gastarbeiters**, Boris Buden, Lina Dokuzović (eds.), 2018: 125-144

- KARAGÖZ, K.:2009 Workers' Remittances and Economic Growth: Evidence from Turkey. *Journal of Yaşar University*, 4(13), 2009:1891-1908.
- KARKAMPASİS, G.:2016 “What Happened to the German War Reparations after the end of WWII”, 2016, Unpublished Master Thesis
- KEŞOĞLU, T.:2010 “1970’lerin En Kitleli Kadın Örgütü: İlerici Kadınlar Derneği”, **Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar**, Sayı: 12, 2010: 61-84
- KUHN, W. E.:1978 “Guest workers as an automatic stabilizer of cyclical unemployment in Switzerland and Germany” **International Migration Review**, 12(2), 210-224.
- KÜRKÇÜ, E. (1988). “Kapitalizm ile Komünizm Arasında ‘Geleneksel Aydınlar’: Yön Hareketi”, **Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi**, Cilt:6, 1988
- LENİN, V.I.: 2009 **Emperyalizm: Kapitalizmin En Yüksek Aşaması**, Ankara, Sol Yayınları, 2009
- LİEBİG, T.: 2007. “The Labour Market Integration of Immigrants in Germany”, **OECD Social, Employment and Migration Working Papers**, No. 47
- MARX, K.: 2017 **Kapital**, Cilt:2, İstanbul, Yordam Yayınları
- MARTİN, P. L.:1981 “Germany's Guestworkers”, **Challenge**, 24(3), 34-42.
- MİLLER, J. (2013). “Her Fight is Your Fight:" Guest Worker" Labor Activism in the Early 1970s West Germany”, **International Labor and Working-Class History**, 226-247.

- ÖZCAN, C.: 2013 TKP Atılım Dönemi'nde DİSK-TKP ilişkisi ve TKP'nin DİSK'te etkin olma kanalları. *Toplum ve Bilim*, 0(128), 104 - 144.
- ÖZGÜDEN, D.:1988 “Türkiye İşçi Partisinin Kuruluşu”, **Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi**, Cilt: 6
- PINAR, E.:2008 “27 Mayıs' ın İzinde Türk Solu ve Milliyetçilik: Kemalizm ve Yön Hareketi, Milli Demokratik Devrim”, **Mülkiye Dergisi**, 32(260), 193-205.
- PUSCH, B., & SPLITT, J. (2015). **Türk-Alman Göç Araştırmalarının 50 Yılı Prof. Dr. Nermin Abadan-Unat’tan Otobiyografik Bir Değerlendirme Çev. Fügen Uğur. Pera-Blätter Orient-Institut Istanbul**, 2015
- RASS, C. (2012). “Temporary Labour Migration and State-Run Recruitment of Foreign Workers in Europe, 1919–1975: A New Migration Regime?”, **International Review of Social History**, 57(S20), 191-224.
- SAYAN, S.: 2004 “Guest workers' remittances and output fluctuations in host and home countries: the case of remittances from Turkish workers in Germany”, **Emerging Markets Finance and Trade**, 40(6), 68-81.
- SAYILGAN, A: 2009 **Türkiye’de Sol Hareketler**, 5. Baskı, İstanbul, Doğu Kütüphanesi, 2009
- SCHMİDT, I.:2009 “German Labour Experiences Since World War Two: A Suggested Interpretation”, **Labour/Le Travail**, 63, 157-179.
- SCHNABL, G.:2019 "The 1948 German Currency and Economic Reform: Lessons for European Monetary Policy.", **Cato J.** Vol.39, No.3, 2019: 607-634
- SÖNMEZ, S.:2016 “Bretton Woods, Fordizm ve Hegemonya”, **Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 34, Sayı: 1, 2016 s. 43-62

- STMA: 1988 “Kurtuluş Savaşında Sosyalist Hareket” **Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi**, 6
- “Tek Ülkede Sosyalizm”, **Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi**, Cilt:2, 1988: 684-735
- ŞENER, M.:2015 **Türkiye Solunda Üç Tarz-ı Siyaset: Yön, MDD ve TİP**, İstanbul, Yordam Kitap.
- ŞENER, M.:2008 “Türkiye İşçi Partisi”, Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt 8-Sol, ed. Murat Gültekingil, İstanbul, İletişim Yayınları, 2. Baskı, 2008:356-431
- TEKİN, C. “Die erste linke Migrantenorganisation aus der Türkei: Die Europäische Föderation türkischer Sozialisten (1968–1977)”, **Arbeit – Bewegung – Geschichte. Zeitschrift für historische Studien** 2021/I, 2021
- TEKİN, U.:2007 “Avrupa’ya Göç ve Türkiye”, **İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, (37), 43-56.
- TEKİN, U.: 2015 “Türkiyeli İşçilerin 1973 Ford Fabrikası Grevi”, **Diskar**, Sayı:4, 2015:66-73
- TROÇKİ, L.:1998 **İhanete Uğrayan Devrim**, Yazın Yayıncılık, İstanbul, 1998
- TURAN, Z., ÖZTÜRK, Y.:2016 "Keynes Sistemi Ve Bekleyişlerin Sisteme Katkısı", **Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:9, Sayı:2, 2016: 259-269
- UNAT, N. A. (2002). **Bitmeyen Göç Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa**. İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- USAL, Z.O. “Dünya Bankası Ve IMF Kapsamında Uluslararası Finans Kuruluşları Ve İnsan Hakları”, **İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Sayı:39, Ekim 2008: 231-246
- USLU, F.:2017 “Almanya’nın Uyguladığı Aile Birleşimi A1 Sınavı’nın Tarihsel ve Sosyolojik Açıdan Değerlendirilmesi”, **The Journal of Academic Social Science Studies**, Sayı:62, Winter 2017:349-359
- ÜNSAL, A.:2002 **Umuttan Yalnızlığa: Türkiye İşçi Partisi(1961-1971)**, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2002
- ÜNVER, C. (2003). “Almanya'ya Türk İşgücü Göçü: Geçmişten Geleceğe Sorunlar, İmkanlar ve Fırsatlar”, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, (45), 2003: 177-226.
- WARNER, G.: 1985 "The United States and the Rearmament of West Germany, 1950-4.", **International Affairs**, Vol.61,No.2, Spring 1985: 279-286.
- YURTSEVER, H.: 2020 **Yükseliş ve Düşüş: Türkiye Solu 1960-1980**, İstanbul, Yordam Kitap.
- AKAN, D. M.:2010 "Uluslararası Döviz Kuru Sistemlerinin Geleceği: Bretton Woods'a Geri Dönülebilir Mi?." **Sosyal Bilimler Dergisi** Sayı:2, 2010: 108-115.

Gazeteler ve Süreli Yayınlar

- ATILIM** Ocak 1974
- ATTF 3. Olağan Kongresinde Kabul Edilen Eylem Planı** 1970
- ATTF 7. Kurultay Kararları** 1974

ATTF Tanıtım	https://www.tustav.org/yayinlar/kutuphane/ATTF-
Broşürü	kutuphanesi/ATTF-tanitim-brosuru.pdf
BAGK Basın	1 Şubat 1972 s.1
Bülteni	8 Şubat 1976: 1 22 Şubat 1976
Barış Ve Özgürlük	1 Ocak 1976, S.1 1 Nisan 1976, S.7
İŞÇİ BİRLİĞİ	“Dünya İşçi Sınıfının Dayanışma Günü: 1 Mayıs!”, 28 Nisan 1974, S. 7, s. 1; “ 1 Mayıs’ta Buluşalım: Gece’de Rahmi Saltuk Aşık Fermani, Binali Can”, 28 Nisan 1974, S. 7, s. 5; “1 Mayısı Kutladık”, 24 Mayıs 1974, S. 8, s. 5; 12 Haziran 1974, S. 9, s. 6; “Kimdir? Tanıyormusunuz?”, 4 Temmuz 1974, S. 10, s. 6; 12 Ağustos 1974, S. 11, s. 6; 29 Eylül 1974, S. 13, s. 4, 6;

“Germaniaplatz Olayını Açıklıyoruz”, 20 Ocak 1975, S. 18, s.1;

“Germaniaplatz Olayı Genişliyor”, 10 Şubat 1975, S. 19, s. 3;

“İşsizlik Konusunda TÜRKDANIŞ’ın Açıklaması”, 31 Mart 1975, S. 21, s. 3;

“Örgüt Haberleri- Rüsselsheim”, 31 Mart 1975, S. 21, s. 6;

1 Mayıs 1975: 3, S. 22, s. 3;

“A.B.Ö.K.” 26 Temmuz 1975, S. 25, s. 8;

“Avrupa Türkiyeli Kadın Örgütlerinin Delegeleri Toplandı”, 26 Temmuz 1975, S. 25, s. 8;

“Avrupa Türkiye Kadınlar Federasyonu Kuruldu”, 13 Ekim 1975, S. 28, s. 3

“Örgüt Haberleri”, 13 Ekim 1975, S.28, s.4;

“Bleidenstadt’da Grev! Yabancı İşçiler, Üzerinde Arttırılan Tüm Baskılara Karşın Yiğitçe Direniyor”, 10 Kasım 1975, S. 29, s. 8;

“Örgüt Haberleri- Gelsenkirchen”, 8 Aralık 1975, S. 30, s.4;

“TÜRKDANIŞ’ların Kapatılması 20 Aralık Cumartesi Günü Düzenlenen Yürüyüşle Protesto Edilecek”, 8 Aralık 1975, S. 30, s. 7;

“Bizler Emekli Olamıyoruz”, 16 Nisan 1976, S. 34, s. 1;

“Türkiye Barış ve Özgürlük Komitesinin Demirel Hükümetine
Hayır! Kampanyasının Yürüyüşü Frankfurt’ta Yapıldı”, 2
Temmuz 1976, S. 36, s. 8

“MC’nin DİSK, TÖB-DER ve Dalokay’a Saldırısına Karşı
Frankfurt ve Çevresinde Tepki Büyüyor”, 9 Ekim 1976, S. 39,
s.1-3;

9 Ekim 1976, S. 38, s. 4

“6-7 Kasımda ATKF’nin 2. Genel Kurulu Gelsenkirchen’de
Yapıldı, 20 Kasım 1976, S. 39, s. 5;

“DİSK Direnişine Yardım Kampanyası”, 20 Kasım 1976, S. 39,
s. 8;

“Örgüt Haberleri” 1 Ocak 1977, S. 40, s. 4;

12 Şubat 1977, S.41 s.5;

23 Nisan 1977, S. 43, s. 8;

“FİDEF 1. Temsilciler Kurulu 11-12 Haziranda Hannover’de
Toplandı”, 30 Haziran 1977, S. 44, s. 7;

İŞÇİ POSTASI

“Avrupa Türk Toplumcular Federasyonu Kuruldu!”, Aralık
1968, S. 8, s. 1;

KURTULUŞ / TÜRKİYE’DE KURTULUŞ

Temmuz 1969, S. 3, s. 11

30 Ağustos 1969, S. 4, s. 2

“Sosyalizm Sözlüğü”, Aralık 1969, S. 2, s.5

“Bir Mayıs İşçi Bayramı”, Mayıs 1970, S. 7, s. 1;

“ATTTF’ye Bağlı Bütün Örgütlerin Dikkatine”, Haziran 1970, S. 10, s. 6;

“Büyük Şair Nazım Hikmet”, Haziran 1970, S. 9, s. 4;

“İşçinin Sözlüğü”, Ağustos 1970, S. 14, s. 5;

“Braunschweig’da Mesken Yürüyüşü”, Kasım 1970, S. 19, s. 7;

“Almanya’da İşçilerimiz 1 Mayıs’da Faşizmi Protesto Ettiler”, Mayıs 1971, S. 32, s. 4;

“İşsizlik Parası Nasıl Alınır?”, 4 Kasım 1971, S. 45, s. 6;

“İşçi Arkadaş! Patronlara Karşı Senin Hakkını Savunacak Olan İşyeri Temsilcini Seç!”, 17 Mart 1972, S. 54, s. 6;

“İşçi Arkadaş Üçkağıtçılara Dikkat Et”, 2 Şubat 1973, S. 77, s. 7;

“Nazım Hikmet’i Anıyoruz”, 1 Haziran 1973, S. 85, s. 4

29 Haziran 1973, S. 87;

“Sendika Temsilcileri”, 29 Haziran 1973, S. 87, s. 3;

“Batı Berlin ve Genç İşçilerin Eğitim Sorunu”, 29 Haziran 1973, S. 87, s. 4;

“Alman, Türkiyeli, Yunanlı, İtalyan, İspanyol, Yugoslav Tüm İşçiler Grev Cephesinden El Ele”, 24 Ağustos 1973, S. 91, s. 1;

“Ford’da İşçiler İnsanca Çalışma Şartları İstiyor”, 7 Eylül 1973, S. 92, s. 1;

“Sizin Köşeniz”, 10 Ocak 1974, S. 1, s. 4;

“ATTF Marşı Yarışması”, 1 Şubat 1974, S.101, s. 1;

15 Şubat 1974, S. 102;

“Batı Berlin Af Komitesi”, 1 Mart 1974, S. 103, s.4

“Çocuklarımızın Eğitimi Sağlanmalıdır”, 15 Mart 1974, S. 104, s. 4;

1 Mayıs 1974 Özel Sayı;

“Avrupa’da Türkiyeli İşçiler 1 Mayıs’ta”, 10 Mayıs 1974, S. 106, s.4;

“Genel Af için Büyük Yütüyüş” 24 Mayıs 1974, S. 107, s. 4

“Af Komitesinin Eylemi Büyüyor”, 21 Haziran 1974, S. 109, s. 4;

“Sendikalar Ne İş Yapar”, 21 Haziran 1974, S. 109, s. 4;

“Eski Bir Oportunist Tekrar Piyasaya Sürüldü: Kıvılcımlı’cılık”, 10 Temmuz1974, S. 110, s.1;

“Eski Bir Oportunist Tekrar Piyasaya Sürüldü: Kıvılcımlı’cılık AntiSovyetizmdir”, 26 Temmuz 1974, S. 111, s. 3;

“Avrupa Af Komitesi Koordinasyon Kurulu”, 26 Temmuz 1974, S. 111, s. 4;

“Eski Bir Oportunist Tekrar Piyasaya Sürüldü: Kıvılcımlı’cılık Maoculuktur”, 13 Eylül 1974, S. 113, s. 3;

“ATTF İşçi Korosunun Plağı Çıktı”, 13 Eylül 1974, S. 113, s. 4;

“Taşınma Yasağı”, 8 Kasım 1974, S. 117, s. 3;

“Taşınma Yasağı”, 23 Kasım 1974, S. 118, s. 4;

“Sendika Temsilcisi (Vertlaunsleute) Görevleri”, 13 Aralık 1974, S. 119, s. 4;

“Avrupa Barış ve Özgürlük Komitesi”, 10 Ocak 1975, S. 120, s. 3;

“Sendikalı İşçinin Köşesi”, 10 Ocak 1975, S. 120, s. 4;

“Örgüt Haberleri-Frankfurt”, 10 Şubat 1975, S. 19, s. 4;

“İşçi Temsilciliği Seçimlerine Aktif Olarak Katılalım”, 10 Şubat 1975, S. 19, s. 4;

“F. Almanya’yı Taşınma ve Çalışma Yasakları Sarıyor”, 5 Nisan 1975, S. 126, s. 1;

“Frankfurt’ta Öğretmenle Veliler”, 5 Nisan 1975, S. 126, s. 4;

“Çocuklarımıza Anadilde Eğitim İstiyoruz” 19 Eylül 1975, S. 136, s. 1;

“UZ (Bizim Çağ Şenliği)”, 3 Ekim 1975, S. 137, s. 4;

“Grev, Eles’te Türk Alman Yabancı Tüm İşçiler Patrona Karşı Omuz Omuza Savaşıyor”, 14 Kasım 1975, S. 140, s. 1;

“Türk-Danışların Kapatılmasına Karşı İşçilerimiz Direniyor”, 14 Kasım 1975, S. 140, s. 1;

“Eles’te Yabancı İşçiler”, 14 Kasım 1975, S.140, s. 2,

“Alman Öğretmenler Sendikası Veli-Öğretmenleri Destekleme Toplantısı Düzenledi”, 14 Kasım 1975, S. 140, s. 4;

“Eles’te İşçiler Patrona Karşı Savaşıyor”, 28 Kasım 1975, S. 141, s. 2;

“Batı Berlin’de Çocuklarımızın Eğitimi İçin 6 Aralık’ta Yürüyüş”, 28 Kasım 1975, S. 141, s. 3;

“Eles Grevinin Öğrettikleri”, 9 Ocak 1976, S. 143, s. 4;

“Sendika Temsilcileri Seçimi”, 9 Ocak 1976, S. 143, s. 4;

“Avrupa Türkiye Kadınlar Federasyonu (ATKF) ABÖK’e Katılıyor”, 6 Şubat 1976, S. 145, s. 4;

“Batı Berlin Veli Öğretmenler”, 20 Şubat 1976, S. 146, s. 4;

“Bochum Opel Firması’nda Sendika Temsilcisi Seçimi İçin Toplantı”, 2 Nisan 1976, S. 149, s. 1;

TBÖK’ün Demirel’e Hayır Kampanyası” 23 Nisan 1976, S. 150, s. 1;

“Demirel Hükümetine Hayır! TBÖK Kampanyası Yaygınlaşıyor”, 14 Mayıs 1976, S. 151, s. 1;

“Avrupa’da İşçilerimiz Yürüyüşlerle İhanet Cephesine Karşı Direniyor”, 28 Mayıs 1976, S. 152, s. 1-4;

“Frankfurt’ta Merkezi Yürüyüşe Binlerce Yurttaşımız Katıldı”, 11 Haziran 1976, S. 153, s. 1;

“Avrupa’da İşçilerimiz DGM’ye Karşı Direniş Komiteleri Kuruyor”, 24 Eylül 1976, S. 157, s. 1;

“TBÖK’ün DİSK’le Dayanışma Yürüyüşünde Binlerce İşçi MC’ye, DGM’ye Hayır Dedi”, 22 Ekim 1976, S. 159, s. 1;

“TBÖK Yardım Komiteleri Kurmaya Çağırıyor”, 17 Aralık 1976, S. 162, s. 4;

“TKP Politik Büro Üyesi Büyük Ozan Nazım 75 Yaşında”, 14 Ocak 1977, S. 163, s. 2;

1 Mayıs 1976, s.:1

“MC’nin Ders Kitaplarına Karşı Eylem Komiteleri Kuruluyor”, 28

Ocak 1977, S. 164, s. 4;

“Çocuklarımızı Faşist Eğitime Karşı Korumak Görevimizdir”, 31

Mart 1977, S. 42, s. 3;

“Hessen Eyaleti MHP’li Eğitim Müşavirini Okullara Sokmuyor”,

21 Nisan 1977, S. 170, s. 4;

İnternet Kaynakları

Gazete Manifesto

“Tansiyonu yüksek şarkıların bestecisi: Tahsin İncirci”

<https://gazetemanifesto.com/2020/tansiyonu-yuksek-sarkilarin-bestecisi-tahsin-incirci-417506/>

ILO

<https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/lang--en/index.htm>

KARAKAYALI, S.:

“Frankfurt’ta Lotta Continua, Köln’de Türklerin Terörü

2017

Federal Almanya Tarihindeki Göçmen Mücadelesi”

<https://transversal.at/transversal/1017/karakayal/tr>

NATO

<https://www.nato.int/nato-welcome/index.html>

UN

<https://www.un.org/en/conferences/women/mexico-city1975>

WTO

https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/whatis_e.htm

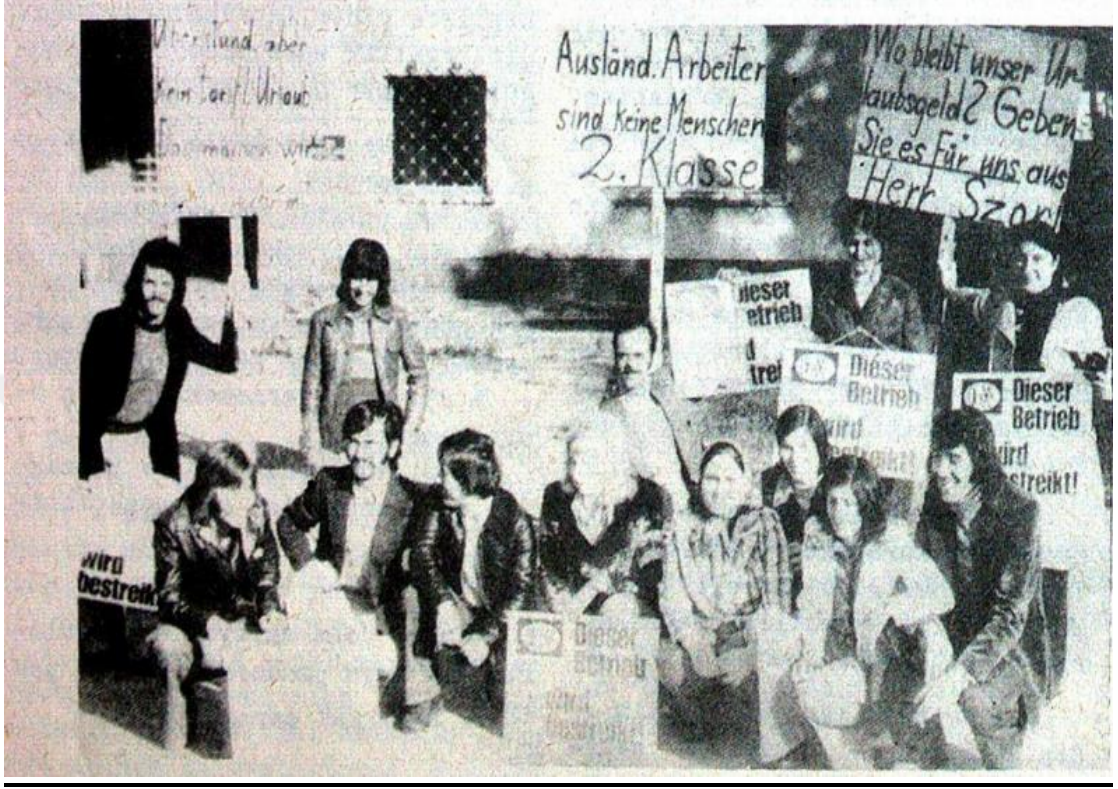
EKLER

EK-1: Pierburg Grevi³⁷:

³⁷ İşçi Birliği, 24 Ağustos 1973: 1

EK-2: Eles Grevi ³⁸

³⁸ Kurtuluş, 11 Kasım 1975:1

EK-3: MC Hükümetine Karşı Frankfurt Yürüyüşü³⁹:

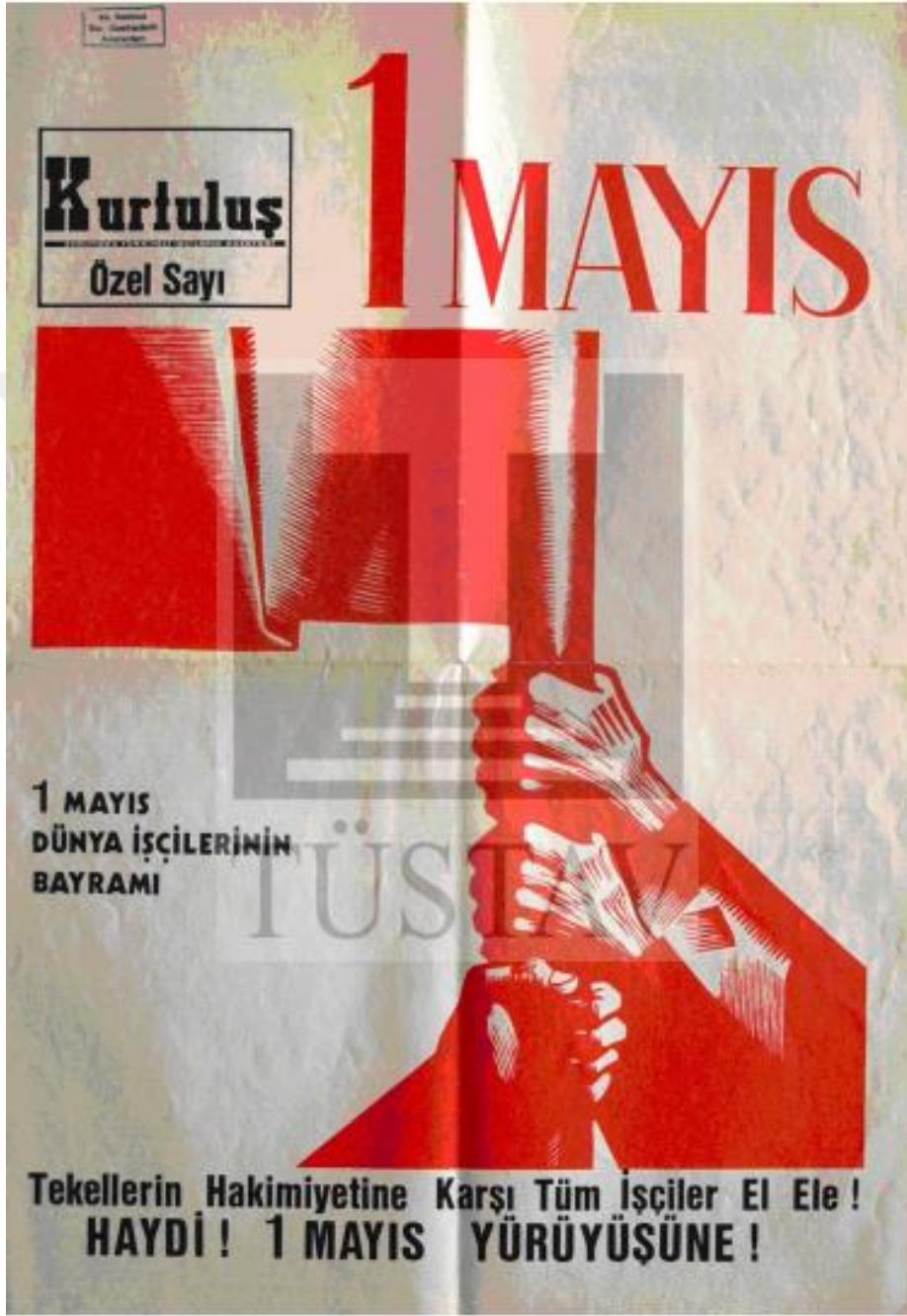
³⁹ İşçi Birliği, 2 Temmuz 1976: 8

EK-4: 1 Mayıs 1976 Londra- Batı Berlin Eylemleri⁴⁰:

⁴⁰ Kurtuluş, 14 Mayıs 1976: 1

EK-5: Kurtuluş 1 Mayıs 1974 Özel Sayı⁴¹:

⁴¹ Kurtuluş, 1 Mayıs 1974: 1

EK-6: Kurtuluş 1 Mayıs 1976 Özel Sayı⁴²:

⁴² Kurtuluş, 1 Mayıs 1976: 1

İDAM CEZALARINA KARŞI AÇLIK GREVİ

Sıkıyönetimin ilanından sonra, yurdumuzda iktidarda bulunanlar baskı ve terörü sonderece arttırdılar. Tüm demokratik kuruluşların, gazetelerin, yasaklanmasının yanı sıra; binlerce aydın ve yurtsever vatandaşımıza kara kollarda insanlık dışı işkenceler yapılmaktadır. Kışlalarda kurulan Anke ri Mahkemeler yurtseverleri enağır hapis cezalarına ve ölüme mahkum etmektedir.

Deniz Gezmiş, Yusuf Arslan ve Hüseyin İnan hakkında verilen idam cezaları; Meclisler ve cumhurbaşkanı tarafından tasdik edilirse, bu yurtsever gençlerimiz cellatlara teslim edilecektir.

Bu yurtseverlerin suçu nedir?

Onların suçu fakir bir ailesiyle, anırlardır kor görülmüş, sömürülmüş halkımızdan yana olmak ve bağımsızlık için mücadele etmektir.

Onları ölüme mahkum edenler ise yurdumuzda:

- Tüm servetlerini Amerika'ya peşkeş çekenler,
- Hükûmet koydukları dam ve vergilerle halkımızı aç bırakanlar,
- En sağlıklı vatandaşlarımızı döviz kazanmak için Almanya'ya atanlardır.

Bu yurtsever gençlerin idamlarına tahammül etmek için biz işçiler ve öğrenciler 7 Ocak Pazartesi sabahından itibaren açlık grevine başlayacağız.

İdam cezalarına karşı çıkmak tüm yurtseverlerin, tüm insanlığın görevidir.

AÇLIK GREVİNİ DESTEKLE :

ÖLÜM CEZALARINA KARŞI ÇIKI

AÇLIK GREVİ KOMİTESİ
1 Berlin 33, Gelfert Str. 45
Tel. 769 10 41

Geliş vasaletleri: U- Bahn ve 10 Nolu otobüs Thielplatz'a kadar,
1 ve 69 Nolu otobüsle Oskar Helene- Hein'e kadar.

⁴³ Berlin Açlık Grevi Komitesi Basın Bülteni, 1 Şubat 1972